

fovea oberaza

S Bilişim Danışmanlık

Mur'ad ve Murat;

Politika-Kurum Eşleştirme

Siyasi İstikrar İndeksi (Sİİ)
Referans No: 130553

**Mur'ad ve Murat;
Politika-Kurum Eşleştirme**

İçindekiler

Özet	05
Zemin	06
Arka Plan-I	07
Politika-Kurum Eşleşmelerinde Çerçeveleme.....	10
Yakın Plan	13
Arka Plan-II.....	16
Rejim ve Politika-Kurum Eşleşmesi	17
<u>Rejim?</u>	17
<u>Politika-kurum eşleştirme; Derviş</u>	18
<u>Rejimden uzak durma;</u>	18
<u>Ak Parti’de siyasette politika-kurum eşleşmesi nasıl yitirildi?</u>	19
<u>Ak Parti’nin siyasette politika-kurum eşleşmesini kısmi ve kerhen onarım;</u>	20
<u>Bahsi temellendirirken;</u>	22
<u>Millet temel yasa ve tercihinine aciliyet varken sırtını dönmek;</u>	25
<u>Politik sicile tekrar bakılmalı;</u>	26
Politika-Kurum Eşleşmesinde Örtük İşleyişler	28
<i>Ek İzlek; Politika-Kurum “Eşleştirmemede” MİT Savrulması</i>	32
Makroekonomide Politika-Kurum Eşleşmesi	42
<u>“Çanta-mont formatta” kısa makroekonomik analiz</u>	43
<u>Ekonomik evre kademelenme talihsizlikleri</u>	46
<u>Kademelenme talihsizliğinde sanayileşmeden erken çıkış faktörü</u>	46
<u>Kademelenme talihsizliğinde din faktörü</u>	48
<u>Kademelenme talihsizliğinde hız faktörü ve manipülasyonlar</u>	49
<u>Kademelenme talihsizliğinde eşleşme; ticaret devleti</u>	51
<u>Ticarete saygılı endüstriyel devlet</u>	56
<u>Serbest piyasaya saygılı kurumcu devlet</u>	57
Politika-Kurum “Eşleştirilmemesinde” Somutlaşma	60
Köken Kontrolü; Parti Programında Makroekonomik Politika-Kurum Eşleşmesi. 67	
<i>Ek İzlek; Politika-Kurum “Eşleşmemesinde” Güç Politikası (Machtpolitik)</i>	70

<u>FETÖ eşittir politika-kurum eşleştirmeme</u>	74
<u>Ticari kötücül ketleşmeler</u>	75
<u>Mübadele mi? Kurum mu? İslamcının cevabı kısıtlıdır</u>	78
<u>Mümkün İmkân İmran</u>	80
<u>Trickle down</u>	80
Politika-Kurum Eşleşmesi Anayasal Emir mi?	83
Politika-Kurum Eşleşmesi Yerine Politika-Kurum İkamesi	86
Tekrar Politika-Kurum Eşleşmesi; Muhtemeller	89
<i>Açmalık 1</i>	89
<i>Açmalık 2</i>	92
<i>Açmalık 3</i>	96
<i>Açmalık 4</i>	100
Neticeten	109

Özet

✓ Türk siyasi sistemi hakkında genel-değerlendirme, demokratik-hukuk devletinde ciddi açık/eksikler bulunduğu. Yönetim temel işlevlerine dair genel-değerlendirme, yetersiz, kesintili ve güvencesizdir.

✓ Demokratik başarısızlıkla yönetime dair işlevsizlikler eşleşmişse doğru- yerinde hassasiyet, kurumlaradır. Halkın demokrasiye dair tercihi sabitse ilk düzeltilmesi gereken, temel tercihin hayata geçiş mekanikleri kurumlardır.

✓ Yönetime dair olumsuzlukların ana zemini Hükümet-İdare etkileşimidir. Politika-kurum eşleşme problemleri bahsin anahtarıdır. Kurumların varlık ve işlevselliğine saygı, piyasa ilkelerine bağlılıkla eşleştiğinde ideal olan devrededir.

✓ Halkoylamasıyla kabul edilmiş başkanlık rejimi devrede, millet-devlet rabıtası bir şekilde işletilebilmektedir. Devlet-idare rabıtasıysa politika-kurum eşleşme tahribatından dolayı aksak, yer yer kopuktur.

✓ Mevcut durum sadece idari-tekniik düzeyde geçici aksaklık değildir. Durum, millet temel-yasasıyla devlet ve idareye dönük karakterinin pratiğe iradi aktarılmamasıdır. Bozulan ve boşlukta bırakılan politika-kurum eşleşmeleri, şekli Anayasa'ya da aykırıdır.

✓ Dışarıda yerindelikli politika ve başarılı uygulamaların tümünde politika-kurum eşleştirmeleri kritiktir. Çoğunda politik yerindelikleri düşük maliyetli yüksek çıktılar şeklinde pratiğe aktaran, kurumlaşma becerileridir.

✓ Demokratik karar saygınlığıyla makroekonomik kaynak etkinliğini dengelemek esastır. Bunun için politika-kurum eşleşme gereklerine riayet, eşleştirmede maharet şarttır. Gerçek reform budur.

Zemin

✓ **Yorum**, mensubu olunan hacimli-büyük söylemi, kültür ve birikimi, kendince güncellemektir. Yorum aslında, bu yolla, muazzam büyüklüklere hizmet etmektir. Yorum serbest ve sıra-dışı oldukça hizmet daha mümkün ve işlevsel hale gelir.

✓ Özgün yorum, geçmiş yorumların bazen düşük denebilecek farkla tekrarıdır. Toplumsal değişim, düşük farkla yorumların marjında, ancak gerçekleşir. Bu yönüyle değişim, *kısmi-tedrici ve öngörülebilir* hale gelir. İstikrarlı toplumsal değişim böyledir.

✓ **Siyasi-istikrar analizi**, olağan siyasi analizden farklıdır. Siyasi-istikrar analisti, akla uygun/makul denebilecek metinler halinde Anayasa'sına hakaret asla etmez, sırtını dönmez. Anayasa'yı yorumlarken, daima, olumlar.

✓ Şeklen farklı olsa da Anayasa'lar, er ya da geç, millet temel-yasasına rücu eder. Çünkü egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir. Kesintisiz, çıkışsız ve kaçışsız işleyişte egemenlik, milletindir.

✓ Buna kalpten inanmayan ya da aklen keşfedemeyen, halka, demokrasi ve milli devlete dışından bakandır. Kendi Anayasa'sına hakaret eden analist ya da elitten memleket ve insanlığa hayır gelmez.

✓ Anayasa'sını millet temel-yasasına uygun yorumlamak, milletin muazzam hacimde birikiminin parçası olmak, onu, nesline değiştirmek ve yaşatmaktır. Aslında demokrasi ve milli devletle birlikte kendini güçlendirmektir.

Arka Plan-I

✓ Kurum deyince akla; statüsü, başkanı, yönetim kurulu, müdürlükleri, bölge müdürlükleri, kalabalık personeli bulunan yapılar gelebilir. Kurumlar; sadece teşkilatlanma/yapı(lanma) değil, bunun öte ve özünde **kalcılık ve bağlayıcılık atfedilen usuller**dir. Piyasa tabiriyle oyunun kurallarıdır.

✓ Kurumlar; meşruiyet, bilgi ve netlik temin edici, aynı zamanda kısıtlayıcı ve maliyetlidir (**D. North**). Kurumlar bazen açık-yazılı bazen örtük-mutabakata dayalıdır. Bozulduklarında kurumlar; gevşek/başkalaşmış mutabakata dayanabilir. Gevşek/başkalaşmış mutabakata dayalı kurumlar, istikrarsızlık başlangıcıdır.

✓ Toplumlar geliştik, sayıca büyüdük karmaşık hale geldikçe **artan bilgi asimetrisi** ancak, **etkin-kurumlarla** giderilebilir. Kurumlar etkinleştikçe zorunlu denebilecek işleyişte **bütünleştirici**, kurumlar etkinlik yitirdikçe gayri-iradi denebilecek işleyişte **ayrıştırıcı**dır.

✓ İyi çalıştıklarında kurumlar belirsizlikleri belli ölçüde azaltarak genel-yaşam maliyetlerini düşürür. Kötü çalıştıklarındaysa kurumlar, yaşam maliyetlerini yükseltir, ederini aktörlere nazaran farklılaştırır, eşitsizleştirir.

✓ Aile-evlilik, şirket, parti, okul, mülkiyet, bunlar da birer usul-kurumdur. Misalen cemaat; kurum değil, kurumun reddidir. “**Eklassiya**” (kilise) şeklinde ifadeyle **cemaat**, kurum sayılmaktadır. İnançla yapılandırılan cemaat mübadele toplumuna, sözleşmeyle yapılandırılan cemiyetse devletli-toplumaya yakın durur.

✓ Kurumlar; uzmanlaşma, teknoloji ve yeniliklere açıksa, esneklik ve basitliklerini koruyabilmekteyse, yaşam maliyetini azaltmaktan **başka işlem maliyetlerini** nispi düşük/rekabetçi kılabilmektedir.

✓ Rüşvet, mübadele görünömlü işleyişte olsa da kurumu rettir. Rüşvet ilk-evrede işlem maliyet düşürücü görünür, ileri evrede ya da yaygınlık kazandıkça yol açtıkları, insan teki ve toplumda yıkımdır.

✓ Usul-kurumdan bazısı düzgün işletildiğinde, ekonomik akışı eşanlı olarak meşru-güvenceli-adil kılabilir. Misal mülkiyet hakları sıkıysa yenilikçilik artar. Aksiyle, usul-kurumlar düzgün ve yeterli değilse; asimetrik işleyişlerin, ağ-ekonomilerinin, kaçakçılık şebekelerinin doğma/beslenme/büyümesine yol açar.

✓ Basite indirildiğinde **politika tasarlamakla, kurum ise, tasarlanana hayata geçirmekle** yakın durur. Yapmak; tasarlanan ya da planlanana coğrafya ve zamana yaymak, düşük farklarla tekrarlamaktır. Makroekonomide de politikalar, kurumlar ya da düzenli kılınmış mübadeleyle hayata geçirilir.

✓ Kurumlar, ürün/hizmetlerin toplam maliyetlerini; üretim/dönüştürme ve zorunlu yahut piyasa işlem maliyetleriyle birlikte neticelendirir. Mübadeleyse ürün/hizmetlerin toplam maliyetlerini; üretim/dönüştürme ve kaçındığı yahut transfer ettiği, fırsat bulduğunda eğip-büktüğü, saklayabildiği işlem maliyetleriyle birlikte neticelendirir.

✓ Dönüşüm maliyetleri kısaca; üründe, boyut/renk/yüzey sair fiziki değiştirme yahut yer ya da bileşim değiştirmeye dairdir. İşlem maliyetleriye kısaca; güvenceli emek, mülkiyet, vergi, çevre gibi yükümlülük gereklerini yerine getirmektir. Nihai toplam maliyetleri kurumlarla piyasanın etkileşimi belirler.

✓ Belli ülke/dönemde **kurumlar iradi-sistemik biçimde reddedildiği**, politika-kurum eşleşmelerine baskı altında katlanıldığı, politika-kurum eşleşmeleri ötelenmek istendiğinde **devreye giren**, çoğunlukla, **mübadeledir**.

✓ Kurumlar, mübadele yahut mübadele görünümlü türlü devinimle ikame edildiklerinde, reddedilen ya da ötelenen kaideli-zorunlu işlem maliyetleri, bir sonraki evre birikimli halde toplam maliyetlere yansır.

✓ Demokratik-hukuk devleti, kurumları güçlü kıldığı gibi mübadele maliyetlerini de düşürür. Demokratik-hukuk devleti ötelenmişse, sonraki evrede

toplam maliyetlere muhakkak yansır. Demokrasinin mübadele, hukuk devletinin kurumlarla eşleşmeye eğilimli oldukları varsayımı, zayıf düşüncedendir.

✓ Uzun erimde *demokrasi-hukuk devleti* eşleşmesi, kurumlarla mübadele arasında rekabet ve ikameyi ortadan kaldırıdır. Demokrasiyle mübadele yahut etkin-piyasa rabıtası pek düşük, devrevî, düzeltmeye açıktır. Demokrasi-kurum rabıtasıysa pek yüksektir.

✓ Şu husus reddedilemez tarihî hakikattendir; devlet olmadan da mübadele vardı! Kurumlaşmaysa ancak devlet var olduktan sonra söz konusudur. Mübadelenin eşleşeni merhalesine kör/nötr halde toplum, kurumun eşleşeniyse merhalesine hassas, rafine işleyişte devletli-toplumdur.

Politika-Kurum Eşleşmelerinde Çerçeveleme

✓ Türkiye’de mevcut politik devinimde yahut Anayasal-kurumsal işleyişte **politika-kurum eşleşme** ağır eksiklikleri düşük görünürlüktedir. Esasen, zamana yayılmış her bir politik uygulama, mantık gereği, **dört yanı belli çerçeve** gibidir.

✓ Saha/**konu**, insan kaynağı/**kadro**, parasal **kaynak (bütçe)**, **yetki-görev** düzeni yahut mevzuat! Bu dörtlü yahut çerçeve olmazsa, ne herhangi politika yürütülebilir ne de herhangi idare/kamu hizmeti gerçekleştirilebilir!

✓ İdare hukuku eğitiminde bir zamanlar, bu çerçeveleme, ilk bahistendi. Bu dörtlü-çerçevenin **netliği, belli/aşikâr, izlenebilir ve denetlenebilir** olması, **politika-idare etkileşiminin ana-zeminiydi**. Bu zemini örtmek, idari had bir yana politik adap dışıydı. Değil örtmek, çerçeveden yoksunluk, devleti şirazesinden çıkartmaktı.

✓ Nakledilen faslı, **akli olanın devlet ve idarede etkinleşmesi**, politikayı uygulamaya dönük set etmesi şeklinde okumak takdiridir. Kısaca, **dörtlü-çerçeve; rasyonalist akıl yürütmenin** siyasette zemin halini alması, politikayı idari maddileştirmesi, kurumlaştırma ve hayata geçirtmesiydi.

✓ Fransa’da M. **Hauriou**, Türkiye’de S.S. **Onar** ve T. Z. **Tunaya** bahsin akademik başat işleyicileriydi. Onar ve Tunaya 1961 Anayasasını kurumsal çatmaktan uzak son anda tutulabildi. Sonraları politika-idarede kurumsal kapasitelere dair yazına Amerikan ekolü hâkim oldu; S. **Huntington**, F. **Fukuyama** misaldendir. Türkiye’de konu etrafında gevşek dolanan E. **Özbudun**’du.

✓ 1982 Anayasa’sında **politika-kurum** eşleşmesini O. **Aldıkaçtı** set etmiştir. Aldıkaçtı, kuramsal düzlemde, Kıta-Avrupa ve Amerikan ekolünü **Milano Grubu** şemsiyesinde **hem-hal** etmişti. Milano Grubu’nda Kıta-Avrupa

devlet-idari gelenek tam bağılısı akademisyenlerden (Galeotti, Bognetti) başka Huntington'da bulunmaktaydı.

✓ 1960'lardan itibaren politika-kurum eşleşmesinde eğilim, Akdeniz-Güney Avrupa demokrasilerinde *devleti güçlü, zayıflamış idareyi etkin* kılma çabalarıydı. Fransa'da (1962), İtalya'da (1983'te ikmal), İspanya'da (1978), Portekiz'de (1976), Yunanistan'da (1975) *güçlü devlet-etkin idare* arayışları Anayasallaşma hareketine dönüşmüş, 1982-Türkiye ile seri tamamlanmıştır.

✓ Şimdi Güney Avrupa'da politikacı-idareci-finansçı-AB yanlısı *Eurokrat*'ların Almanya-IMF diktesiyle yaptığını, o zamanlar, Atlantik merkezli pergel ayakları yürütmekteydi! Aldıkaçtı'nın zamanında dışarıdan dikteyi sınırlamada tek başına başardığını Türk siyaset-devlet mevcut işleyişi, 2018'de henüz ikmal edebilmiştir.

✓ Türkiye'nin *devleti güçlü idareyi etkin* kılma hedeflemesi daimidir. 1982'den beri yine dış destek ve fakat işlevsel işbirliğiyle K. Derviş dönemi hariç, hedefleme kesintidedir. K. Derviş reformlarında siyasi maliyet, kurum ve piyasa gücünün politikayı belli müddet ve bir miktar sınırlamasıydı.

✓ 2001'den beri kurumlaşmanın politikayı tekrar sınırlayacağı endişesiyle Anayasal-kurumsal sisteminde politika-kurum eşleşmesi boşa bırakılmıştır. Bu endişeyle birlikte durumu araçsallaştıran mevcut iktidar, politikalarının hayata geçirilmesinde kurumlaşmadan uzak durmuştur.

✓ Durum değişmiş, halk başkanlık rejimini tercih etmiş, teknik-idari cihetten politika-kurum eşleşmesi yine de ikmal edilmemiştir. Kamuoyu, akademi ve kanaat önderleri de politika-kurum eşleşme bahsini boşa bırakmıştır. Doğrusu, başkanlık rejim mimarisinde politika-kurum eşleşmeleri büyük ölçüde içeriksiz ve ağır eksik set edilmiş, **yönetimin takdirine** bırakılmıştır.

✓ Her milletin “bir” temel Anayasa-Sözleşmesi bulunur. Milletlerin temel Anayasa-Sözleşmeleri, az ya da çok, er ya da geç, Devlet Anayasası haline gelir. Buna, millet hukukunun **pozitifleşmesi**, şekil ve içerik kazanması olarak bakılmalıdır.

✓ Pozitifleşme; davet edici, yetmediğinde **emredici** niteliktedir. Bu nitelik, milletlerin, rafine kurum ve usullerle zamana yayılmasının mekaniğidir. Zamana yayılma mekanikleri kırıldığında kayıtsız-şartsız millet egemenliği, kendini reddeden tüm güçler karşısında en kısıyıcı-yakıcı enerjidendir.

✓ Milletin politik ve idari karakteri, devletini, şöyle ya da böyle, genel-geçer muğlaklıklar olarak değil, emredici kategoriler halinde biçimlendirir. Siyaset kurumu, siyasi aktörler, bundan ne müstesna ne de kaçınılırdır. Cari işleyişte millet temel Anayasa’sından sapmalar olduğunda bu, **etkinlik kazanan gerçeklikler** halinde düzeltilir.

✓ “Türk İdare Tarihi”, “Osmanlı Teşkilatlanması”, “methaller”, “risaleler”, “TC Devlet Teşkilat Rehberleri”, “KAYA-MEHTAP” raporlamaları, önemli tarihçilerin eserleri, tümünde ortak “bilgi”, şeklen olsa da Anayasa’nın öngördüğü; **devletin daima, makroekonomik cihetten bütünlüklü, tertip-düzenli, belli oturmuş çerçeveye hareket ettiği**dir.

Yakın Plan

Halen küresel-askerî denklem TC'nin sınırında, hasmane tutumda, aktif haldedir. Karşılık şeklinde sınır dışı-sahada TSK, çatışma ve harekât ortamındadır. Başkanlık rejimi henüz tesis edilmiştir.

Bu rejimi tesis ettiren ağır olumsuz dış politik şartlar aynen ve tamamen caridir. Bunu, Başkan Erdoğan ve MHP-Bahçeli, özet şeklinde “**beka problemi**” olarak tespit ve tarif etmektedir.

Modern Türkiye’de iktidar yerinin adalet, eşitlik, özgürlük tanım ve tarifleri, kimseyi bağlamaz, kendini bağlar. Mahkemeleri katiyen bağlamaz. Aksi akla ve vicdana aykırı, er ya da geç düzelecektir.

Fakat **iktidar yerinin; risk, tehdit ve tehlike tanımları, herkesin bahse dair tanımının üstünde, bağlayıcıdır.** Aksi düşünce, devlet düzenini ret, pratiğe nazaran politik absürttür.

İktidar yeri risk/tehditleri manipüle edebilir. Mevcut iktidar yakın dönemlerde PKK ve FETÖ cihetinden riskleri manipüle edebilmiştir. Bununla birlikte, *yalancı çoban* darb-ı meseliyle devlet ve yönetimini değerlendirmek, akla ve makule aykırıdır. Somut şart ve ederlerine odaklanılmalı, tehlike barizdir.

ABD-CENTCOM sınırda, PKK/YPG ile eriştiği düzey ortada, Beyaz Saray’ın açıktan tehditleri malumdur. Rusya ile işbirliğinin nereye varacağı belli ve güvenceli değil, problem büyük ölçüde mütereddit Türkiye kaynaklıdır. **Dost-düşman ayrımı** güçleşmiş, politikanın vazife-i aslisi imkânsızlaşmıştır.

ABD-FETÖ ve diaspora diğer ülkelerinde bazı mahfil, 15.Temmuz darbe girişimine tiyatro demektedir. Ana-muhalefet aynı söyleme iştirakçi, bunun kıymeti harbisi kalmamıştır.

CENTCOM tehlikesi, Amerikan siyaset kurum hatta finansının iştirakçisi olduğu işleyiştir. CENTCOM’a son eklenen İngiltere-Fransa’dır. ABD Başkanı açık emrine rağmen ordusuna hükmedememiştir.

Aktif hale gelmiş, ABD'nin kendi-siyaset kurumunca dizginlenemeyen, **diplomasi dışına transfer edilmiş askerî tehlike söz konusudur. Buna karşı TC devleti, gelinen evrede, problem kaynak yahut nedenleriyle değil, tehlikenin acilen bertaraf edilmesiyle ilgilenebilir.**

İçeride politik faaliyet tartışma/itham sairle yürütülebilirdir ancak dışarıda devlet, fazla seçenekleri olmayan, **temel değişkenleri kritik alan dışına taşmış işleyiştir.**

Türk siyasi sistemi, tarihî birikim ve sağlam gelenekleri itibariyle sadece güçlü değil zamanı gelince sınırlanmış-dengelenmiş iktidar mimarisini bilmekte, öngörmekte ve hedeflemektedir. Siyasi sistemin temel kodları, milletin temel sözleşmesi de böyledir.

Gerek temel kod ve temel-sözleşmeler gerekse siyasi sistemin başlıca aktörleri nezdinde sınırlı-dengeli iktidar mimarisi basit-ikel yaklaşımlarla ötelenmiş değildir.

Anayasal-Kurumsal mekanikleri elden bırakmış naiflikten söz etmemekteyiz. Başkanlık rejimini ihdas eden/ettiren MHP-Bahçeli, demokratik hassasiyette en az milli devlete bağlı olduğu kadar gerçekçidir.

Millet temel-yasasında olduğu gibi şekli Anayasa'da devletin özü, egemenliğin kayıtsız-şartsız, iktidarın ise sınırlanmış ve kuvvetlere dağıtılmış olmasıdır. Politik akıl, sıralanma-kademelenme öncelikleriyle yürütülebilirdir. Öncelikler, esası ortadan kaldırmaz, sadece öteler. Muhafazakâr politik-akıl ağırlıkla böyledir.

Güçlü-iktidar sıralanma-kademelenmede önceliklidir. Yerini, sınırlanmış-dengelenmiş iktidara bilahare bırakacaktır. İktidar dizgesi bu, devlet yapılanması kati olarak budur.

Hatırlatalım; dizge irade ve sapmaya açıklığı, yapıysa riayeti çağrıdır. Bağlayıcı-yapıdan, kaçınılmaz olandan söz etmekteyiz.

İktidar denetleme-dengelemede mevcut aksaklık bilinmekte, başkanlık rejiminde bu **öngörülmede**, demokratik hukuk devlet gereği düzgün ve yetkin hale geçişin muhakkak temin edileceği **taahhüt** edilmektedir.

MHP-Bahçeli'nin başkanlık rejimini tesis, işletme, berkitme, tehlikeler ortadan kalktığına sınırlanmış-dengelenmiş iktidara tereddütsüz geçiş, buna paralel bağımsız ve tarafsız yargıyı devreye alma şeklinde "devlet öngörüsü", Türk siyasi sisteminin elde tutulur, öngörülebilir, yegâne politik tasarım ve aynı zamanda gerçekliğidir.

AVRASYACI cihettense bu tasarım, şartlı-geçici desteklenerek devrededir. Diğer politik öngörüler, gerçeklik ve maddiyat kazanma bir yana, Ak Parti iktidar dönemi hakkında olumsuz değerlendirmelerin işlevsiz türevidir. İktidar, "tasarlanmış sonuçların üretimidir" diyen B. Russell, bulunduğu yerden merakla seyirdedir!

Erdoğan-Bahçeli ittifak etkileşiminin al-ver barındırmayan vasıfta nispi düzgün işletilmesi, *naiflik ithamı* altında dürüstçe sergilenmelidir. Kötü politiklardan tam-düzgün ve kapsayıcı olmayan işleyişte çıkış, ağır olumsuz şartlara nazaran **razi olunandır**.

Demokrasi, gerçeklerden kopularak ya da onları reddederek değil, gerçeklere mesafeli-saygıyla hayata geçirilebilir. Devleti yerde değilse de yere yakın bırakıp halkı çaresizlikte kilitlemek, çözümsüzlüğün iştirakçisi olmak, sorumluluktan kaçmak, bunlar devre dışı bırakılmalıydı.

Arka Plan-II

Devlet, millet büyük yürüyüşünün; akılcı ve sistemli, düzenli-öngörülebilir işleyişte maddileşmesidir. Devlet pratik akıl, aslında, pratik akıl devlettir. Devlet, milletin büyük tasarımının tertip-düzen içinde zamana aktarımıdır.

Aklın millet hayat bütününden beslenerek gerçeklik kazanmasıyla gerçekliğin akla uygun hale gelmesi, W. F. Hegel'in yetkinlikle ortaya koyduğu düşüncedendir.

Devlet faaliyetinin akla uygunluğu, pratik aklın devlete ve hayata biçim vermesi, bu aklın milletin genel karakteriyle bir ve aynı oluşu, izahtan varestedir. Buna *engin tecrübenin* rafine işleyişte (H. G. Gadamer) devlet ve idareye şekil vermesi olarak bakılabilir.

Uzun erimli bakıldığında 1982-Anayasa ve değişiklikleri bu işleyiştir. Bu işleyişte ve fakat ağır eksik; politik-kurum eşleşmesi devreye girememektedir.

Ak Parti-MHP ve Erdoğan-Bahçeli eşleşmesine böyle bakılmalı. MİT-Öcalan çözüm sürecinde kamu düzeni askıya alınmasa, kamu kudreti FETÖ'ce paylaşımlı hale getirilmese, darbe yaşatılmasa, sınırda küresel destekli *garnizon devlet* kurulacak eşiğe geçilmese başkanlık rejimi gerekli olmaz, olamazdı.

Neticeten; ağır şartların yönlendirdiği *nesillerin ruhu*, *Tedbir Anayasa* anlayışıyla başkanlık rejimi formatta pratik akılla devrededir. İster akıl ister din-ü devleti barındıran tecrübeden gidilsin, varılacak menzil konulacak yer aynıdır.

Milletin politik ve idari karakteri, şekli Anayasal-kurumsal yapıyı belirlemek, genel gidişatını set etmek, set edilen yapıya akıllıca, *pek akıllıca şekil vermek* etkin ve devrededir. *Pek akıllıca sızmadan kasıt Anayasa madde 116*'dır.

Politik problem, başkanlık rejimi yürürlükteyken millet akıl ve tecrübesini politika-kurum eşleşmesinde işletebilmek, rejimi tahkim ve ikmalidir.

Rejim ve Politika-Kurum Eşleşmesi

Rejime dair bahislerle politika-kurum eşleşmelerine dair bahisler biri birileriyle ziyadesiyle yakındır. Rejimlerle politik-kurumsal eşleşmeler biri birine denk düşmekte, kati çıkarım yapılamasa da genelde böyledir.

Misal; totaliter rejimlerle tek parti sistemlerinin merkezî planlama/idareyle eşleşmesi bilinen örnektendir. Yine misal; demokratik rejimlerde çok partili sistemin, libere ve de-santralize idarelerle eşleşmesine sıklıkla rastlanır.

Rejim?

*“Hukukta belli (muayyen) sahanın sistemli ele alınış ve ertesinde düzenleniş biçimi, o sahanın **rejim**idir. Hukukta herhangi sahayı **çerçevelemekle** belli-muayyen sahayı rejim altına koymak, farklıdır. Ele alıp çerçevelemede, yine biçim vermek ya da yarı-sert istikamet çizmek söz konusudur.”*

“Ancak, belli sahayı rejim altına koymak, her bir alt unsurun biri biriyle etkileşimini de içererek, işleyiş ve maksatları bakımından kurum-usulleri tek tek detaylı ihdas etmeyi gerektirir. Hukukta belli sahada rejim koymak sahaya tam hâkim olmaktan başka hedeflenen rejime dair engin bilgi-tecrübe gerektirir.”

“Sadece ele alınan saha değil, aynı sahanın başka yer-zamanlarda etkileşimleri, bu etkileşimleri düzenleyen rejimlere dair tarihî ve mukayeseli bilgi, eksiksiz bulunmalıdır. Eskilerin doctores universales dedikleri tarzda bilgi, yani belli sahada uzmanlaşmanın ötesinde donanımlı olmak, rejim ihdasında şarttır. Hükümet rejimleri, adı üstünde Hükümet etmeye dair olup ederi ve kalıcı-hacimli etkisi ortadadır.”

*“Siyasi iktidar, Nisan.2017 halkoylamasıyla, devlet yönetim sistemini şimdilik değiştirmeden, Hükümet etme sistemini değiştirmiştir. Önceki **Parlamenter Hükümet rejimi** gitmiş, yerine, **“Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi”** getirilmiştir. Sistemi diyoruz zira rejim ifadesi şimdilik duruma ve sistemi ihdas eden aktör bilgi-tecrübesine nazaran elverişli değildir.”*

“Adlandırma budur ancak işin esası, öykünülen, **başkanlık rejimine** geçilmesidir. Aksi görülmek ve gösterilmekle birlikte, siyasi iktidar, Hükümet rejimini değiştirmekten başka ve öte, devlet yönetim sistemi ve teşkilatını da farklılaştırma hatta değiştirme hedeflemesindedir. **Siyasi iktidarın devlet yönetim ve teşkilat bilgisi, derecesi bir yana, kritik hale gelmiştir.**”

Çalışma kapsamında aşağıda başkanlık rejimi ifadesi kullanılmış ve fakat esasen ve gerçekte Türk yönetim sisteminin gerçek adı başkanlık sistemidir. Henüz, Türk yönetim sistemi rejim niteliği kazanamamış, çalışma hedeflemesi yapılacak ikmallerle öykünülen değil gerçekten rejim olunmasıdır.

Politika-kurum eşleştirme; Derviş

K. Derviş “bile” hacimli denebilecek makroekonomik çerçevesini belli kurumsal mekaniklerle birlikte zecri set ettirmişti. Makroekonomik **politikalarla** bu politikaları yürütecek **kurumsal mimari** birbirlerine kelepçelenmişlerdi. Sert/temel kanunlara dayandırılmış **katı usuller, hedeflenen politikaların zeminleriydi. 15 günde 15 kanun**, bahsin özetiydi.

Krize başarılı müdahale edebilen **politikalar, kurumlar demeti şeklinde** 2001-2002’de K. Derviş reformlarıyla devreye girmişti. Denk bütçe, bütçede gider yazılmamış/kaynak gösterilmemişse hazine-görev zararı yok, hazine borçlanma %5’inden fazla 6 aydan uzun müddetli MB avansı yoktur (ek yapılabilir). MB, SPK, BDDK sair özerk ekonomik kurumlar mimarisi belli müddet iş görmüştür. Alınması gereken ders; **politika-kurum eşleşmesinin** performatif işleyişin anahtarı olmasıydı! Alınmamıştır.

Rejimden uzak durma;

Siyasi iktidar, öykünülen başkanlık rejiminden önce de kaideli devleti büyük ölçüde ret halindeydi. **Devleti muntazama**, siyasi iktidarın pek haz etmediği anlayıştı. Siyasi iktidar, aynı 2007-16’daki gibi kaideli-devletle değil, bundan böyle de, muğlak-gevşek mutabakatlarla yönetmek istemektedir. Bunun işaretleri onlarca, detaylı girilmeyecektir. Ortada olan, kaideli-devleti rettir.

Şimdi devrede öykünülen başkanlık rejimi olsa da akli-tecrübi yönleriyle belli kayıt-şart barındırmaktadır. Mevcutta da iktidar, başkanlık rejim dışı ve ötesinde işleyişi devrede tutmaktadır. İktidar, bürokratik çökmeyi süratli-bütünlüklü onarım/tadilat uygulama programlarına geçmemektedir.

Geçmemekte değil, bilerek geçmemektedir. Geçtiğinde politika-kurum ve siyaset-idare etkileşimini set etmiş olacak, hatalar görünürlük kazanacaktır. Başkanlık rejimi devredeyken kadro ihdaslarının, harcamaların kanunla yapılması misaldendir.

Vergilerin kanunla güncellenmeleri, yetki bulunsa da Cumhurbaşkanlık Kararnamelerinden imtina edilmeleri misaldendir. Münhasıran idareye dair ve ileride ağır probleme yol açabilecek meselelerde, yasama organında kararlaştırmayla kanunlaşmaya gidilmektedir.

Anlam-ederi her an değişebilecek, içerikleri başkalaştırılabilecek ve farklılaştırılabilecek çerçeveler, iktidarın Hükümet etme/yönetim kalıbıdır. Sektör/sahalara göre farklılaştırılmış ve fakat eşanlı işletilen çerçeveler, başkanlık rejim özüne, kurucu akıl ve uygulama prensiplerine de aykırıdır.

Ak Parti’de siyasette politika-kurum eşleşmesi nasıl yitirildi?

Ak Parti kötü-yetersiz ve öngörüsüz yönetim tarzı dışında ilk neden; devlet kurumlarının içi boşaltılmış, boşaltmayı FETÖ yapmıştı. İşleyişi yetkinlikle “resmeden”, TBMM’de FETÖ araştırma komisyonunda bir türlü “resmileştirilmeyen” **CHP yetkin raporlamasıdır.**

Sırasıyla diplomatik-bürokrasi, istihbarî-bürokrasi, askerî-bürokrasi, güvenlik ve yargı bürokrasisi, idari teftiş mekanizmalarının içi boşaltılmıştı. Ak Parti kötücül işleyişin maalesef bileşenydi. Şimdi Ak Parti FETÖ ile mücadelede ama devlet ve idarede, politika-kurum eşleşmesinde tahribatı onarmamaktadır.

İkinci neden; ABD'nin Türkiye'de kaideli devleti ağır tahrip eden politika dikteleriydi. Türkiye'de kaideli devlet, *eğrisi-doğrusu bir yana*, düzenli ordu formatına yaslanma ve diplomatik bürokrasinin müthiş becerisiyle eşleşmişti.

ABD'nin Türkiye'ye diktesi, Ortadoğu/dışarıda devlet altı örgütlenmelerle (Barzani, Müslüman Kardeşler, HAMAS dâhil, bunlara son eklenen Suriye'ye sokulan yabancı savaşçılardı) artan işbirliği, terör örgütleriyle müzakereydi. Dışarıda devlet altı örgütlenmelerle artan rabitanın içeride uzantısı/simetriği MİT-Öcalan çözüm süreciydi.

Kaideli devlet ve onun temel politika-kurum eşleşme tekniği/tarzi bir kere yıkıldığında gerisi çorap sökücü gibi gelmiştir. FETÖ ile kamu kudreti/egemenlik paylaşılmış, çözüm süreciyle kamu düzeni askıya alınabilmiştir.

MHP-Bahçeli'nin Tedbir Anayasa'ya yönelme ana-nedeni budur. Bahçeli'nin hedefi; temerküz ettirilmiş, siyasi destek temin ederken kamu kudretini paylaşmayan, kamu düzeninde kesintiye yol açmayan iktidardır.

Devleti salt *idare* cihetinden elinden tutup kaldırmak, doğru-başlangıç değildi. İdarenin sayılan kısımlarında (en az hasar olarak kabul edilmeli) boşalma hatta yer yer çökmeler, köklerini sivil topluma salan işleyişeydi.

FETÖ ve bürokratik-ticari-dinî-akademik networklar, bürokrasi içinde konma değil, köklerini sivil toplumda besleyen dallanma-budaklanma şeklinde örgütlenmişlerdi.

Devleti ayağa kaldırmak, ilk-evvel, politika-idare etkileşimini yeniden formatlamakla mümkündü. Nedeni az anlaşılır işleyişte 1960-1980'lerin hacimli ölçüde devlet-idare etkileşim raporlamalarından da uzak durulmuştur.

Ak Parti'nin siyasette politika-kurum eşleşmesini kısmi ve kerhen onarım;

Siyasi iktidarın *OHAL halka değil devlete dönük* deme gerekçesinde de bu vardı. "Belki" bunu genişletmek gerekir; Başkanlık rejimi münhasıran ve

öncelikle devlet-millet etkileşimine yönelik değildir. Başkanlık rejimi ihdas edilirken Anayasa'nın temel hak ve hürriyetler düzenine dokunulmamıştır.

Uygulanan güç-politikasında buna gerek zaten yoktu. Başkanlık rejimi münhasıran; devlet-idare, politika-kurum etkileşimlerine dairdi. Başkanlık rejimi öncelikle halka değil idareye dönük tesis edildi demek, Tedbir Anayasa yaklaşım merkezinde değilse de çeperindedir.

İktidar esasen, *geleceğe dair aşikâr iyiliğin gereğini şimdiden ifa etmektir.* Vakıa bütünlüğünü kavramak, iktidar başlangıcıdır. Bütünlüğü kavranmış vakıa ederini cevaplamak, iktidarın fiilen işletilmesidir. Cevaplama, maddi kapasite-imbânları elde tutmayı gerektirir. Vakıa cevaplama yetkinliği, iktidar sahiplik ve sürdürülmesidir.

Obama; *iktidarımızca (zamanında) bilgece ve düzgün tanımlanmayan vakıalar, iktidarımızı tanımlarlar.* Türkiye'de devlet-millet etkileşimini hayatın olağan akışını dokunmaksızın, kamucu-kurucu felsefeyi zıddına çevirtmeden, münhasıran devlet-idare etkileşimine odaklanmış **başkanlık rejimi, beka problemine nazaran temellendirilmiştir.**

Eksik-aksak olsa da yeni rejim tesis edenlerinin maksat ve gayretlerini açıkça ortaya koyduklarını unutmaksızın, tehlike (politika) ve giderimi (kurum) işin merkezindedir. Tehlikeyi bertaraf etmeye odaklanmış politika ve onun zorunlu denebilecek kurumsal yapı eşleşmesi, başkanlık rejiminin *raito-legis*'i, **kurucu ve işletici aklıdır.**

İşin akli kısmı bu, tecrübi kısmıysa eksik-aksak işleyiştir. Çalışma hedeflemesi bu eksikliği serimlemektir. Makro düzeyde tehdit-tehlike (politika) karşısında başkanlık rejimi (kurumlar bütünü) ihdas edilmiştir. Tehdit/tehlike-politikayla onun cevaplanması arasında ölçek-profil uyumu yüksek ve büyük ölçüde yerindedir.

Bununla birlikte; yukarıda *en az* şeklinde sayılan bürokratik boşaltma-çökmeler, makro ölçekli politika-kurum eşleşme etkililik düzeyini aşağı çeken,

maksadı hilafına ilk-ana engelleyicisidir. Çatı tamam olsa da binanın ana-gövdesi, düzgün teşkil ettirilip işletilememektedir.

Bürokratik çökmede iki husus fasla eklenmelidir. İlki **Sinsi Fırak** ikincisi ekonomik-mali-finansal bürokraside, kamu bankaları başta olmak üzere ağır işlevsizleşmedir. **Sinsi Fırak**, bürokratik-istihbarî networklardaki çürüme ve işlevsizleşme olup bürokratlarca siyaset kurumunu eğme-bükme hamleleri devrededir.

İktidar, bürokratik-istihbarî networkları ancak sınırlayabilmiş, tasfiye edememiştir. İkincisi, değinilen ekonomik bürokrasi olup işlevsizleşmede amil; iktidar iktisadi networklarını koruma-kollama ve *rafine popülizmdir*. Saygın akademisyenin iktidar iktisadi networklarını kollayan bürokratik yapılanmalar için mealen “pek isabetle” *kan emici kurumlaşma* dediğini (**D. Acemoğlu**) ekleyelim.

Değişik ülkelerde farklı iktidar iktisadi networkları için **Oxford Handbook Of Business Groups** çalışmalarına bakılabilir.

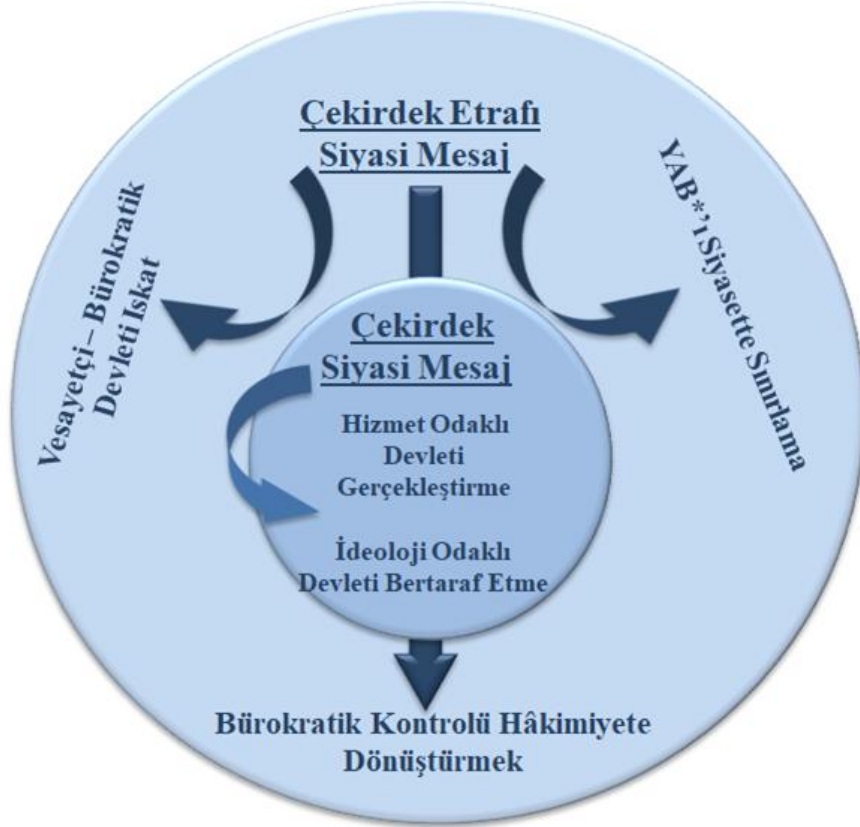
Bahsi temellendirirken;

Ak Parti klasik retoriğini hatırlatalım: Askerî-bürokratik vesayet, siyaset kurumuna politika dikte etmekteydi. Ak Parti’ye göre politika kurumlara değil kurumlar politikaya üstündü. Gerçekten; doğru/yerinde ya da aksi herhangi politikaya etkinlik kazandırmak, ilk-evvel, politika üstünde söz sahibi olan bürokratik vesayeti etkisiz kılmakla (**P. Evans**) mümkündü.

Kendini teşkil ettiren şartlardan özerkliği yoksa politika da yoktu. Ak Parti askerî-bürokratik vesayeti sonlandırarak, bu yolla, ideolojik devlet yerine kamu hizmet devletini ikame edecekti. Nisan.2007 muhtırasından bu yana askerî-bürokratik vesayeti bitirme gayretinin yol açtığı netice, politikanın kurumlara üstünlüğüyle sınırlı kalsa iyiydi.

Kurumlar, askerî vesayeti bitirme politika ötesine geçilerek “kötülük barındıran politik bilinçle” işlevsiz ve lüzumsuz işleyişte ağır zayıflatılmıştır.

Zayıflatma, kurumların sivil toplumcu işlevsel-kapasitelerini de tahrip etmiştir. Çalışmada savunulan ve önerilen, politika-kurum eşleşmesinde üstünlük ya da hiyerarşi tesisi değil, işlevselliktir.

Ak Parti iktidar daha ilk yıllarında idari rejim daraltılmıştı; İstanbul'da K. Topbaş Ankara'da M. Gökçek için yargılanmaları gereken yer olan Yargıtay 1. Ceza Daire yerine mahallinde ağır ceza mahkemeleri yetkili kılınmış, yetkili mahkeme yer değişimiyle af-cezasızlık temin edilmişti.

Merkezde yargılamanın yerele alınma ederi, **yerel bürokratik networkları merkezî yargı networklarıyla eşleştirmektir**. Bunun denetimden çıkışı, idari rejimle birlikte merkezî devleti de alt-üst etmişti.

Askerî-bürokratik vesayet tasfiye edilirken kirli ve kötücül maksatta FETÖ belirlemesinde ağır ceza mahkemeleri devrede, **idari rejim** ağır ihlal edilmiştir. Oysa kaideli-devlete bağlı kalınsa FETÖ'ce yol açılan hasar sınırlanabilecekti.

Dikkat edilsin; üst düzey ya da belli sınıfta bürokratların yargılanmalarının önceden set edilmiş belli usul/kurumlarla yargılanabilmeleri, askıya alınmıştı. Kime dönük? Askere. Geline ara-evre 2010 Anayasa değişikliğiyle zirveye eriştirildi. **Üstünlerin hukukundan hukukun üstünlüğüne denilerek idari rejim pert edildi.**

Sonradan anlaşıldı ki üst düzey belli-sınıf bürokrasinin idari rejimle yargılanmaları bürokratları değil, siyaset-idare etkileşimini düzgünleştirip kamu görevlilerinin daha sıkı denetlenmelerini temin etmekteydi.

Sıkı-denetlenme münhasıran iktidara ait yetkidendi, FETÖ'cü yargı yerlerinin paylaşımına konu değildi. İdari rejimi ilga etmek, siyaset-idare etkileşimine müdahil olmaktı. Ak Parti kendi politik hedeflemelerinin kurumsal rabıtasını bilmemekteydi!

2014-15'ten itibaren idari rejime alelacele geri dönüldü. MİT Müsteşarı (Müsteşarlıkların tamamı kaldırılmış, şimdi başkan unvanı verilmiştir) dahi biraz panik ve öncelik tanınarak idari rejime dönüşü dâhil edildi.

Uzun naklin nedeni; Ak Parti/iktidar, izlediği politikayla onun zorunlu kurum eşleşmesine vakıf olabildiğinde gerekirse Anayasa değişikliği ölçüsünde hassaslaşabildiğidir. Politika-kurum denetimsiz eşleşmesinde iktidar parametreleri aleyhine değiştiğindeyse süratle ilk politika aksine evirilebildiğidir.

2015 ve devamında kötü politikadan, yeniden set edilen kurumlarla çıkılmış, yüksek askerî bürokrasi ve MİT “müsteşarının” güvenceli istihdamının elzem oluşu, kısaca idari rejimin kıymeti anlaşılmıştır.

Bu kez müracaat edilen, Genelkurmay Başkan ve Kuvvet Komutanlarını ancak Cumhurbaşkanı ve MSB Bakan olurlarıyla siyaset kurumunca atananlardan müteşekkil Yüce Divan'da yargılatmadır.

Faslin konsolide ederi; Ak Parti/iktidar politika-kurum eşleşme tekniğinin, tam olarak “kurumlaşma” sicilinin bozuk oluşudur. Çalışmada hedeflenen Ak

Parti klasik söylemini sürdürmek ya da aksi/ret değildir. Tahrip edilmiş kurumsal kapasiteleri politikayla alelacele eşleştirmek de değildir.

Millet temel yasa ve tercihinine aciliyet varken sırtını dönmek;

Çalışmada hedeflenen; halkoylamasıyla katiyet kazanmış başkanlık rejimi formatında “politikanın” hayata geçirilme tekniğinin önemini, bütünlük ve etkinlik gözeterek öncelikli alanlarını tespittir.

Halkoylamasıyla kabul edilmiş Anayasal değişiklik/politika setleri, doğrudan halk iradesini yansıttıklarından diğer Anayasal hükümlere (Parlamentoca düzenlenen) nazaran üst-blok Anayasal kararlaştırmadandır.

Bunların (politikanın) kurumsal eşleşmesini (eski ifadelerle **mur’ad**/maksadın **murat**/araç sahibi kılınması) öteleme ya da tavsatmanın olumsuz ederi sergilenmelidir:

Söz konusu olan yine Anayasa’nın sıradan bir ihlali değil, tehlike karşısında Tedbir Anayasa şeklinde tesis edilmiş rejimin, tehlike sürerken devre dışı bırakılmasıdır. **Olağan Anayasa’nın ihlaliyle Tedbir Anayasa ihlalleri, aynı olumsuz hukuki ve politik ederde sayılmamalıdır.**

Izdırar halinde tesisleşmiş Tedbir Anayasa’nın ihlali affedilemezdir. İhlalcisinin millet temel-yasası karşısı ve tarihte yeri bellidir. Özgün iradesiyle mevcudiyet ve kuvvet kazanmış halkın acil maksadını mecburi vasıfta araçlarından mahrum bırakmak, halkın iradesine sırtını dönmek, millet temel-yasasından ağır sapmadır.

Vakıa bütünlüğünü kavramak, iktidar başlangıcıdır. Halk devlete politika-kurum, maksat-mur’ad ile murat/araç rabıtasını Nisan.2017’de tesis et demiştir! Bütünlüğü kavranmış vakıa ederini cevaplamak, iktidarın işletilmesidir. Halkın tehlike cevaplama tercih ve emrini tavsatmak, tehlikeye teslimiyettir.

Cevap, maddi kapasite-imbânları elde tutmayı gerektirir. Politika-kurum eşleşmesini ötelemek, esasen, halkı maksadına erişecek araçtan mahrum

bırakmaktır. *Vakıa cevaplama yetkinliği, iktidar sahiplik ve sürdürülmesidir.* Aksi işleyiş, halkın emanetini iade gerektirir.

Politik sicile tekrar bakılmalı;

MİT-Öcalan çözüm süreciyle kamu düzeninin askıya alındığı dönemler tekrar hatırlansın. Süreç; millet egemenliğinin zaman ve belli bölgede kesintiye uğratılması, kayıtsız-şartsız ve kesintisiz millet egemenliğini retti. İkazımızı kendimizce pekiştirelim; millet egemenliğini ret eşanlı biçimde kutsalı retti ve ülkeyi nerelere sürüklediği ortadadır.

FETÖ'nün iktidarın kamu kudret paydaşı haline getirildiği hatırdadır. Kamu kudret yegâne emanetçisi iktidardı ve bölünemeyeni bölüp paylaşamayanı FETÖ ile paylaşmıştı. Bu paylaşım eşanlı biçimde kutsalı ihlaldı ve ülkeyi nerelere savurduğu hatırdadır. *Kut ve küç, kutsal ve otorite,* Türk millet temel-yasasının bir ve aynıdır. Zıt ve biri birinin ikamesi değil.

Siyasi iktidar, devlet-millet temel etkileşiminin düzgün okunmasında, kamu düzen ve kamu kudretinin politik felsefesinde, politika-kurum eşleşmesinde, bahsin tümünde nazikâne problemlidir. İktidar, millet egemenliğini hayata geçirtmede, Anayasal kuvvet ve kurumlaşma ve bunların ayrışmalarında, politik bilinci hayli zayıf, feraseti pek düşük aktördendir.

İktidarın devlet-millet etkileşimine dair ve milletin temel-yasasını hayata geçirtmemekle ilgili problemlerine müdahil olunmalıdır. Mevcut iktidarın iktidar kuvvet ve kurum ve parametrelerini esaslı bozma kalıbı, tekrarlatılmamalıdır. Müdahilliğin acil-öncelikli yönü, politika-kurum eşleşmesiyle giderilebilir.

Müdahilliğin ehven mecrası MHP-Bahçeli'nin Ak Parti-Erdoğan'la ittifak zemindir. Önceki raporlarımızda MHP'nin konumunu sadece rejim teşkiliyle sınırlı kalmama gereği ikaz edilmişti. MHP'nin iktidar paydaşı haline gelmeksizin, *müttefikliğini* düzgün işleterek müdahillik gereği vurgulanmıştı.

Adalet hak edene hak ettiğini vermektir. Adalet egemenliğin hazinesi, dilediğine marifet ve “nısfetle” dağıtır. İktidar egemenliğin zekâtı, iktidarın icabını ifası egemenliğin “sireti”, ifa etmemesi “sıratı”dır.

Politika-Kurum Eşleşmesinde Örtük İşleyişler

Ak Parti’ce politika-kurum eşleşmesi siyasi sistem bütününde mi önlendi, ötelenmiştir? Hayır. İktidarca politika-kurum eşleştirmelerde sektör/saha farklılaştırması devrededir. İktidarın eko-politik bilinci, sanılanın hayli fevkinde ve etkilidir.

İktidar, politika-kurum eşleşmesini farklı sektör/sahalarda eşanlı ve farklı, hatta zıt çerçevelerde işletebilmektedir. Misal; imar-konut-şehircilik ve kamu hizmet arzında merkez-çevre etkileşiminde farklılaşma varittir. Mevcut iktidar, misal, 31.Mart yerel seçimlerine giderken *riskli alan ve kentsel dönüşüm karar alt-yapılarını tahkim* etmiştir.

Ülke bütününde bu kararları merkezî-bağlayıcı olarak işletmek üzere hazırlık yapmıştır. Keza, Temmuz.2018’de Cumhurbaşkanı seçim ertesi “66. Hükümet” teşkil ettirilir ettirilmez ilan edilen 100 gün eylem planında **mekânsal stratejik planın** tamamlanacağı açıklanmıştır. Değinilen eylem ilk 100 günde tamamlanamamış, ikinci 100 günlük eylem planına tekrar konulmuştur.

Ülke bütününde küçük ölçekli haritalara dek işlenecek mekânsal stratejik planlama, işyeri-okul-hastaneden konut alanlarına kadar ince-detaylı merkezî-bağlayıcı kararlaştırma demektir. İmar ötesinde fabrika-işyeri ruhsatlandırmaları dahi bu planlarca belirlenebilmektedir.

İdari vesayet, merkezin yerele ait yönetimi bizzat üstlenmesi olup ancak sınırlı-sayıllı hallerde devreye girebilen, olağanüstü idari usuldendir. İdari vesayet kademelidir; usulsüz işleyişte belediye başkanlıklarının görevden alınmasında ilk evre, belli-mahdut kararlarda valilik-kaymakamlıkların belediye yerine geçerek karar almasıdır.

Yetmediğinde karar yetkisi tümünden merkeze geçmekte olup kaideli-devlet gereğidir. Mevcut işleyişte idari vesayet rejimi ağır ihlal edilmiştir. Belediyeler üstünde kaynak/bütçe/kadro/harcama konularında denetim yetkisi, idari vesayette

İçişleri Bakanlık uhdesindeydi. Şimdi yetkiler hukuki ve ekonomik-mali konularda farklılaştırılarak Çevre-Şehircik Bakanlığıyla paylaştırılmıştır.

Bakanlık Performansları raporlamamızda altını çizdiğimiz husus, merkez-taşra etkileşiminin belediyelerden valiliklere daha fazla transfer edileceğiydi. Kamu hizmet arzının valiliklerce daha düşük maliyete bütünlüklü yürütülebileceği, belediyelerin finansal anlamda kara delik haline geldikleri, paylaşılan kanaattendir. İktidara göre de sistematikleşme sabittir.

2017'den itibaren İstanbul-Ankara-Bursa-Balıkesir-Ordu-Bolu-Niğde belediye başkanlarından başka çok sayıda ilçe belediye başkanı salt bu nedenden görevden alınmıştır. Ak Parti değinilen nedenden yine çok sayıda ilçe belediye başkanını -muhalefet kökenli olsa da- görevden almıştır.

G. Doğuda PKK'ya müzaheretten başka değinilen nedenden görevden alınan onlarca belediye başkanı varittir. Nüfus, belediye sayısına vurulduğunda görevden alma oranları çok yüksek, bildiğimiz kadarıyla Cumhuriyet tarihi rekorudur!

2018'de taşrada işletilen ve fakat merkezî-denetimli, esasen örtük planlama barındıran diğer işleyiş, sıkılaştırılan imar plan ve ruhsatlarıdır. Konut arzının birikimli halde belki on yıla denk gelen ölçüde talebin fevkinde olması, imar planlarında sıkılaştırma, konut ruhsat arzında sınırlamayı elzem hale getirmiştir.

İktidar, objektif ve şeffaf makroekonomik yönetim sergilemek yerine değinilen sahalarda merkezî-bağlayıcı işleyişte sıkılaştırma ve sınırlamaya gitmiştir. İstanbul, Ankara, Bursa, Adana, Antalya belediyelerinde sıkılaştırılan imar planları izlenmiştir. Bu aslında örtük/dolaylı yoldan merkezî planlamaydı.

Şubat.2019'dan itibaren Çevre-Şehircilik Bakanlığınca yüzlerce yapı-denetim şirketinin yahut ortaklarının faaliyetten geçici men edildikleri fasla eklenmelidir. Bu da dolaylı piyasa sıkılaştırmadandır.

İktidarın politika-kurum eşleşmesini zıt çerçevelerde işletebildiği sektörden ikincisi **milli güvenlidir**: Ak Parti temel politika hedefinden belki ilki, askerî-bürokratik vesayeti tasfiyeydi. Zamana yayılı ve sistematik biçimde işletilen bu politikanın usul-kurum yahut araçlarına girmeyelim.

Kısaca; FETÖ iştiraklı yargılamalar, misal “Balyoz” süreci hatırdadır. Kısaca; iyi maksatlar iyi-yetkin-hassas-müzakerevî-tecrübi vb. vasıflı araçları zorunlu kılar. Kötü maksatların hiç biri, kurum/usul ve araçlarda bu vasıfları aramaz bile!

MGK, Ak Parti temel politikalarına tam ters kurumdandı. Hatta MGK, askerî-bürokratik vesayetin iktidar/Ak Parti ile yüz yüze muhataplık yeri, kapalı müzakere usul-kurum ve aynı zamanda mekânıydı!

Ak Parti MGK zeminini tehlikeli addetmekte, tasfiye yahut tart edilecek kurum görmekteydi. Öyle yaptı, Anayasa’da sayılı-statü sahibi kurumlar arasından çıkarttı. MGK statüsü değiştirildi, bileşiminde asker sayısı sabitlenip sivil sayısı işlevsel cihetten ilgili-ilgisiz artırıldı.

İktidar, özel kalem ya da yakın düzeydekilere büyükelçi unvanı vererek MGK toplantılarına aldı. Son olarak MGK, sekreterlik statüsüne indirildi. MGK Anayasal-Kurumsal merkezî konumdan uzaklaştırıldı, siyasi sistemin kadrini tayin edebilecek kapasitede addedilmedi, addettirilmedi!

Gelinen evrede izlenen iddialı politikada farklılaşma, zıddına dönme, MGK’yı tekrar meşru, işlevsel hatta merkezî-elzem kurumdan kabullenme enteresan, izlenmelidir.

MGK’nın kurumsal geçmişini nakil vesilesiyle statüsünü askerî-bürokratik vesayet öncesine tarihleme, AB süreci yahut demokratikleşmenin bileşeni görme dikkat çekmiştir. *Diğer ülkelerde benzer kuruluşlar, bahsin özetleyenidir!*

“Her devlet, milli varlığına, bekasına ve güvenliğine yönelik tehditlere karşı tedbirler almak durumundadır. Bu gereklilik doğrultusunda, devletler; bölgesel ve

küresel ortamın izlenerek tehdit ve fırsatların tespit edilmesi ile bu hususlara matuf siyasetin belirlenmesini ve en uygun politikaların uygulanmasını sağlayacak süreç ve unsurları ihtiva eden milli güvenlik sistemlerini tesis etmektedirler.”

“Ülkemizin milli güvenlik yapılanmasının ilk adımı, 1933 yılında bir kararname ile kurulan ve temel görevi milli seferberlik olarak belirlenen Yüksek Müdafaa Meclisi ile atılmıştır. Bahse konu yapılanma, güvenlik anlayışının gelişimine paralel bir değişimden geçmiş ve son olarak ülkemizin AB üyelik süreci çerçevesinde gerçekleştirilen anayasal ve yasal değişikliklerle bugünkü halini almıştır.”

Ak Parti/İktidar ilk (*gürültülü*) politikasıyla MGK’yı tart ederken politik düzeltme, MGK’yı (*sessizce*) yerine oturtturarak yürütülmüştür. Kötü politika-kötü kurum (FETÖ yargılamaları) eşleşmesi, şimdi, politik düzeltme-yerli yerine oturtulan küresel-bölgesel tehditlere karşı tedbir şeklinde MGK eşleşmesi barizdir.

Şu husus sorgulanmalı; Ak Parti/İktidar, MGK’yı meşru-işlevsel ve *şimdilik* sessizce merkezî kurum addederken bu düzeltmeyi hangi politik akıl yürütme ve saikle yürütmüştür? 17-25.Aralık’ta FETÖ’nün gerçek niteliğini anlamakla mı? 2015-16’da PKK’ya karşı yürütülen meskûn mahal çatışmalarıyla mı? 15.Temuz darbe girişimiyle mi? Suriye kriziyle mi?

Cevap büyük ihtimalle tümünün bileşimidir. Politik problem; Ak Parti/İktidar politik bilincinde MGK (kurum) meşruiyet ve işlevselliğinin yaşanan bu derece sert-acı gelişmelerle ancak anlaşılabilmesidir! **Kendiliğinden politik-akıl ya da akılcı-programa dönüşebilen müzakereci dinamiklerle** değil, şartların zorunlu kılmasıyla!

Kısaca; politik zekâ/akıl yerine kötünün somut teşhis ve tecrübesiyle! Ortada kötünün tecrübe edilmesiyle tetiklenme ya da siyasi sisteme bütünlüklü bakış açısına sıçrama şeklinde dinamik de yoktur! MGK örneğinden anlaşılan, yukarıda değinilen Ak Parti politik bilincinin baskınlığı sürmekte ve belirgindir.

İktidar cihetinde politika-kurum eşleşmelerinin devreye alınmama karar/tercihi net biçimde yürürlüktedir. Nisan.2017’de milletin aciliyet ve süratli çözüm tercihine rağmen, millet irade hilafına, yürürlüktedir. Nisan.2018’de aciliyet Ak Parti-MHP’ce kabul edilmiş, Tedbir Anayasa başkanlık rejimi Kasım.2019’dan bir buçuk yıl öne çekilmiştir.

Buna göre iktidar, millet temel tercih ve aciliyet halinin politik bilincindedir. Yine de, Ak Parti/iktidar, ancak ağır şart ve kaçınılmazlık söz konusu olduğunda politika-kurum zorunlu eşleşmelerini kabullenmekte ve (*sessizce*) hayata geçirmektedir.

Yukarıda temas edilen *pozitifleşme ve emredici* işleyiş, MGK üstünden misalen izlenebilmiştir. Yine misalen, idari rejime dönülemese de Yüce Divan’la “idare” edilecektir. Belediyeler üstünde idari vesayet düzgün uygulanamasa da idari vesayeti ikame etmek üzere kayyumlarla devam edeceğiz. Geçmişten ruh çağırır gibi kaideli-devlet kurumlarını teker teker tekrar aktive edecek gibiyiz! Aktive eden biz miyiz? Kurumların etkinlik kazanan gerçeklikler olarak devreye girmeleri mi? Belli değildir.

Ek İzlek; Politika-Kurum “Eşleştirmede” MİT Savrulması

Politika-kurum eşleşme meselesini basite indirgemek, milletin zamana yayılı terakkisinden uzaklaşmaktır. Zamana yayılı kurum ve usuller, özleri gereği tedrici ve öngörülebilirdir. Tedricilik ve öngörülebilirlik, devlette kaideli işleyiş mekaniği, fert/gruplarda kendince hazırlık, tepkime ve şekillenme önünü açmadır.

Devamen; kararların kararlılığıdır, ülke çaplı büyük kararlarla alt-küçük kararların yek-ahengidir, istikrardır. Bu kendince/tabii işleyişleri temellendiren, politikanın kurumla eşleşmesinde dinginliktir. Dinginlik istikrarla eşleşir. Eşleşme, bu ikilinin fert ve grupların zaman içindeki hattihareketlerine isabet kazandıran bilgi yayılım-etkinliğini, daha önemlisi, adilliğini artırır.

Politika-kurum eşleşmesinde günlük politikada üstünlük hedeflemesiyle kolaycılığa kaçmak, milli devlet ve onun demokratik karakterini

içselleştirememektir. Milletın kurum ve usullerle zamana yayılmasını inkâr, görmezden gelme, kısa zamanda bir müddet politik üstünlük adına adaleti zedeler.

Kısmi ve tedricen yerine bütüncül ve ani, politik üstünlük adına bu yollarla milletin asude terakkisinden kaçışlar, sıklıkla, bilgi simetrisini bozma hatta eğme-bükmeyle birlikte yürütülür. Genel-geçer kaçış formatı **istihbarat devletidir**. İstihbarat devleti şu basit temele dayanır; kim ne yapmaktadır?

İstihbarat devleti ayrıca, kadim Türk devlet geleneğini maksadı hilafına yorumlamaktır. **Kim?** Kadim Türk geleneğinin başlangıç sorusu; kendini tereddütsüz ortaya koymak, il ve töre yani beka problemi söz konusu olduğunda esas problemin başkasında değil kendinde aranmasıyla temellenir.

İstihbarat devleti *kim ne yapmakta* problemiyle temellenirken kadim Türk geleneği ve modern demokratik-hukuk devleti; ben/biz ve ne yapacağız? Birlikte nasıl yapacağız? Bunlarla temellenir. Ne yapılacak? Hangi yoldan yapılacak?

Politika-kurum eşleşmesi; bilinen, izlenebilen ve denetlenebilen, ölçümlenip değerlendirilebilen işleyiştir. **İstihbarat devleti** bunların zıddındadır. Sık tekrarladığımız örnek üstünden gidelim; Osmanlı, geniş Arabistan topraklarını, sonradan anlaşılan zenginliğini, bir İngiliz ajan, Lawrence yüzünden yitirmişti! Yani, İngiliz imparatorluğunun muazzam para ve insan kaynakları, küre ölçekte coğrafyaya yayılmış idari-askerî-diplomatik-ticari ve akademik kurumları, teknolojisi, bunların ehemmiyeti yoktu. Bir Lawrence ya da Lawrencelardan müteşekkil “yapılanma” elde edersek İngiltere’nin yaptıklarını tekrarlayabilirdik! Dahası, 40 yıllık diplomatların öğrenmesi gereken mesleki-bürokratik teknikleri *MİT öğretebilirdi!* Askerî-bürokratik vesayet bitirilecek (politika); *MİT yapabilirdi (kurum)!* FETÖ, üstüne atlayan vesilesiydi. Nükleer İran anlaşmasında materyal depolayarak trafiği yönetecek arabuluculuk (politika) lazım; *nükleer uzmanı MİT (kurum) yapabilirdi!* Kürt meselesi (politika) çözülecek; *MİT (kurum) yapabilirdi!*

Çözüm sürecinde çıkarılan özel kanun, MİT'i yargılamadan istisna tuttu. Sürecin adı dahi teknik olarak şöyleydi; "MİT-Öcalan Çözüm Süreci". Ağır mahkûmiyet almış "zamanında kuruma çalışmış" HDP'lilerin milletvekili olmaları, mahkeme kararlarının dolanılması lazım; *hallolmuştur!*

Arap Bahar'ıyla içeride sıkıntıya düşeceğini anlayan ve kendi Türkiye'den imdatla malzeme talep etmiş Esad bertaraf (politika) edilecek; *MİT (kurum) yapabilirdi!* CENTCOM Suriye'ye konuşlanmak istemekte, PKK/YPG ile birlikte sahayı hazırlayansa, "içeridendi". Esad'ın tüm silah depoları ABD'li askerlerce çok sıkı incelenmiş, kimyasal şüpheli tüm malzeme TSK-TDK destekli nakliyelerle ABD donanmasınca İtalya'ya transfer edilmişti.

Suriye-Esad'ın kimyasal silah kullandığı iddialarını ABD-Obama önüne dosyayla yine de koyan, MİT'ti! Suriye-İdlib'de "yabancı savaşçıların" kaynak ülkelerine tahliye edilmesi gerekmekteydi. TSK İdlib'de üs bölgeleri tesis etmiş, tahliyeler düzgün başlatılıp yürütülmemekteydi. Sorumlusu MİT'ti!

CENTCOM-PKK denetim bölgesinde tutuklu IŞİD'liler İdlib'e transfer edilebilmekte, bölge büyük yüzdesini denetimlerine alabilmekteydi. Rusya dayanamadı, ağır ikaz etti. Türkiye, ASTANA mutabakatını (politika) *sahada uygulamadan asli mesul* (kurum) nedeniyle ifa edememekteydi!

ASTANA mutabakatını ortadan kaldırmak ABD askeriye ve diplomasisinin açık hedeflemesiydi, ekleyelim. Liste-eşleşmeleri uzatmayacağız. Tümünde politika-kurum yerine kötü politika-yapı eşleşmesi yerleştirilebilir. Sayılanlara dikkat edilsin; yakın dönem Türk siyasetinin en merkezî-kritik meselelerinde kötü politika-kurum eşleşmesinde hep MİT vardı. Lawrence yapmış, MİT-Fidan'da yapabilirdi! **Yapamamıştır.**

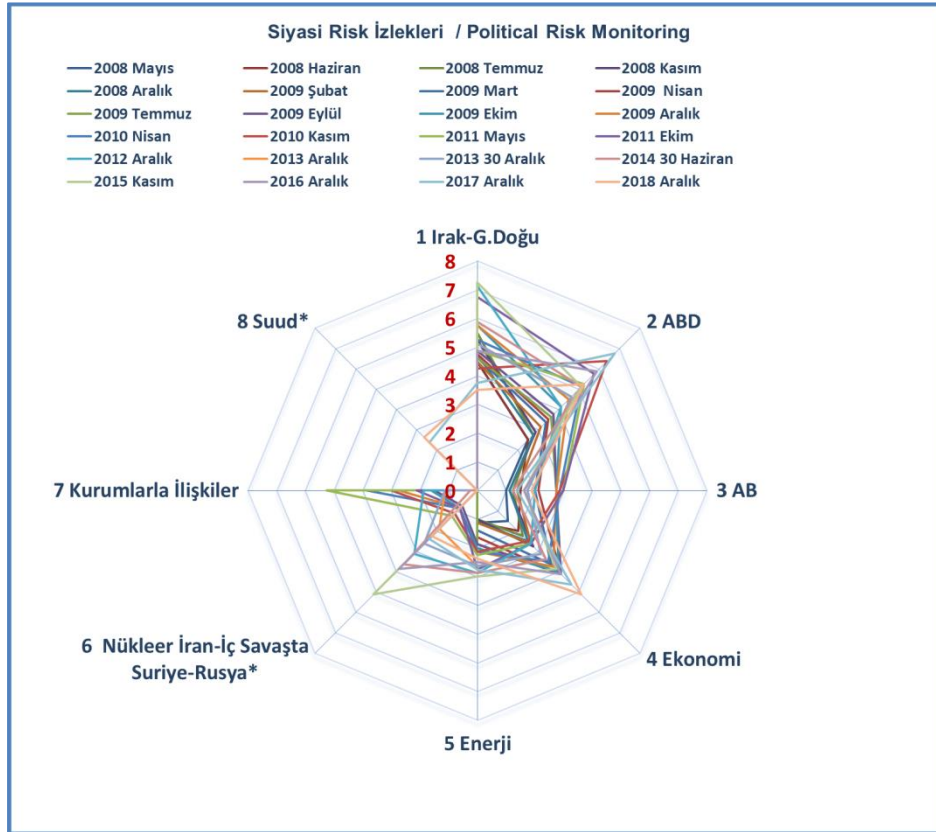
Ak Parti/iktidar yerinin politika-kurum eşleştirme kapasitesinde ağır gerileme "bürokratik-teknik" başlıca nedenleri sıralansa, FETÖ'den başka MİT-Fidan en önde gelendir. *Sinsi Fırak* raporlama serimizde bunları mufassal biçimde naklettik.

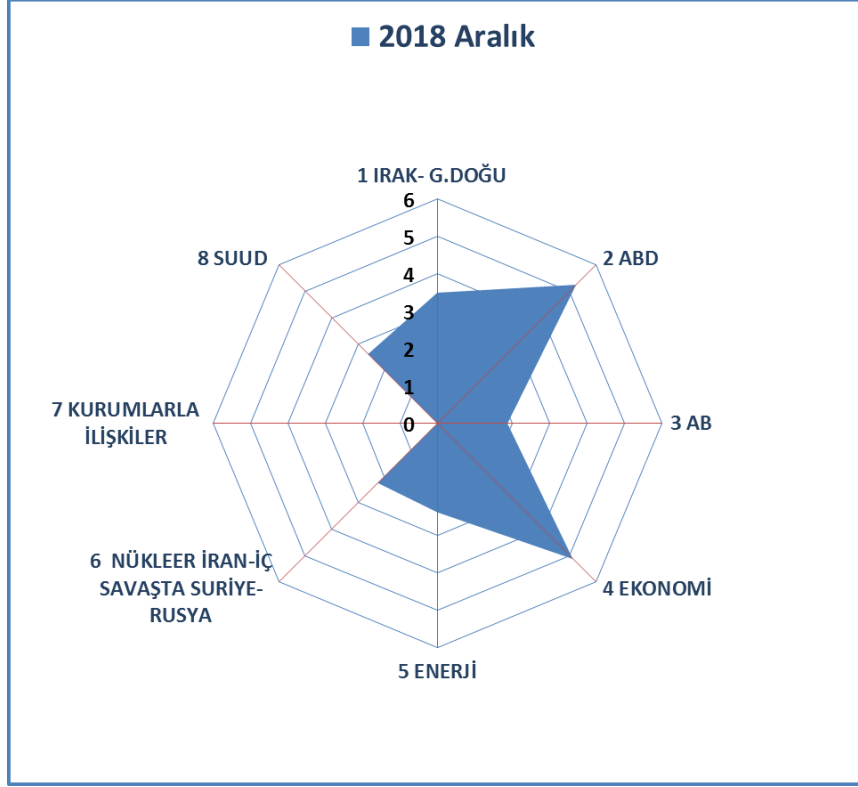
Politika-kurum eşleşmesinde ağır tahrip edilmişlik, en kritik politikalarda MİT kaynaklıdır. Sakarya şiiirinde sıklet mesele ötesi problemdendir. **Ek izleği kapatalım.**

Ana bahse devamem; şimdi, zamanında politika-kurum eşleşmesinde örtük işleyişler nedeniyle maruz kaldığımız tahribatı aksak ve gecikmeli giderme evresindeyiz. Kötü politikalardan düzgün-yetersiz olmayan çıkıştayız. Aynı zamanda, Anayasal lüks koltuklarda değiliz.

Tedbir Anayasa'da ağır olumsuz şartların zoruyla ayakta dikilmekteyiz. İmdi, çalışmada hedeflenen siyasi sistem bütünlük ve etkinliğini gözeterek öncelikli politika-kurum eşleşme alanlarını tespite odaklanalım.

Bunu, **Siyasi Risk İzlekleri** son raporlamamızdan yararlanarak, öncelikli risk/tehlikeleri esas alarak yürüteceğiz. Başat riskler icbar ettikleri öncelikli politikaları, bunlar, uygun-elverişli kurumları çağrıştırdığından, politika-kurum eşleşmelerinde zorunlu-öncelikli olanı daha sağlıklı tespit edebiliriz.

Grafiklerden izlenebileceği üzere Türk siyasi sisteminde başat risk/tehlike **ABD ile ilişkiler** ve **Ekonomi**dir. İki risk belli ölçüde biri biriyle eklenlidir. İki riskin de **düzeyi “5”i geçmiştir**. “5”i geçen riskler, tehditten daha yüksek, tehlike eşliğindedir. “5” ve üzeri tehlike düzeyli riskler, siyasi sistem kararlılıklarını tümünü kendilerine demirleyen niteliktedir.

Başka ifadeyle, **“5” tehlike düzeyine erişmiş riskler, diğer tüm siyasi kararlılıklarını bloke ettirebilecek kapasitededir**. Siyaset kurumu, politik karar mekanizmaları, idarenin doğrudan alakalı birimleri, hemen tamamen bu tehlikelerin bertaraf edilmesini temin edecek kararlılıklara odaklanır.

Türk siyasi sistemi, politika-kurum eşleşmesinde MGK zemin ve işlevselliğini teslim etmek zorunda kalmıştır. Genelkurmay-Kuvvet Komutan yargılamalarında aksak-eksik biçimde olsa da **idari rejime geri dönmüştür**. **Genelkurmay Başkanı’nı Savunma Bakanı** atamıştır. Savunma sanayi örgütlenme ve yönetimi doğrudan Başkan’a bağlamıştır. Listeyi uzatmak mümkündür.

Politik problem; politika-kurum öncelikli/ acil eşleşme alanlarını tespit ederken **MGK için gösterilen esneklik, eş-değer ölçüde eşleşme, makroekonomik yönetimde neden gösterilmemektedir?** Artan siyasi risk ve “ABD-Ekonomi” risk/tehlike ağır olumsuz şartlarında **makroekonomik yönetimde politika-kurum zorunlu eşleşmelerinde objektivite-işlevsellik temini için tıkanıklık nasıl aşılabilir?**

İstikrar analisti, bazı kısıt altındadır. Sİİ kapsamında bağlı olup referans aldığımız çalışmalar bulunmaktadır. Küresel finansal-ekonomik derecelendirme şirketleri bahis etrafında dolanmaktadır. Misal Suud ya da Mısır için dolaylı olsa da aranmayan şartlar, Türkiye için doğrudan talep edilmektedir. Derecelendirme şirketleri, makroekonomik performans (politika) için iktidarda denetlenme-dengelenmeyi (kurum/mekanizma) olmazsa olmaz şart aramaktadır.

Fasılda Moody’s görünüm son güncellemesi isabetlidir; *“Türkiye'nin kredi profili (ihracatçı notu Ba3), ekonominin azalan büyüme potansiyeline rağmen Türkiye ekonomisinin büyüklüğünü, yüksek çeşitliliğini, kişi başına düşen yüksek geliri ve genç nüfusunu yansıtan, ülkenin "Yüksek" ekonomik gücü ile desteklenmektedir; Türkiye'nin "Düşük" kurumsal gücü, geçen yıl cumhurbaşkanının elindeki politika oluşturma sorumluluğunu üstlenen anayasa değişikliklerinden sonra hızlanan politika yapıcılığının erozyonunu yansıtıyor;..”*

AB ve ABD de Türkiye’de denetlemiş dengelenmiş iktidar mimarisi istemektedir. Bunu temin için ilk-evvel bağımsız-tarafsız yargı talep etmektedirler. Bağımsız-tarafsız yargı üretmek için şart olan hâkim-savcı kaynağıysa orta-sınıftır. Orta-sınıf ancak ülke merkezî-hiyerarşik temel değerleri netleştiginde hâkim-savcı şeklinde bağımsız tarafsız yargıyı temellendirebilir.

Dikkat edilsin, demokratik-hukuk devleti ve ana-kurumsal mekaniğiyle orta sınıf değer/niteliği eşleşmektedir.

Orta-sınıflara nüfuz etmiş FETÖ etkisi, denetimsiz-yayıllı hale getirilmiş yükseköğrenim mevcut yapılanması ortadadır. Hâkim-savcılık yanında yargıda etkili bilirkişi hatta adli-tıp kurumları dahi, ağır hasarlıdır.

İktidarca bulunan pratik çözüm; hâkim-savcı mevcudunu 22.000 üstüne çıkartmak, kaynak teminini iktidar parti teşkilatlarıyla rabıtalı işletmektir. Bunda dahi “güvenilir netice” üretildiği belli değildir. Güvenilir neticeden kasıt adalet duygusunun tatmini değil; *-bu tatmin ötelenmiştir!* **Hedeflenen**, devlet ve iktidara sadakattir!

AB bir yandan *başkanlık rejimini uyguladığında Türkiye ile müzakereleri keserim* demektedir, hasbi-işlevsel istekleri diğer yandadır. ABD’nin istekleri Türk demokrasi ve insanını hasbi düşünen saikle değil; izahtan vareste görmekteyiz.

İstikrar analizinde diğer kısıt; Türk siyasi sisteminin dış politik “siyasi” ve “teknik” desteğindedir. Siyasi destek; demokratik-hukuk devletini hedefleyen işleyişte AB normları olup TC Anayasa madde 90/5 gereği üstün/bağlayıcı hukuklaşmadandır. Dış politik-teknik desteklerse, başlıcası, savunmada NATO ekonomide lüzumu halinde IMF’dir.

Savunmada NATO’nun Türkiye etkileşimi zayıflamış, olumsuzlaşmıştır. ABD ile artan risklerimiz olumsuzlaşma teyididir. NATO ve BMGK daimi üyesi İngiltere-Fransa halen, Suriye sınırında garnizon devlet kurmak için PKK/YPG ile askerî-saha ortaklığını, yani çatışarak ortaklıklarına sahip çıkmayı göze alabilmiştir. Hasmane tutumda hudut kalmamıştır!

Misal ekonomide Türkiye’nin IMF ile etkileşimi ağır zayıflamış, zayıflama ötesinde olumsuzlaşmıştır. IMF ile olumsuzlaşma iki ana-nedenden kaynaklanmakta, izah edilmelidir. İlki ABD IMF’nin büyük ortağıdır. İkincisi, Anayasa değişmiş, başkanlık rejimine geçilmiştir.

Başkanlık rejim TC özgün kurumlaşma yapısı, IMF ile işbirliğini teknik-düzeyde imkânsız hale getirmektedir. Bu nedenle IMF ile yapılacaksa temas-müzakere ancak *dolaylı* işletilebilir. Küresel namı danışmanlık şirketleri

bu tür dolaylı işletimde elverişli aktörlüktendir! Yukarıda temas edilen **gevşek ve başkalaşmış iletişim ve mutabakat(lar) hatırlatılmalı**, fasıl uzatılmayacaktır.

TC özgün başkanlık rejim kurumlaşmasında bütçe, Parlamentoca bağlansa da Başkanlıkça hazırlanmakta, teklif edilmektedir. Bütçe çağrısını Hazine-Maliye değil dolaylı işleyişte Başkan yürütmektedir. Bütçenin harcama yapısını tam olarak Başkan, kaynak yapısını, ancak ve kısmi işleyişte Hazine-Maliye belirlemektedir. Borçlanma dahi Hazine-TVF arasında (TVF Başkan'a doğrudan bağlıdır) gidip gelebilir.

Parlamento'da kabul edilen bütçede ödenek transferleri %25'lerde, Başkan'ca transfer edilen ödenek tekrar transfer edilebilmektedir. Misal, Başkan bütçede %10'luk eğitim harcamalarının yarısını imara kaydardım, imardan aldım turizme verdim, hayır enerjiye kaydardım diyebilir!

Başkan göreve geldiğinde yüksek düzey kamu bürokrasisine dair "T" sayılı cetvel de tümünden değişmiştir. (Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Numara 2) Bu listedeki kurum-makamların yönetimleri Başkanla birlikte gelip gidecektir. MB, BDDK, SPK, Rekabet Kurumu, Maliye Gelir İdare Başkanı ve Başkan Yardımcıları örnektendir. Listeye kamu bankaları dâhildir.

Sayılan kurumların tamamında yönetimler, Temmuz-Ağustos.2018'de yeni özgün kurumlaşma usullerini ikmalen görevden alınıp çoğu dört yıl müddetle tekrar atanmışlardır. IMF için Hazine Müsteşarıyla (müsteşarlık kalkmış, herhalde genel müdür imzacı olacaktır) MB Başkanının ortak imzasına bağlanacak antlaşmalar düzeni, ortadan kalkmıştır.

Bundan böyle anılan kurumların yönetimleri, kurum bağımsızlıklarını değil Başkan'a bağlılıklarını temsilen imza atacaktır. IMF'nin temin edebileceği kaynakların harcanma ve geri dönüşleri doğrudan/yegâne şekilde Başkan uhdesindedir. **IMF anlaşması eşittir Başkan'a (Erdoğan'a) kaynak temini haline gelmiştir. "IMF cihetinden", devlet-idare mesuliyet rabitası tahrir edilmiştir.**

K. Derviş bahsinde temas edilen reformların hayatta kalmaları imkânsızlaşmıştır. Özetle Türk siyasi sistemi Suriye kriziyle NATO'dan, başkanlık rejim tercihiyle IMF dış politik teknik desteklerinden yoksunlaşmıştır.

Bazen halklar hissiyatıyla yaşar. Bu yaşayış, en-demokratik ve en-yüksek değerdendir. Nisan.2017'de halkoylamasını, maksadı halk tarafından tam olarak bilinen ve netice-ederi öngörülen tercihten kabul etmek ya da aksi, ayrı bahistir. *Akil tutulması, otoriterleşme* sair ithamın halklarla ilgisi pek düşük, siyasi elit ve yönetimlerle rabitasıysa tamdır.

Türkiye'de mevcut siyasi devinim merkezî-hiyerarşik temel değerleri konsolide edip netleştirememiş, ülke dış politik konumunu oturtamamış, ülke jeo-politik firarda, halktan bu konularda açık kararlaştırma talebi yokken, halktan sandıkta siyasi sistemi konsolide ettirmesi beklenemez.

Türk siyasi sisteminde politika-kurum eşleşme yahut eşleştirmemesinde iki örtük işleyişi ortaya koymaya çalıştık; ilki MGK diğeri makroekonomik yönetime dairdi. Siyasi risklerle (politikalarla) onların kurum(sal) eşleşmelerinde öncelikleri tespit etmek için *siyasi risk izleklerinden* faydalandık.

Şunu izledik; **iktidar yerinde MGK'da gösterilen esneklik, makroekonomik yönetimde eksik bırakılmaktaydı.** İşleyiş; gevşek-başkalaşmış mutabakatlarla yürütülmekteydi. *Siyasi Risk İzlekleri 2018* raporlama ekonomi bölümünde *Ankara'da IMF hayaleti dolaşmakta* derken bunu kastetmiştik. Kısaca somutlaştıralım:

Kamuda halen yürütülmekte olan hacimli denebilecek ihalelerde tasfiye süreci, mega-projelerde dış kaynak yoksa durma, taşeronların kamu kadrosuna transferlerde bekleme, TCMB-API'yi 175'ten 55 milyar TL altına çekme, kamu bankalarında yeniden sermayelendirme, KDV iadelerinin nispi düzene kavuşturulma taahhüdü, KDV iade havuzunun büyütülmesine fren konulması misaldendir. Kredi büyümesi durmuş, yer yereksiye dönmüşken Hazine, 250 milyar TL'lik KGF'yi sabit bırakmış, 20 milyar TL KOBİ finans paketiyle

yetinmiştir. Şubat'ta kamu banka kaynaklı kredi büyümesi fasılda aksi gelişmedendir. Tarım, istihdam sair destekler, büyük ölçüde, olağan akışın seçim nedeniyle öne çekilmesinden ibarettir.

Hâlbuki ekonomide aşikâr işleyiş, mezarlık arayan cesetlerle ceset bekleyen mezarlıklar halidir. Makroekonomik çerçeve belirsizlik ve yitimleri (politika), halen, ekonomik kurum(sal) ağır eksikliklerle eşleşmektedir. Makroekonomik çerçeve yitimini öylece ortada bırakma, sıkılaştırma-düzeltilme ve savrulmaya açıklığı bir arada sürdürme devrededir. Makroekonomide politika-kurum eşleşme ağır problemi etraflıca irdelenmelidir.

Makroekonomide Politika-Kurum Eşleşmesi; Endüstri Bayrağı Ticaret Dalgalanmaları Takip Eder (S. Huntington)

Türkiye’de askerî darbeler sadece demokrasiyi değil, olağan-akla uygun yönetimliliği de kesintiye uğratmıştır. Askerî darbelerle tahrip edilen değer salt demokrasi/halk iradesi değildir. Ayrıca, halkın kendi eliyle yönetimli olmasının önüne geçilme, idare kapasitesinin (G. Hamilton-N. W. Biggart) geriletilmesidir.

Darbeler vakıa serisine tek taraflı bakmamak gerekir. Siyasi partiler demokrasisi neden aksamaktaydı? Hangi kapasite-kurumlaşma yetenek eksiklikleri ülkeyi sivil yönetimde kesintili hale getirmekteydi? **Askerî darbeler sadece siyasi nedenlere değil, en az bir o kadar, makroekonomik kötü yönetim ve tetiklediği beka problemleri kaynaklıydı.**

Siyasi partiler ve elit, darbe karşılığında hemen daima demokratik-prensibi nedenlere dayansa da realite budur. Siyasi parti demokrasisinin ağır eksiği, darbelerin hemen her defasında, politika-kurum eşleştirmelerindeydi.

Yılanın soktuğu yer belliyse! Devlet yönetiminde makroekonomik çerçeveyi düzgün ihdas doğru işletmek, en az demokratik-hukuk devletini savunu kadar önemlidir. Kimine göre bu ikisi biri-birine göbekten bağlı, ayrı bahistir.

Askerî darbelerle ani-beklenmedik Hükümet değişiklik hatta yıkımları altında yatan nedenler objektif biçimde sıralansa, demokratik-hukuk devlet talepleriyle makroekonomik yönetim ağır aksaklıklarını giderimden hangisi öne çıkar?

Realist, daha doğru ifadeyle hasbi olunmalıdır; “*Öyle insanlar göreceksin ki, kuzuyu yemek için tikiyle plan yapacaklar. Kurtla birlikte öldürecekler. Çobanla birlikte yiyecekler. Sahibiyle birlikte yas tutacaklar.*” **Dursun Faki.**

Milli devletler, tarihte yaşadıklarından başka en çok, küreselleşme karşısında zorlanmaktadır. Milli devletler fiziki sınırlarını koruyabilir ancak insan-

mal-para-fikir hareketlerini yönetmek güçleşmiştir. Bununla birlikte milli-devlet küreselleşme karşısında dirençli ve akışı tersine çevirebilecek kapasitededir.

İmkânsız üçleme: “...Dışa tam açık ekonomik ortamda siyasi iktidar; kuru sabitlemek, yanında sermaye hareketliliği istiyorsa, **ülke parası üstünde bağımsızlık iddiasından vazgeçmelidir**. Aynı ortamda siyasi iktidar, ülke parası üstünde tam bağımsızlık istiyor yanında sermaye hareketliliği arzuluyorsa, **serbest dalgalı kuru etkinleştirmelidir**. Kuru sabitleyip yanında ülke parası üstünde bağımsızlık tesis etme gayretindeyse, **sermaye hareketlerine kısıt getirmelidir**. **Üç seçenekten en fazla ikisine sahip olunabilir**. Aynı anda üçüne birden sahip olmak mümkün değildir. Bunların bir arada tamamı, aşulamayacak kısıtlardır...”

Bir yanda demokratik-hukuk devletini muhafaza ve tahkim gerekleri diğer yanda makroekonomik baskılar, milli devleti olduğu gibi siyaset kurumunu baskılayıcı, politika-kurum zorunlu eşleşmelerini kısıtlayıcıdır. Baskı; D. **Rodrik**'in *imkânsız üçleme* bulguları hayli ötesindedir.

Altın deli gömleğine sokulmak (KİT'leri özelleştir, enflasyonu düşük tut, kamuyu küçült, bütçeyi denkleştir, dış ticareti ve yabancı sermaye rejimini serbestleştir, parayı serbestçe dalgalanmaya bırak, emeklilik sistemini özelleştir) **istenen**, makroekonomik kapana kısılmış milli devletten, para-kur-sermaye serbestisi politikalarına indirgenemeyecek işleyişte sosyo-ekonomik çekişmelerden, ağır yitirilmiş kurumsal kapasitelerden, münhasıran Türkiye'den söz etmekteyiz.

Hemen aşağıda makroekonomik çerçevenin yitim analizini hızla tüketmeye gayret edeceğiz. “Çanta-mont format” analiz tercihi aslında konuyu kısa-özlü biçimde ele almış görünüp etrafından dolanmak içindir! Kalkınma ve makroekonomik yönetimde kurumlaşmaya dair bölümde bahsi ikmal edeceğiz.

“Çanta-mont formatta” kısa makroekonomik analiz

Yüksek yatırım ihtiyacını karşılayamayan tasarruf yetersizliği dış borçlanmaya, cari açık ve ödemeler dengesine odaklanmaya yol açıcudur. Dış

dengeye odaklanma, mütemediyen daha yüksek tüketim sepetinde konumlanan kitle zorunlu-tedariklerinde yerli üretime sevk ettiricidir.

Daha yüksek ve nitelikli tüketim talepleri yerli üretimce cevaplanırsa dahi küresel ticarete tatminkâr hatta rekabetçi konumlanma kolay temin edilemezdir. Temin edilse bile daralan dış finansal ortam ya da emtia fiyat yüksek oynaklıklarında maliyet yapı değişikliklerini yönetmek, sürdürülemezdir.

Küresel/jeo-politik netlik ve kaynak akışında nispi güvenceli konum elde etmeksizin, keskinleşen ticaret savaşlarında içeride tam-kapasite gereklerini endüstri bütününde sürdürmek, imkânsızlaşabilmektedir.

Kesintisiz işleyişte yüksek-yükselen iç talep karşısında eksik kalan yerli üretimi yüksek teknolojiye yeni-yatırımlarla cevaplama baskısı ağırlaşmaktadır.

Yüksek-teknolojiye yeni yatırım için sabırlı ve bol sermayeyi nitelikli işgücüyle eşleştirmek, becerili-eğitilmiş orta sınıflaşmayla (W. Streeck) mümkündür. Devlet ve sivil toplumda eğitim işleyiş ve yatırımları ise bu minvalde değildir.

Dikkat edilsin, makroekonomik çerçeveyi düzeltmek, gelip nitelikli orta sınıfa dayanmaktadır. Aynı yukarıda demokratik-hukuk devlet ana-mekaniğiyle orta sınıf eşleşmesindeki gibi.

Orta sınıflaşmada makul ve yenilikçi değerleri benimsetmek, **açık uçlu toplumu tam-tesisle** mümkündür. Açık uçlu toplum yönünde eğitim ve kurumlaşma, yüksek dereceli net mutabakat sistemlerini gerektiricidir. Mevcut politik devinim ve kurumlaşma, bunu karşılayacak kapasite ve yönelimde değildir. Aksine, gevşek ve başkalaşmış mutabakatlar devrededir.

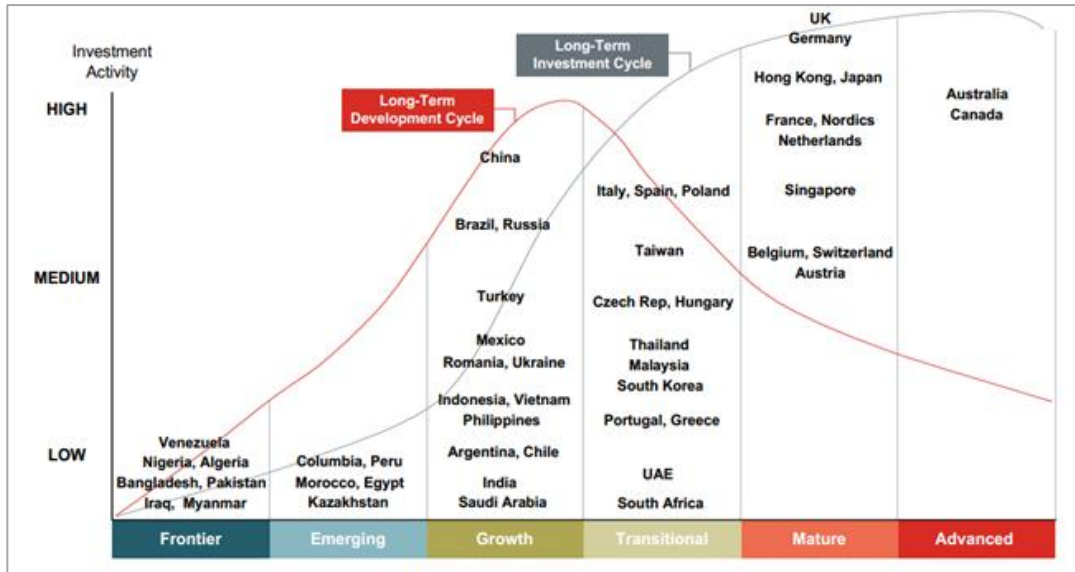
Hacimli yeni-yatırım ihtiyacının yetersiz tasarruflarla eşleştirilememesi, yüksek faiz kaynağı daimi tasarruf açığı, sürekli-bol yabancı sermaye girişi gerektirmektedir. Kısa müddetli faiz düşüşleriye, teknolojik yeni-yatırımları

değil, nakde kısa müddette dönüş hedeflemeli, ülke uzun erimli verim ve rekabet eğrisini aşağı çeken ticari-spekülatif yatırımları tetikleyicidir.

Daimi tasarruf açığını spekülatif müteşebbis süpürücü nispi yüksek ya faiz ya da sübvansiyonlu-elenmiş endüstriyel yatırımlarla cevaplama gereği, küresel finansla uyumu, bu uyum, IMF ya da AB çıpasını zorunlu kılıcıdır. İç çekişme üretici alt-topluluk siyasi sosyolojisinde yükselen ve çatallaşan ekonomik ve siyasi talepleri cevaplamanın artan güçlüğü, IMF ve AB çıpalarını boşlukta bırakmaktadır.

Tümünü yönetmede güçlük yanında, kamu hizmet arzının yetersizliği, siyasi elite çürüme, siyaset kurumunun işlevsizliği ortadadır. Endüstrileşmiş-sanayileşmiş ve hizmetler sektörüne geçişi sağlıklı devletle, ticari döngü devleti arasında kurumlaşma gereklerinin farklılaşmış hatta çekişmeci hal almış yönetimi, mevcut tikanıklığın özetidir.

Temel problem, geniş kitlelerin endüstriyel-sanayi ürün taleplerini karşılayacak üretim ya da dışa bağımlılığını süratle-toptan kesebilecek üretim yapısı na-mevcuttur. Denebilir ki küresel ölçekte pek-çok ülke, endüstriyel-sanayi üretiminde %55'lerden aşağı dışa bağımlı değildir. Türkiye'de de böyledir ve fakat dış ticaret açığının daimiliği, turizm gelirleriyle doğrudan yatırımlara rağmen ortada, sürdürülemezdir.

Ekonomik evre kademelenme talihsizlikleri

İki ara başlıkla bahsi işleyeceğiz.

Kademelenme talihsizliğinde sanayileşmeden erken çıkış faktörü

Sanayileşmeden erken çıkışın farklı tipleri, maruz kalınan değişik tahribatı vardır. Erken sanayisiz hale gelme, ağırlıkla, istihdam kaybı ve milli gelirden imalat sanayi pay düşüşleri bakımından incelenmiştir. Hâlbuki **sanayileşmeden erken çıkışın; siyaset-ekonomi, politika-kurum eşleşme meselelerinde derin ve kapsamlı etkileri** bulunmaktadır.

Sanayileşmeden erken çıkışa dair ekonomik literatürü hafif/elden geldiğince dürüstçe esnetecek, idealize ederek bahse bağlayacağız. Sanayi her şeyden önce koşulsuz işgücü verimliliği ya da buna saygılı işletme yöneticiliği talep eder. Verimlilik yoksa yeni istihdam, yoktur. Oysa hizmetler sektöründe farklı kaideler ve işletme yönetim tarzları yürütülebilirdir.

Bunun bir sonraki evresi, hizmetler sektöründe verimliliğe odaklanmamış istihdamın toplam faktör verimliliğini geriletmesidir. İmalat sanayi ağırlıklı istihdam, ancak daha fazla verimli istihdamla yer değiştirdiğinden, büyüme yolu kararlı eşikte, güvenilirdir.

Hizmet sektörü ağırlıklı ekonomide büyüme yolu geniş eşikte çalkantılı ve sarsıntıya, hatta şirazedenden çıkmaya açıktır. Sanayileşmeden geç çıkış, sanayi ancak daha verimli istihdam eşleşmelerini zorladığından, hizmetler sektörü genişlemesinin tahribatını sınırlayıcıdır.

Sanayileşmeden erken çıkış, hizmetler sektörüne hızlı geçiş, imalat sanayi şirketlerinin dış-kaynaktan/şirket dışından tedarik ve kiralık-istihdam saire yönelmesine yol açıcudur. Bu tür istihdam, sanayi kendi içindeki son derece kritik emek bileşimini bozucudur.

İki tür emek, belli-bileşimde sanayinin vazgeçilmezidir. Uzun vadeli-çekirdek istihdam ki bu, üretimle hem-hal olmuş buluşçu-yenilikçi emeğin

dinamosudur. Diğeri, fabrika-şirkete düşük bağılılığı bulunan esnek nitelikte istihdamdır ki, burada ucuz emek söz konusudur. İlki sabite ikincisi değişkenlik unsurudur.

Sanayi, ilk ve orta evresinde vasıfsız emeği bünyesine alıp hazmetmiş olduğundan, üstüne binen hizmetler sektörü, ağırlıkla vasıflı emekle işe başlayan işleyiştir. Hizmetler sektörü ilk evresinde, sanayinin vasıflı/kritik/merkezî emeğinin soğurucusudur. Sanayi rekabetçi ticaretle muhataplığında başarılı ve ayakta kaldıkça güçlenen, hizmetler sektörüyse ayakta kaldıkça zayıflayan niteliktedir denebilir.

Öğrenen organizasyonlar şeklinde sanayi, makroekonomik çeşitlenme ve verimliliğin muhafazasında, rekabette daha güçlü ve yaratıcıdır. Bunu, imalatçı ülke orta-sınıflarının daha nitelikli, güçlü, ihracatçı ve tasarrufçu olmalarından izleyebilmekteyiz.

Hizmetler sektöründe artan teknolojik girdi kullanımı, ticari döngüye nazaran avantaj temin edicidir. Oysa imalat sanayiinde teknolojik girdi kullanımının ederi hayli farklıdır. İmalat sanayiinde teknolojik girdi artışı, toplam faktör verimliliğini rekabetçi manada yükseltir.

Küreselleşmenin; sanayisi direnen, sanayiden geç çıkan ülkelerde tahribatı daha sınırlı kalabilmektedir. Sanayisi/ürünleri dönüştürme yetenekleri güçlü ülkeler, emtia fiyat oynaklıklarına daha dayanıklıdır. Misal petrol fiyat yükselişlerinin Türk ekonomisinde tahribatı, hizmet ağırlıklı milli geliri nedeniyle sınırlanamamakta, ek probleme yol açmaktadır.

Yine misal yüksek petrol fiyatları (küresel ham-petrol fiyatlaması ya da artan kurlar nedeniyle) Türkiye içinde kitlevî-üretilep kitlevî-tüketilen ürünlerin nakliye-erişim maliyetlerini yukarı çekebilme, bazen darboğaza yol açabilmektedir.

Tarımdan sanayiye, sanayiden hizmetlere erken geçiş, tarımın milli gelirden düşen payıyla birlikte toplam milli gelirden verimlilik düşüşlerini maskeleyebilmektedir.

Türk imalat sanayisini ithalattan koruma gayretleri, hizmetler sektörünün maskeleydiği artan ticarileşme nedeniyle insicamsız, düşük objektiviteyle devrededir. DİR, kati olarak ağır olumuz işleyişte, dolaylı olsa da hizmetler sektörü kaynaklıdır.

İmalat sanayinin milli gelirden ağır düşen yüzdesi, ithalatta yapılan koruma gayretlerini etkisiz kılıcı, ihracat teşviklerini etkisiz kılıcı ve teşvik birim maliyetini yükseltici, ayrıca lüzumsuz fiyat artış kaynağıdır.

De-institute=De-industrialization; tersiyle sanaysiz hale gelme ya da sanayileşmeden erken çıkışın, zorunlu olmasa da makroekonomi yönetiminde kurumlaşma yeteneklerini baskıladığı tahmin edilebilir.

Kademelenme talihsizliğinde din faktörü;

Bahiste bazı notu paylaşmak yararlı olabilir. İslamcı ekonomi anlayışı, ekonomide farklı/kademelenmiş evreler (merhaleler) bulunmasını görmezden gelir. Ekonomik evreler, İslamcılığın biçim verdiği ekonomik yaklaşımlarda tahlil aracı ya da merkezî konudan değildir.

İslamcılığın toplumsal tarih yaklaşımı çizgisel değil döngüseldir. Tekâmül, sosyo-ekonomik toplumsal evrelere değil genel-geçer olup insan tekine dairdir. Az ya da çok gelişmiş ekonomiler, radar dışındadır.

Sadece bununla kalmaz, *rızkın onda dokuzu ticarettir*. Hizmet ağırlıklı ekonomik evreyle mütenasip görünse de, bu düstur, pür ticari mevziyle sınırlıdır. Müstehzi denebilecek tutumda İslamcı ekonomik yaklaşımda ticaretin üstünlüğünü kavramak, ekonomik tekâmül başlangıcıdır!

Kademelenme talihsizliğinde hız faktörü ve manipülasyonlar;

Türk ekonomisi, *yeşil-gri-beyaz* şeklinde sınıflama/kademelenmede tarımdan sanayiye, sanayiden hizmet ekonomisine geçişi Ak Parti iktidar döneminde çok hızlı ve denetimsiz yaşamıştır. Misal Almanya’da milli gelirden sanayinin payı Türk ekonomisinin hayli üstündedir. Oysa Türk ekonomisi Alman ekonomik gelişmişliğinin fersah fersah gerisindedir. Almanya “bile” ekonomisinde sanayinin mevcut payını yükseltmeyi hedeflemekte, bunun için planlamasını sert biçimde güncellemiştir.

1998 temel alındığında milli gelirden sektörel paylar (parantez içinde altı çizililer 2017’ye aittir) şöyledir; **Tarım-orman-balıkçılık %12,5 (%6,1)**, madencilik %0,9 (%0,9), **imalat sanayi %22,3 (%17,6)**, elektrik-gaz-iklimlendirme üretimi %1,3 (%1,2), su-kanalizasyon-atık yönetimi, %0,5 (%1), **inşaat %6,1 (%8,6)**, **toptan-perakende ticaret %13,4 (%11,9)**, ulaştırma-depolama %8 (%7,7), konaklama-yiyecek %2,4 (%2,7), bilgi-iletişim %2 (%2,5), finans-sigorta %5,5 (%3,2), **gayrimenkul faaliyetleri %4,8 (%7,2)**, mesleki-bilimsel teknik faaliyetler %1,4 (%2,4), idari-destek faaliyetleri, %1,4 (%3,1), **kamu yönetimi-savunma-sosyal güvenlik %4,7 (%4,3)**, **eğitim %2,4 (%4,1)**, insan sağlığı-sosyal hizmetler %1,5 (%2,4), kültür-sanat-eğlence-spor %0,2 (%0,9), diğer hizmetler %1,1 (%0,9), hane halkı işveren faaliyetleri %0,03 (%0,05), **sektörler toplamı %92,1 (%88,6)**, **vergi-sübvansiyonlar %7,9 (%11,4)** şeklindedir.

Ek-notlar halinde eklenmesi gereken; 2006 ve 2016 milli gelir ve sektörel pay-eder TÜİK farklılaştırılmış ölçümleri hatırlatılmalıdır. **2006’da** milli gelir **390,3 milyar USD** idi, **2007’de 658,8 milyar USD**’ye yükseltilmiştir. Eski hesaplara göre artış; %68’dir.Yeni/son hesaplama-seriye göre 2006’dan 2007’ye milli gelir 552’den 675 milyar USD’ye yükselmiştir.

Eğitimde işlevsiz-gereksiz üniversite kurulum ve harcamaları, dersane harcamalarının artışı (2009’da %3,9, devamı 2016’da %4,4’e dek yükselmişti)

ve kaldırılan dershaneler yoluyla bu harcamaların sınırlanması (2020'den itibaren) kritiktir.

Toptan perakende ticaretin milli gelirde düşen payına rağmen **organize perakendenin sektördeki payı** (bir ara %65'leri zorlamıştır) kritiktir. Yani; küçük esnaf ve bayilikler, milli gelirde payı zaten düşen sektörde bir de üstüne piyasa paylarını da ağır ölçüde yitirmiştir. Eko-politik ederi malumdur.

Saf haliyle kamu-maliyenin milli gelirde artan payı ortadadır: Sektörler toplamı ki, bunların içinde de kamuya ait olanlar da bulunmaktadır toplamda %92,1'den %88,6'ya gerilemiştir. Kamunun savunma harcamalarında düşüş ve hacimli ederi ayrıca ikaz edilmelidir.

Türk ekonomisinin endüstriyel-sanayi yönelimliden uzaklaşıp **ticarileşme ağır eğilimine eşlik eden**, görünürlüğü düşük ve fakat ederi yüksek kritik gelişmeden biri **askerî harcamalarda kısıttı**.

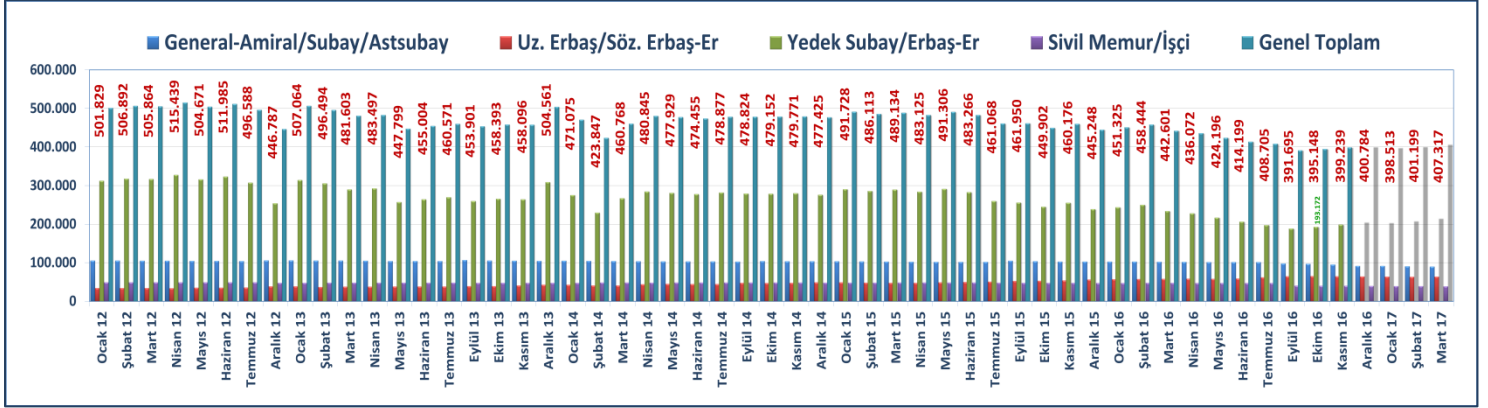
	1988-2002	2003-2009	2003-2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Askerî Harcamanın / GSYH Oranı (%)	3,7	2,7	2,3	2,3	2,1	2,1	2	1,9	1,8	2,1	2,2
Askerî Harcama (milyar USD)	15,9	16,3	16,8	17,9	17,3	18	18,7	17,8	15,9	17,9	18,2
Türkiye'nin Askerî Malzeme İthalatı (milyar USD)	22,7	4,41	9,82	0,48	0,77	1,5	0,8	1,56	0,44	0,33	0,43

Savunma harcamaları iki cihetten kısılmıştı. İlki, ciddi-kapsamlı planlamalar çerçevesinde zamana yayılmış sistematik askerî harcamalar, askerî-bürokratik vesayet aracı görülerek nerdeyse tümünden kesilmiştir.

Buna orta-yüksek irtifa hava savunma sistemlerinin tedariki, F-35, milli tank ve gemi, Almanya'dan 6 adet oksijen tahrikli denizaltı ortak üretimle temini dâhildi. Halen kısmen yürürlüktedir.

İkincisi, profesyonelleşme adı altında askerî personelin sayıca azaltılmasıydı. Geline son evre Anayasal-kurumsal mükellefiyetten askerliğin Hazine'ye gelir temin edici kalem görülmesidir.

Halen 5,5 milyon olup tasfiye edilecek ve fakat yeni mükelleflerle sürmesi beklenen kitleden temin edilebilecek gelir, 30.000 TL kişi başı bedelli askerlik tutarıyla iki yıllık mali açığı kapatacak düzeydedir.

Bu husus kritik; zamanında ifa edilmeyen savunma harcamaları şimdilerde birikimli-ani harcama ağır baskısına yol açmıştır. Saha-sınırda artan siyasi-askerî stresle birlikte Hazine üstünde harcama ağır baskısı teşkil ettiricidir. Milli-yerli savunma mevcut hamlesi, aslında, yüksek-zorunlu savunma tedarik baskısını söylem yoluyla kovma maksatlıdır.

Kamuda, inşaat ve gayrimenkulde artan paylar, kamu-imar-inşaat-gayrimenkul eşleşmesi barizdir. Kamu-üretim eşleşmesi yerine hemen büyük ağırlıkla **kamu-ticaret eşleşmesi** devrededir. Fasılda aksine işleyiş şeklinde, teşkil edilmiş yapılanma/devinimin kendine ihaneti sergilenmelidir:

Kamu-ticaret eşleşmesi devrededir ama devinimin ana-mekaniği ticaret bankalarına temettü ödettirilmemektedir. Oysa aynı devinimin ana-bileşeni MB'ye önden-peşin temettü ödetilebilmektedir. Devinim, kendini besleyen damarlara jilet atabilmiştir.

Kademelenme talihsizliğinde eşleşme; ticaret devleti

Ekonomik kademelenme kısaca endüstriyel-sanayileşmeden uzaklaşır hizmetler sektör sınıflaması altında **ticarileşirken** bu eğilimden ağırlıkla “büyük-merkezî-iktidar iktisadi network mensupları” yararlanabilmiştir. İktidar iktisadi

networkları arasında endüstriyel olanı istisna ve çeperdedir (TOSYALI, ASSAN misaldendir). **Ticarette kılcallaşma** değil aksi caridir; merkezî-kümüle ticaret networkları Suud'un Ortadoğu'daki imtiyazlı tekellerini anıştırıcıdır!

Finansın milli gelirden payı azalmış ve fakat kârlılığı özel sektör toplam kârının önemli yüzdesi haline gelebilmiştir. MB'nin tek başına kârı 57 milyar TL, öngörülen bütçe yıllık açığının %68'dir! Dünya Bankası ve bazı ünlü akademisyenin *Türk ekonomisi kapsayıcı büyüdü* değerlendirmeleri gerçek dışıdır.

Artan ticarileşme, dalgalanma yönetiminde öyle talihsiz evreye gelmiştir ki özel sektör, dört-beş yıllık kârını tek yılda 300 milyar TL üstünde zararla yitirmiştir. Döviz-faizde yükselişlerle kalıcı kâr ve sermaye yitimleri eklenmelidir. Faiz-kurlarda artış zirvede kalsa zarar belki 500 milyar TL'yi aşacaktı! Bankacılık sisteminin II. grup kredileri batık sayılsa en iyimser tahminle 170-200 milyar TL daha ek batık kredi havuzu oluşacaktı.

Bunlar devinimin neticeye yakın olumsuz yönleridir; ticarileşme sayesinde ilk yıllarda, 2003-2007 ve devamında hacimli-olumlu etki vurgulanmalıdır. Döviz kurları K. Derviş reformları ve yeni seçilen Ak Parti kaynaklı artan güven sayesinde 1,1 TL'ye dek inmiş, dış denklem Türk ekonomisi tam yanındaydı.

ABD 2003'te Irak'ı işgal etmiş, sınır-komşu Türkiye'de ekonomiyi rahat likiditeyi bol tutmalıydı. GE-CITI banka ortaklıkları ABD yönetiminin kaldıraçlı desteğinin mahirane/sınırlı/temkinli işletilmesi idi! Döviz-para ve kredi bolluğu, mutedil artışlar şeklinde devredeydi.

Dünya Bankası ustalıklı desteğiyle tapu dairelerinde tam-denetim sistemleri tesis edilmiş, 1954'ten beri tamamlanamamış tapu-kadastro kayıtları ikmal edilmiş, **krediye konu olabilecek mülkiyet düzeni netleştirilmiş, bankacılık sektörü patlama** yapabilmıştır.

Döviz kurlarının gerilemesi, ithalatı cazip kıldığı gibi düzelen mali disiplinle birlikte enflasyonu aşağı çekmiştir. Ucuz ithalat içeride ticareti cazip kılmış, üretimde dış girdiyi kaçınılmaz hale getirmiştir.

İhracatçı sektörlerde üretimde düşen maliyetlere eklenen; yaklaşık 2002-10'da **USD/Euro paritesinin Euro lehine** nerdeyse bire-bir değerlenmesiydi. USD cinsinden dış alım Euro cinsinden dışarıya dayalı ihracatçılar, ciddi üretici rantı elde edebilmişlerdi. Şimdi aksi cari, nispi sabitleşmiştir!

2008-09 küresel finansal krizinde FED-ECB-BOJ-BOE-PBoC başlıca merkez bankalarının tepkimesi; likidite genişlemesiydi. Bu tepkime küresel varlık değerlemelerine, IMF-DB-G7-G20 destekli mimaride küresel ticaretin kısıtlanmamasına, küresel yönetişimin 2017'ye dek nispi düzgün yürütülmesine yol açmıştır.

Tümü belki en çok ticari döngüye dayalı Türk ekonomisini desteklemiştir. **Devlet-ekonomi, politika-kurum eşleşmesinde ticari düşünmek**, böyle tepki vermek, **mantıklı görünmekteydi!** Değinilen dönemde; kabaca 2002-10, Türk ekonomisinin yapısal yahut kurumsal kapasitesinden değil ticari dalgalanmadan kaynaklanan avantajları, izahtan varestedir.

Nüfusun nitelikleri, geniş kitlelerin artan kamu hizmet talepleri, endüstriyelden ziyade toplu-ölçekli kamu hizmet imtiyazlı yatırımlarını cazip göstermiştir. Bu sayede, bankacılık sisteminden hacimli miktarda borç-kredi temin edilebilmiştir.

Yatırımlarda fiiliyatsa; fizibilite, planlama, tedarik, finansman sair bozuk hesaplara dayalı (aslında içten kesme şeklinde kirlilik burada peşinen çalışmaktadır), hatta nüfus-mobilité hesaplarının manipüle edilebildiği işleyişteydi. Yolcu yoksa taşınacak, yolu yoksa kaydırılacak, yol yanlışa diğér güzergâhlar değıştirilecek, az kalırsa Hazine'ce minimum güvenceli kılınacak, ilh.

Şimdilerde kamu hizmet üretim ve dağıtımında (sağlık, elektrik sair) döviz borçlanmalı özel sektör yatırımlarının kamu ürün-hizmet fiyatlamasında yol açtığı tıkanıklık, seçmen nezdinde öncelikli parametredendir. **Kamu hizmet fiyatlamaması seçmen tercihini değıştirecek eşiktedir.**

Fiyatlamaya-artan fatura ödememe şeklinde elektrik dağıtımında siyaset kurumunca taşınamayan mevcut işleyiş, 2,5 milyon haneye Aile-Sosyal Yardım Bakanlık, tarımda sulama enerji bedellerinin Tarım-Gıda Bakanlık sübvansiyonlarıyla ödeme suretiyle aşılmak istenmektedir.

Kamu hizmeti-ticaret eşleşmesine dayalı cari işleyiş, kamu hizmetinin özel sektör eliyle üretimi ve fakat bunun finansmanının dövizli borçlanmaya dayalı kılınması, ticari dalga ters döndüğünde devlet yönetimiyle uyumsuzdur. Yapılan, **devleti ticarete dayalı kılmaktır. Yapılan, rızkın onda dokuzu anlayışını makroekonomik çerçeve şeklinde devlete yaslamaktır. Laikliğe aykırıdır!**

1960'larda söz konusu olan, *kamu hizmet-endüstriyel üretim* eşleşmesiydi. Bu eşleşme, TÜPRAŞ-PETKİM-SEKA-TELEKOM sair yatırımları tetiklemiş ve desteklemişti. Zamanında makul-akılcı olan eşleşmeler, şimdi, nispi yüksek değerlerle özelleştirmelere kaynaklık etmiş, Hazine'yi ve iktidarı rahatlatmış, esasen cari yönetimi mümkün kılmıştı.

Şimdi ekonomik evre hizmetler sektörü ağırlıklı, **mevcut kamu hizmeti-ticaret eşleşmeleri, ileride özelleştirilmesi imkânsız** denebilecek şartlarda sözleşmelere dayalıdır. TL/döviz geçişli kira sözleşmeleri, TL/döviz geçişli Hazine güvenceleri, YİD sözleşme bitim müddetlerinin ucu açık ötelenmeleri, fasıl uzatılmayacaktır.

Yapılan, kamu hizmet-ticaret eşleşmesinin kapalı-devre yürütülmesi, menkulleştirme ya da devredilmeye elverişsiz kılınmasıdır. Misal zamanında Türk TELEKOM imtiyazı menkulleştirilerek özelleştirilebilmişti. Cari **kamu hizmeti-ticaret eşleştirme ve sözleşmelerinde** bu vasıf yoktur!

Sözleşmeler değişse de durum değişmez, ticari alana yatırımın geleceği, devlet yönetiminde kumardır! Amerikan finansında yüksek teknolojik şirketlere yapılan yatırımlara benzer durumdan da bahsedilmemekte, alakası yoktur! *Karavanamız bakırdandır, zenginimiz bedel verir fakirimiz askerdir, bahtımız karadır*, hepsine eyvallah ama geleceği karartmak nedir?

Yapılan işin mahiyeti de böyledir. Zamanında kamu hizmetiyle endüstriyi eşleştirme, endüstriyel mamul eğrisinden başlayarak orta sınıf eğilimlerine dair hesaplarda objektivite, mühendisliğe dayalılık, **kamu hizmetiyle ticareti eşleştirdiğinizde pek kolay temin edilemez/üretilemez prosestendir**. Varlık ve gelir ayrıca sözleşme yapısıyla Ulaştırma Bakanlığı Alt- Yapı A.Ş. Genel Müdürlüğü bahsin önemli istisnasıdır. Faslı kapatalım.

Artan ticarileşmeye eşlik olumsuz diğer kalıplanma, dolaylı vergiler kaynaklıdır. Üretimin belli ağırlıkta olduğu ekonomiden ticari döngü hatta hizmetler sektör ağırlıklı ekonomiye geçilmesiyle oluşan işleyişte **ana akış ticaridir**. Dolaylı verginin peşin vergi ya da ticari akışın hemen-anında-içinden tahsili, kâr-ücret-faiz-rantın netleşme(me)sinden öte, kazanç-maliyet-düzgün vergi dizgesini izlenemez kılıcıdır.

Olumsuz ticari dalga büyük ve uzun süreliyse ticari akış içinden alınan dolaylı vergiler; öz-sermaye ve borç dâhil ana-sermaye, işletme-sermayesi yönetilmez hale gelebilmektedir. Borçlanma gereği ve likidite yönetimi ağır güçleşmektedir. Stok ve alacak yönetimi keza. İthalat ve banka etkileşimlerini pass geçelim. Bunu basit bir işletme yönetim problemi görmemek gerekir. Bu yüzden sürekli; yüz milyarlarca liralık KDV iade edemez, DİR (Dâhilde İşlem Rejimi) taahhütlerini ifa ettiremez halde, vergi ötelemektediriz.

Çalışma kapsamında endüstriyel-sanayi ağırlıklı yapılanmayla vergi türleri arasında etkileşimin çerçevesi netleştirilmelidir: Endüstriyel başlangıç yatırımlarının vergiden muaf kılınmaları kapsamlı-iddialı teşvik kampanyalarıyla devrededir. Bu tür muafiyetin pratik ederi, doğrudan vergilerin yüksekliği kadar üretime geçilmesiyle ileride nihai üründen alınan dolaylı vergilerin yüksekliğiyle de alakalıdır. Bunu nakletme nedeni, halen Ak Parti/İktidarca uygulanan muazzam teşviklerin neden çalışmadıklarını izahtır.

Sanayi, dolaylı vergiler nedeniyle iki kez baskılanır. İlki, dolaylı vergiler, ürün-hizmetler toplam setinde, tam-yerel denebilecek yahut dışarıdan gelen mallarla ikamesi çok güç hizmetler sektörü lehine çalışır. İkincisi, tüm ürünlere eşit uygulanan dolaylı vergiler, dışarıdan gelen düşük fiyatlı mallara avantaj temin edicidir. Yerli sanayi ürünü ihraç edilebilen ve küresel pazarlarda rekabetçi, içeride söz konusu ürünün üretilmesinde kapasite kullanımını aşırıysa, misal üç vardiya çalışılarak ancak üretilmekteyse dolaylı vergi faydalı addedilebilir.

Ticarete saygılı endüstriyel devlet;

Endüstri Bayrağı Ticaret Dalgalanmaları Takip Eder! Marsilya ya da Venedik'ten değil, İsrail ya da BAE'den değil, 85 milyonluk tarihî birikimli idari sınıflaşmalı devlet ve siyaset ekollü TC'den söz etmekteyiz. Tüm ticareti bilerseniz, bütün dalgalanmaları mükemmel yönetseniz de TC devleti makroekonomik işlevlerini ifa etmiş sayılmazsınız. **TC devletinin siyasi-ekonomik vasfı, ticaret devleti katiyen değildir.**

Tek adet ikiliyle (Mağrip-Ceneviz tüccar kolonilerinin karşılaştırmalı analizi) izah etse de **A. Greif**, hayli başarılı mübadele sistemlerinin dahi ancak resmî-kurumlarla desteklendiklerinde iktisadi kalkınmayı kolaylaştırdığını serimlemiştir. İyi-mübadele kâr güvenceleyebilir; hepsi bununla sınırlıdır! *Günlük/ömürlük kazanç* ufku ile *devletli-toplum* “müddet” anlayışları zıttır.

Ticaret icapları bulunan, hadi bunlara ağır ticari icapları da bulunan endüstriyel-sanayileşmiş devlet diyelim. **TC devletinin makroekonomik ana**

karakteri, ticari icapları da bulunan yarı-askerî endüstriyel devlettir. Ticari ağır icapların büyük ağırlıkla enerji tedariklerinden kaynaklandığı, bu nedenle, *Hükümet* raporlamamızda temel işlevler bölümünde enerji temininin bulunduğunu hatırlatalım.

TC devletinin nasıl bir Anayasası varsa, hukuki şekli şemali bulunmaktaysa, aynı değer ve işlevsellikte bir de makroekonomik temeli, karakteri, vasıflar silsilesi vardır. Anlamalı ve buna saygı gösterilmelidir. Yukarıda “milletin politik ve idari karakteri, devletini emredici kategoriler halinde biçimlendirir” ifadesi tekrarlanmalıdır.

Bahsi konsolide ettiğimizde elimize kalan, Türk ekonomisinin, talihsiz denebilecek denk gelmelerle endüstriyel-sanayileşme gereklerini ikmal etmeksizin hizmetler sektörü adı altında ticaret ekonomisine dönüşmesiydi. **Elimizde asıl kalan; ticaret devlet nihai çıktısının güven teşkil ettirmemesi, siyasi-ekonomik sisteme dönük mevcut güveni aşındırmasıdır.**

Serbest piyasaya saygılı kurumcu devlet;

Şu husus sorgulanmalıdır; aklımız, tecrübemiz, yakın tecrübemiz bize neyi öne çıkart demektedir? Güveni yeniden tesis edip güçlendirmek için mübadele mekaniğiyle ticaret devletini mi? Politika-kurum eşleşmelerine hassaslaşarak erken çıkmış sanayide onarım saha/konularına mı? Önce yakın dönem tecrübesi üstünden tekrar geçelim.

TÜSİAD der ki; kurumların bağımsızlıkları ve serbest piyasa ilkelerine birlikte sarılalım: *“İlk koşul güveni ve istikrarı sağlamak. Hem yurt dışından ülkemize finansman sağlamaya devam etmek zorundayız, hem de yurt içinde ekonomiye olan güveni pekiştirmemiz gerekiyor. Bunu ancak öngörülebilir politikalarla ve şeffaflıkla sağlayabiliriz. Bu nedenle kurumların bağımsızlığını ve serbest piyasa ilkelerinden taviz verilmeden içinde bulunduğumuz zorluklarla mücadeleyi önemsiyoruz”.*

Derviş reformları, 2006'dan itibaren düşen faktör verimlilikleriyle açık sinyaller verse de üretime dönük planlı-insicamlı politika-kurum eşleşmesi temin edememişti. Derviş'ten alınan **kurum mirası**; kılcallaşmaksızın, merkezî-büyük formlarda networklaşarak, kapsayıcı olmayan işleyişte **ticarileşildi**. Şeker Kurumu'nun kota tahsisleri, EPDK'nın petrol kanun amir hükümlerini tanımaksızın –stoksuz- üretim ve dağıtımını işletmesi misaldendir.

BDDK, ağır kusurlu işleyişle bankacılık sistemini ticari dalgalanmaların esaretine terk etmiş, dalgaları da düzgün okuyamamıştır. **Derviş kurumsal mirası ticari dalgalanmalar karşısında tedbir alamayacak, tamponlar geliştirmeksizin ticarileşmiştir. Ticarileştikçe spekülâtif, spekülâtif hale geldikçe daha çok risk üstlenilmiştir. Risk üstlenildik yönetilemedikçe kamuya imdat edilmiştir.**

Artan ticarileşmeyle birlikte kamu gelirleri istikrarlı tahsil edilemez haldedir. Kamu, özel sektör (Gölge Kamu) eliyle gördürdüğü kamu hizmetlerinde taşeronları kadroya alacağım sözü vermiş, hacim o derece büyük ki ifada zorlanmaktadır. Kazanırken mübadeleye, kaybederken kamuya yaslananlar demokrasiyi yoza makroekonomi yönetimini köze dönüştürmektedir.

Kamunun özel sektör krizini üstlenmesi, krizin ticari kaynaklı spekülâtif bulaşıklı oluşundan, barındırdığı sosyal adaletsizlikten dolayı, maksadı belli, bütünlüklü-şeffaf müdahaleyle yürütülememektedir.

Serbest piyasaya saygılı ama öncelikle kurumcu devlet, ek nedenden aciliyet kazanmıştır. Kamu-ticaret eşleşmesi sadece dışa dönük çıktılar/neticeleri değil kamu içindeki kurumsal süreçleri de tahrip etmiştir.

Artan ticarileşme, kamuda varlık yönetimi, hazinecilik, borçlanma yönetiminde mübadele mantığını hatta kamu içinde söz konusu işlevlerde rekabetçi yapıları tetiklemiştir. TVF misaldendir. Oysa kamuda çekirdek kamucu işlevlere dair kurum mantığı devredeyse rekabet/mübadele söz konusu bile olamaz.

Krize nasıl aydınlığından etiğinden yoksun, karanlığın tekniğiyle, milletin makroekonomik temel-yasalarını ihlallerle girdiysek, aynı şekilde, kamunun özel sektöre desteği de böylelikle yürütülmektedir. Karanlıkta, müphemlik yüklü! Neyle beslenirsen, ona dönüşürsün!

Ticari krizin, endüstriyel-sanayi sektör ve gruplarını vursa da endüstriyel-sınai kaynaklı olmamasından dolayı, kamucu müdahale, objektivite, meşruiyet ve işlevsellik üretmemekte, dış kaynak/destek bulmakta ek olarak zorlanmaktadır.

Mevcut krizden kurum-piyasa ikileminde ya da serbest piyasa ilkelerine bağlılığı öne konularak çıkış, zordur. Serbest piyasa ilkelerine hürmet gözetilerek politika-kurum eşleşme işlevselliklerine riayetle kurumların etkililik ve etkinliğine yönelim, kaçınılmazdır.

Politika-Kurum “Eşleştirilmemesinde” Somutlaşma

Yaşananı, şartlarını, beli başlı nedenlerini, saiklarını tikanıklıkları belli ölçüde netleştirdik. Şimdi makroekonomik **politika-kurum eşleşme nedenlerini** daha sağlıklı irdeleyebiliriz.

Olağan makroekonomik planlama ya da [analizde](#); girizgâh, küresel durum/gidişat, plan/makroekonomik çerçeveye istikamet veren güncel gelişmeler, plan/makroekonomik çerçevenin temel hedef-politikaları, politikaların araçları, insan (eğitimi, sağlığı, adaleti, güvenliği, özgürlükleri, sosyal korunması, kültürü, istihdamı, sosyal güvenliği, aile, kadın, çocuk-gençlik halleri), nüfus ve kamu hizmeti parametreleri değerlendirilir.

İşin teknik-ekonomik yanına gelindiğinde üretim (ithalata bağımlılığın azaltılması), büyüme, verimlilik (kamu harcama ve yatırımlarının rasyonalizasyonları), yenilikler, istihdam konuları tüketilir. Tasarruflar, ödemeler dengesi, enflasyon ve para politikaları, finans piyasaları, kamu maliyesi (gelirlerin stabilize edilmesi ve kalitesi, kayıt dışı ekonominin azaltılması) ana başlıktandır.

Devamen; sosyal güvenlik ve finansmanı, kamu işletmeleri ve finansmanları, kamu ve özel kesim yatırım-yönlendirmeleri, imalat sanayi ve KOBİ’lerin stratejik/taktik yönlendirilmeleri, bilim-teknoloji-iletişim politikaları, tarım-gıda-enerji-madencilik politikaları, lojistik-ulaştırma, turizm, müteahhitlik, ana başlıklardır.

Çevre, bölgesel gelişme ve rekabet, mekânsal-stratejik planlama, şehir-imar-kırsal kalkınma tamamlayıcı konulardır. Sayılan ana başlıklarda dönüşüm-uygulama programları, planın yürütülme araçlarıdır. Hemen yukarıda nakledilen resmi politik-kurum eşleştirmeleri, kâğıt üstünde net, bütünlüklü ve mantıklı görünümündedir. Daima böyle görünmelidir.

Ak Parti iktidar dönem (beşer yıllık) planlamalarında; sırasıyla (2001-05), **makroekonomik istikrar, yapısal-kurumsal düzenlemeler, rekabet ve AB uyumu** öne çıkmıştır. 2007-13’de **çok boyutlu değişim ve belirsizlik şartlarında artan**

risk ve fırsatlar, rekabet, AB uyumunun tamamlanması öne çıkartılmıştır. K. Derviş dönemine denk gelen politika-kurum eşleşmesine hassasiyetin altı çizilmelidir.

2014-18’de *nitelikli insanla güçlü toplum arasında* rabıta ve bunun üstüne konumlandırılmış hedefler özellikle vurgulanmalıdır. Ak Parti makroekonomik çerçeve ve plan anlayışının merkezinde de bu vardır. Dıştan bakıldığında Ak Parti’ye nazaran **nitelikli insan**, maneviyatçı, dinî-sosyal boyutuyla “yeniden inşa edilmiştir”.

Onuncu 5 yıllık plan, “küresel ekonomide geleceğe dönük risklerin ve belirsizliklerin sürdüğü, dünya ekonomisinde değişim ve dönüşümlerin yaşandığı, yeni dengelerin oluştuğu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında güç dengelerinin yeniden şekillendiği bir ortamda hazırlanmıştır...”

Plan; “...yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır...”

Onuncu Kalkınma Planının etkin uygulanması amacıyla orta vadeli programlar (OVP), yıllık programlar, kurumsal stratejik planlar, bölgesel gelişme ve sektör stratejileri, Kalkınma Planı esas alınarak hazırlanacaktır. Yani planın hayata geçirilmesi, uygulama, paragrafta adı geçen alt-uygulama plan ve programlarına tevdii edilmiştir.

Plan-politika ve kurum-uygulama bağlantısı daha plan metninde kopuk bırakılmış, bilerektir. Daha planda; bu alt metinlerin *hazırlanacakları* direktif halindedir. Tümü üstelik tek parti iktidarında yaşanmaktadır. Hazır ya da şartlara nazaran güncellenecek değil, *ileride hazırlanacak uygulama alt-metinlerinden* söz etmekteyiz!

Planın uygulaması “Kalkınma Bakanlığı’na izlenip raporlaması yılda bir kez “Bakanlar Kurulu”na sunulacaktı! Planın izleme-değerlendirilmesine dair usul-esaslar ayrıca Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenecekti!

Başkanlık rejiminde Kalkınma Bakanlığı kaldırılmış, görevleri başkanlık strateji biriminde Hazine-Maliye Bakanlığı’ndadır. Bu bakanlığın ana bileşeni olduğu yürütme/işleyişe dair raporlamalar, doğrudan Başkan’a sunulacaktır! Usul-esaslar halen belirsizdir.

Daha üstte, 10. plan, küresel ortamı değişken ve belirsizlik şartları şeklinde okuduğundan, şunu teslim etmektedir. **Plana konu teşkil edecek ülke-dış etkileşim bilgisi na-mevcuttur.** Şöyle ya da böyle olursa şu ya da bu tepki verilecek şeklinde seçenek ve dallanmaları da yoktur!

Politika/karar yeri iktidar, makroekonomik çerçeve/planı, bilerek boşa bırakmaktaydı. İzlenen üç plandan anlaşılan, makroekonomik yönetimde çerçeve sahipliği, planlama düzeni ilga edilmiştir. Planların gerçeklerden kopuk, özensiz hazırlanmaları, parametrelerinin (enflasyon, kur, faiz, işsizlik gibi) daha ilk aylardan itibaren ağır sapmaları bilinen işleyiştir.

Şu husus hatırlatılmalıdır; TÜİK tarafından 2006’da yaklaşık 132, 2016’da yaklaşık 124 milyar USD’lik milli gelir güncellemeleri yapılmıştır. İki seri arasında farklar ayrıca tutarsızlık nedenidir. Bu güncellemeler DB, IMF’ce doğrudan, küresel derecelendirme şirketleri ve yabancı yatırımcılarca zımnen kabul edilmiştir. Derecelendirme şirketlerince iki yıl geçmeden not indirimleri gelmiş, ekleyelim.

Halen milli gelirin yaklaşık üçte biri güncellemeyle, eski seri dikkate alınırsa büyük ölçüde sunı yoldan üretilmiştir. Bu sunilik, şundan dolayı ayrıca kritik, yabancı yatırımcıların zımni kabulüyle birlikte izah edilmelidir. **Sunı yoldan üretilen milli gelir, USD borçların USD cinsinden milli gelire oranını düşük tutmaktadır.**

Daha önemlisi, dış borç faiz ve kâr payı ödemelerinin milli gelire oranını, dışarıdan alınan kaynakla (stok borç stokunun dışarıya ödenen getirisini (akım), bu getirinin cari açık büyük kısmını teşkil ettirmesini örtmektedir. Halen Türk ekonomisi dış ödemeler düzeninde dış borç faiz ve kâr payı getirisini karşılamak bakımından **sorgu altındadır**.

Bahse dair en net-güncel rakamı, “gerçek” ödemeler denge tablosu üstünden her ay gören BIS ve IMF’dir. Yabancı yatırımcının suni yoldan üretilen milli gelire zımni kabulü altında yatan esas neden, tahsil kabiliyetini sürdürmektir. Tahsil kabiliyet net parametresi, değinilen vasıfta faiz ve kâr payı ödemelerinin cari açıkta yüzdesidir.

İktidar yeri makroekonomik çerçeve/plana fazla önem atfetmemektedir. **Bunun ana nedeni yönetimin işleyişine dair netlik üretmenin yönetimini zavıflatacağı endişesidir.** Planlamaya önem atfetmeme tali nedeni, milli gelir hesaplarını dilediğinde beklentisine göre güncelleyebilmektedir. Diğer tali neden aşağıda ek izlekte nakledilecek, kuvvet politikası uygulayabilmesidir.

Üstten devamen; daha önce küresel sıralamada on-beşincilik yaşamış ülke ekonomisi, halen on-sekizinci sırada, milli gelir hesapları TÜİK tarafından “düzeltilmese” G20 mensubu olunamayacaktı! Bayağı mesafeye olunamayacaktı! **Başkan Erdoğan bu yüzden son dönemlerde milli gelir yerine *harcanabilir kişisel gelir hesaplamalarını öne çıkartmaktadır!***

Politika-kurum eşleş(tir)meme ameliyesi Ak Parti/iktidar son beş yıllık plan hazırlığı ve güncel işleyiş üstünden nakledilmelidir: Başkanlık rejimine geçilmiş, ekonomi bakanlıkları büyük ölçüde birleştirilmiş, Kalkınma Bakanlığı kaldırılmıştır. Makroekonomik çerçeve ya da plan, stratejik belge hazırlama-izleme süreçleri halen büyük ölçüde **Cumhurbaşkanlık Strateji ve Bütçe Başkanlık** uhdesindedir.

Kalkınma Bakanlığı ilga edilmemişken Temmuz.2017’de plan hazırlıklarını başlatmış, henüz bitirilmemiştir. Enteresandır; 11. plan, **anket** dâhil vatandaş, il

yönetimleri, kalkınma ajansları gibi paydaşlarca iştiraklerle başlanarak hazırlanacaktır. Bilahare teşkil ettirilecek ih̄tisas komisyonları (43 adet) ve çalışma grupları (32 adet) plana şekil vereceklerdir.

Enteresandır; Ak Parti programı, *kalkınma planı* ifadesini kullanmamakta, hatta plan-program sairden imtina etmektedir. Ak Parti programı, plan-program benzeri bağlayıcılık setlerinin halkın iştirakiyle teşkil ettirileceğini taahhüt etmektedir. Böyle bakıldığında makroekonomik çerçeve/plan, Ak Parti kuruluş felsefe uzağında hatta aksindedir.

Makroekonomik çerçeve/plana uzman-kurumların değil bizzat halkın biçim vermesi, ilk bakışta, demokrasi şahikası tutumdandır. Bize göre ilk-evre Ak Parti kurulum yaklaşımı gerçekten/hasbi buydu. Yaklaşık 2011'den sonra, özellikle 2014'te plan, orta vadeli plan, son olarak yeni ekonomik plan sair belgelerin kamuoyunda sıkça gündeme geldiği, Ak Parti iktidar yerinin bunlara önem atfettiği ya da böyle görüldüğü izlenmiştir.

MGK için yaşananın benzeri daha düşük yoğunlukta işletilmiş, makroekonomik çerçeve/plan, politika-kurum eşleşmesi bakımından kapı aralanmıştır. Belki kaideli-devlet bir adet kurumu, sessizce çağrılmaktaydı!

Daha yukarıdan devamen; plana içerik kazandıracak ih̄tisas komisyon ve çalışma grup raporlamalarının format/standartları sayfa sayısı sınırlanmak suretiyle set edilmiştir. 168 kadar bakanlık uzmanı komisyon ve çalışma gruplarının hazırlıklarını tümleyip ikmal edeceklerdir. Öncekilere nazaran son plan hazırlığında kamunun tahsis ettiği personel sayısı ciddi gerilemiştir.

Misal Artvin toplantısını valilik organize etmiş, oylama yaparak planlamada en öncelikli gördükleri konuları şu sıralamayla tespit etmiştir; eğitim, tarımsal kalkınma, demokrasi-adalet-güvenlik, ekonomik istikrar ve enerji. Artvin valilikte vatandaş-paydaşlar, kalkınma planlanmasında münhasıran makroekonomik değil, insani parametreye yaslanmışlardır. "İstanbul" toplantısı izlenememiştir!

Ak Parti plana soğuktu ancak sanayi strateji belgeleri hazırlamıştı. Denebilir ki plana soğuk duran, artan ticarileşmenin ana-taşıyıcısı partide sanayi strateji belge üretimi nasıl olur? Çünkü **sanayi strateji belge üretimi aynı zamanda AB müzakere şartı ve fasıl kapatma kriteriydi**. Ülke küresel yüksek etkileşimde, **AB sürecinin bileşeni ve bu süreç ülkeye sanayileşmesini, bunu stratejiye bağlamasını** şart koşmaktaydı!

Sanayi stratejisi belgelerinde kısaca **çerçeveler** ve **sektörel strateji politikaları** set edilmiştir. Önceki çerçevelerde misal; *fırma rekabet gücünü destekleme, işgücü niteliğini yükseltme, finansmana erişimi kolaylaştırma, yenilikçi kapasiteleri geliştirme, girdi maliyetlerini düşürme, çevre duyarlılığını artırma* bulunmaktadır.

Sektörel strateji politikalarında belirlenen sınırlı-sayıda sektörlerin gelişimleri düzenlenmiştir. Sanayi stratejisi belgelerinde içeride düşük bağlayıcılık ve hayata geçirme pürüzleri, hazırlık, bütünlük ve yerindelik problemleri üstüne binmiştir. Yine içeride sahiplenme, eş-güdüm, uzmanlaşma, uygulama, izleme, yönlendirme, değerlendirme problemleri eklenmelidir.

Önceki çerçeve-vizyon ve uygulama arasında biraz içe dönüklük ve mütevazılık dikkat çekerken son çerçevede dışa dönüklük ve bölgesel ölçekte daha iddialılık dikkat çekmektedir.

Sanayi strateji son belgesinde vizyon olarak; **“Orta ve yüksek teknoloji ürünlerde Afro-Avrasya’nın tasarım ve üretim üssü olmak”** belirlenmiştir. Genel-amaç bakımından **“yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı”** hedeflenmiştir.

Vizyona dönük **2015–2018 yıllarını kapsayan Türkiye Sanayi Stratejisi’nin genel amacı** **“Türk sanayisinin rekabet edebilirliğinin ve verimliliğinin yükseltilerek, dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı**

olarak yüksek katma değerli ve ileri teknolojili ürünlerin üretildiği, nitelikli işgücüne sahip ve aynı zamanda çevreye ve topluma duyarlı bir sanayi yapısına dönüşümünü hızlandırmak” belirlenmiştir.

Teselli, TÜSİAD dâhil paylaşım ve istişarelerdir. A. Babacan’ın zayıf kalsa da gayretleri izlenmiştir. AB müzakerelerinde sanayileşme strateji belgelerinin izlenme-değerlendirme teknik-bürokratik süreçlerinde güçlülük ikaz edilmelidir. Türkiye’de hemen hiç bir makroekonomik çerçeve/plan/belge bu derece teknik-idari takibe tabi değildir.

AB müzakere süreçlerinin Türk ekonomisinde sanayileşme, KOBİ esaslılık, ticaretin kümüle değil kılcal halde işletilmesi, belli vizyon dahilinde hareket şeklinde **çok ciddi sistemli ve rasyonalize edici oluşu** ikaz edilmelidir. **AB müzakere süreçlerini küreselleşmenin değil müttefikliğin bileşeni gördüğümüzü** ekleyelim

OVP-YEP sair belgeyi kayda değer bulmamaktayız. Elimizde kalan, Ak Parti iktidar yerinde, 11. plan dönemine geçişte bile, **politika-kurum eşleştirilmeme iradesinin sürdüğüdür.** Başkanlık rejimine geçilmiş, idare üstünde millet irade ve direktifiyle edinilmiş muazzam yeteneklere rağmen sürdürülmektedir.

Köken Kontrolü; İktidar Parti Programında Makroekonomik Politika-Kurum Eşleşmesi

Ak Parti; **Adalet ve Kalkınma Partisi**, Türkiye’de en çabuk-güçlü parlayan ve fakat aynı ölçüde isim-içeriği unutulmuş herhalde Ak Parti’dir. Parti’nin tüm belgeleri taransın, adalet ad-kavramı bir yana kalkınma isim-kavramını bulmakta hayli güçlük çekilir. Tüzük, program sair belgede dahi adalet ad-kavramıyla kalkınma ad-kavramı birer kez tanımlar-kısaltmalar bölümünde yer alır. Bunu geçiştirmek mümkün değildir.

Ak Parti, adlandırmayla doğrudan çağrıştırdıklarından uzak durma bakımından sistemli-bilinçlidir. Adalet ad-kavramından uzaklaşmayı şahsi değerlendirme görmek takdiridir. Fakat **kalkınma ad-kavramından ve doğrudan çağrıştırdığı planlı/programlı oluştan uzak durma**, kavramı büyüme-basit adedî artışlara indirgeme barizdir.

Ak Parti’nin kendi düşünce-dilinden, resmî programında makroekonomik çerçeve/planlama bakımından politika-kurum eşleşme konusunun nasıl ortaya konulduğu irdelenmelidir. Bir adet kavram çiftini nazikâne netleştirelim: Hemen her parti programında yer alan **temel prensipler temel ilkeler** ayrımı kritiktir.

Prensip; temel-vazgeçilmez olanları, partinin asli kimlik ve tanımlayanlarını, yüksek hedeflemelerini ifade eder. İkelerse bu yüksek hedeflemelere bağlı ve fakat onların hayata geçirilme, başarıma yol ve yöntemleridir. Bu yol ve yöntemler, diğer yol ve yöntemlere nazaran üstünlük ve bağlayıcılığı bulunan vasıftadır. **Prensipler politikalarla, ilkeler kurumlarla** rabitalidir.

“Partimiz, ekonomik ilkelerini, hedeflerini, politikalarını belirlemiş ve bunları etkin biçimde uygulayacak bir yönetim anlayışı ortaya koymuştur. Partimiz aşağıdaki temel ilkeleri benimser; ...”

Maalesef, prensip-ilke-hedef, politika ve etkin uygulamaya dair yönetim anlayışı, parti programında kullanılan ifade-araçlar, tam doğru-düzgün değildir.

Ak Parti programı, kavram hiyerarşisi, öncelik-kademelenme-sıralanma mantığı bakımından aksaktır!

“Ekonomik gelişmenin kaynağı ve hedefi olarak insanı esas alır... Tüm kurum ve kurallarıyla işleyen piyasa ekonomisinden yanadır. Devletin ilke olarak her türlü ekonomik faaliyetin dışında olması gerektiğini benimser. Devletin ekonomideki işlevini düzenleyici ve denetleyici olarak tanımlar...”

“Ekonomi politikalarının belirlenmesine ve uygulanmasına, başta ticaret ve sanayi odaları olmak üzere, ekonomiyle ilgili tüm sivil toplum kuruluşlarının katılımlarını sağlayacaktır. Partimiz sürekli ve sürdürülebilir ekonomik büyüme stratejisinin, etkin ve güven veren bir ekonomi yönetimiyle mümkün olacağına inanmaktadır...”

“Bu amaçla partimiz; Etkin, güven veren ve milli-ahlaki değerleri yüksek bir ekonomi yönetimi ile birlikte çalışacaktır. Gündelik, popülist, kısa vadeli bir ekonomi anlayışı yerine gerçekçi, uzun vadeli, reformist ve dinamik bir ekonomi anlayışını benimsemiştir.”

“Ekonomi yönetimindeki dağınıklığı giderecek, ilgili kurumların sayısını, iç örgütlenmelerini, iş birliği ve koordinasyon düzenini, yönetim tekniklerini, politika üretim, uygulama ve kontrol esaslarını yeniden belirleyecektir”!

Hemen üstteki iki paragrafta “partimiz; Etkin, güven veren ve milli-ahlaki değerleri yüksek bir ekonomi yönetimi ile birlikte çalışacaktır” ifadesi, özneleşme şeklinde ekonomi yönetiminde başkalarının mevcudiyetini işaret etmektedir!

Devamen, politika üretim ve uygulama-kontrol esaslarının yeniden belirleneceği ifade edilmektedir. Nasıl? Ne zaman? Hangi aşamadayız? Parti programı iktidar olmakla tahakkuk ettirilir, politik gerçekçilikte ettirilmiş sayılır. Geçen 17 yıl ardından konu hâlâ boşluktur.

Köken kontrolünde teyit edilen, politika-kurum eşleşmemesi bilinçli tercihtendir. Sürdürülmüş, müteredit son haller değerlendirme değiştirici değildir.

*“Küreselleşmenin getirdiği yapısal dönüşümlerin en az maliyetle gerçekleştirilmesini savunur ve bunun en sağlıklı yolunun uluslararası rekabet gücünün artırılması olduğuna inanır. Bu nedenle ülkemiz ekonomisinin **rekabet gücünün artırılmasının, siyasi ve ekonomik geleceğimiz açısından stratejik önem taşıdığını kabul eder.**”*

“Uluslararası bilgi birikimi ve tecrübenin transferinde önemli rol oynayan yabancı sermayenin, Türk ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunacağına inanır. Kamu hizmetlerinde kaliteyi, verimliliği, etkinliği ve vatandaşın memnuniyetini esas alır. Uluslararası normlarla ve kültürel değerlerimizin karışımıyla ortaya çıkan etik değerlerin ekonomik faaliyetlerin her alanında hayata geçirilmesini, sürekli ve sürdürülebilir büyümenin şartı olarak kabul eder. Avrupa Birliği, Dünya Bankası, IMF ve diğer uluslararası kuruluşlarla olan ilişkilerimizin, ekonomimizin ihtiyaçları ve ulusal çıkarlarımız doğrultusunda sürdürülmesi gerektiğine inanır.”

***Uluslararası rekabet gücüne sahip üretim yeteneği, ekonomik istikrarın sağlanmasında ve başarılı ekonomik politikaların uygulanmasında büyük önem taşır...** Üretimin motoru olan özel girişimciler, siyasi ve ekonomik istikrarın bulunduğu; **ilkelerin belirli, güvenilir ve şeffaf olduğu;** sözleşmelerin yaptırım gücünün yüksek olduğu; enflasyon, döviz kuru ve faiz oranları dahil tüm makro ekonomik göstergelerin öngörülebildiği ve **ekonomik hesap yapmayı mümkün kılan bir ekonomik ortamda** yatırım yaparlar. Partimiz bu ortamı oluşturmaya karardır. Oluşan güven ortamı, toplumumuzda zaten var olan girişimci gücü harekete geçirecek **yabancı sermayenin ülkemize girişini hızlandıracak ve böylece üretim artışı** sağlayacaktır.”*

Üretimi yerli değil yabancı yatırımcı yapacak, yapmalı! Yerli-milli üretici değil. Parti programı böyle, yaşananlardan sonra yaklaşık iki yıldır aksi söylenmektedir, es geçelim.

Ak Parti/iktidarda makroekonomik çerçeveden uzak durmayı ivmelendiren üçüncü gelişme, iktidar tekniğine dairedir. Ak Parti-Erdoğan'ın makroekonomik çerçeve bakımından iktidar tekniği yaklaşık 2011'de başlayan, 2012'den itibaren kalıplanan, 2014-16'da katıyet kazanan işleyişte, kuvvet politikasına (machtropolitik) dayalı hale gelmiştir.

Ek izlek; Politika-Kurum “Eşleşmemesinde” Güç Politikası (Machtropolitik)

Yalın politika; geleceğe dair iyiliğin, meşru-barışçıl usullerle elde edilmiş rızayla, bugünden etkin kılınmasıdır. Geleceğe dair iyiliğin belirlenmesi, düzenli kararlaştırmalarla politik demet haline getirilmesi, uygulanıp etkinleştirilmesi, tümü, yalın politikadır.

Yalın politikada geleceğe dair iyiyi etkinleştirmek için; hile, zorlama, güç kullanımı yoktur. Siyasi işleyişte varsa bu tür sistematik olumsuzluk, **yalın politika aşılmıştır**. Yalın politika aşımına sıklıkla rastlanır. Aşırı yönlendirmeye, zorlamaya, güç kullanımına, siyasi tarz farklılık ve şartlara göre değişik cihetten müracaat edilir. Yalın politika aşımı her siyasi sistemde bulunur, derecesi değişir.

Güçlü siyasi sistemler; yüksek kurumlaşma düzeyleri oturmuş kaide setleriyle olumsuz yönelimi sınırlar, seyreltir, süresini kısaltır. Güçlü siyasi sistemler yalın politikanın aşılmışlığını derece ve etkisine göre; kınar, yaptırıma bağlar, hukukla izale eder.

Güçsüz siyasi sistemler yalın politika aşımına karşı hazırlıklı olsa da dayanıklı değildir. Kurumlaşma düzeyi düşüp kaidelerin askıya alınması kolaylaştığında yalın politika aşılrken belli aktör/grupta **güç konsantrasyonu** artar. Güç konsantrasyonunun artıp belirleyicilik kazanma derece/süresi kritiktir.

Yalın politikayla güç politikasında ortak olan; politikacıların/politik işleyişin birtakım ideallere bağlı oldukları/göründükleridir. İdeallerin neler oldukları, üstün prensiplere dayalılık ya da derinliklerinin önemi düşüktür.

İdeallere bağlılıkların derecesi ya da samimi oluşu üstünden yalın politikayla güç politikasının biri birinden ayırt edilmesine girişilmemelidir. Güç politikasında samimi adanmışlıkların mevcudiyeti, güç politikasının kabul ya da tolere edilmesini gerektirmez.

Yalın politika tamamen ve her cihetten askıya alınmış, yerine gerçekçilik ya da pratiklik adı altında **güce dayalı politika (machtpolitik)** ikame edilmişse bunun gerekçesi, yerindeliği, hedeflemeleri, bağlamı sorgulanmalıdır. Altı çizilmesi gereken; sorgulamanın değerlere dayalı olmadığı, **varsa objektivite kazanmış şartlarla** yol açtıklarının tarafsız analizidir.

Savaş, devrim, toplumsal çöküş, uzun süren felaket, sair çöküntü döneminde güce dayalı politikanın izahı/kabullenilmesi kolaylaşır. Bu tür gerekçe na-mevcut, toplumsal hamle bahanesiyle hacimli-kaynakların seferber edilmişliği geniş-uzlaşıya dayalı değilse, güce dayalı politikanın hâsıl olma/etkinlik kazanma sebeplerini ayrıca irdelemek gerekir:

Objektivite kazanmış şartlardan kaynaklanmamaktaysa güç politikası, neden hâsıl olmuştur? Birçok neden ileri sürülebilir; karmaşık tarihî dizgelerden şahıs dinamiğine dek türlü izah ileri sürülebilir. Siyasi elit ya da liberallerin saflıklarına, kurumların güçsüzlüğüne, geniş kitlelerde refahın çekiciliğine, sair cevaba yönelinebilir. Birçok neden ya da talihte karar kılınabilir, takdiridir.

Genel kanı; **Türk siyasetinde güç politikasına çağrı yapan yetersizlik en başında düşük/bozuk kurumlaşma gelmektedir.** Makroekonomiye dönük olarak kurumlaşmaların ekonomik rasyonalite-objektivitesi mi, eko-politiği mi, hangisi belirleyici olmalı? Tartışmalıdır. Devreye er ya da geç giren, belki de devlet çarklarının işlemlerini kolaylaştırıcı yağ formatında al-ver / kirliliktir.

Kurumlaşmacı-S. Huntington dahi devlet çarklarında kirli işleyişin kısmi işlevsellik barındırdığını teslim etmiştir. Popülist dönem önce/sonrasında devreye giren al-ver/kirlilik, bu da yetmediğinde işleyiş ve çıkış nasıl olacak? **Al-ver izale ve kirliliğin şiddetsiz sterilizasyonu kurumlaşmaya bağlı**, kurumlaşma düzeyi düşük kaldığında savrulma hatta konsolide etme mevzii, güç politikası mı netice belirleyici olacaktır?

Popülizmle al-ver / kirlilik sınırlanamadığı, dizginlenemediği, kurumlaşma devreye alınamadığı takdirde mukadder olan, mülkiyet ötesinde temel özgürlüklerin riske edilmesidir. Güç politikası dönemlerinde sadece varlıkların el değiştirme değil, geniş kitlelerin çektiği insani maliyetler söz konusudur.

Machtpolitik; geniş manada tüm kaide setlerinin, türlü kaideleşme biçimlerinin eğilip bükülme hatta vasıta haline getirilmelerini aşan, salt kuvvet kullanımına dayalı eko-politik işleyiştir.

Machtpolitik işleyiştir; *dâhili pasifleşme* ya da *idari yetenek kazanımından*, sevk-idare ya da yönetim teşkil ettirmenin zorunlu evrelerinden söz etmemekteyiz. Machtpolitik, az çok mutabakat ya da yukarıda değinilen kabullere dayalılıkları aşar.

Güç politikası; güce dayalı politika gütmektir. Güç kazanmak, korumak ve artırmak, güç üreten/yayan dinamikleri kontrol etmek, kurum formasyonundakiler dâhil güç azaltan/seyreltenleri sınırlamak, güç politika işleyiş özetidir.

Güç politikasında güç kullanımı *ultima ratio* olmaktan çıkmış, *prima ratio* haline gelmiştir. Siyasetin alanını zorlamayla genişletmek; din-kültür-ekonomi hatta sanata nüfuz edip toplumsal alt sistemleri eğmek/bükme, sivil toplumcu değerleri tahrip, ülke dış etkileşimini bozmak, güç politikasının umursamazlarıdır.

Hayat tüm şubelerine yayılmak, tutarlık-bütünlük-netlik içermeyen “esnek” biçimlendirilmiş söylemlerle hitap, güç politika teknikleridir. Toplumsal merkezin teşkilini önce muazzam hacimli bilahare tek biçimli söylemlerle gerçeklerden

koparmak, kurum-kaidelerden şahıs-klik dinamiklerine savrulmak, sıklıkla işletilen kalıplardır.

Başta ekonomi hayata dair her şey, aile-nüfus dinamikleri, yetmediğinde tarih bile güç politikası için araç haline getirilebilir. Yukarıda nakledilen kamu hizmeti-ticari eşleşme devinimleri fasıl bakımından gözetilmelidir.

Güç politikası dönemlerinde siyasi konsolidasyonun ana dinamiğiyle buna bağlı ekonomik konsolidasyonun nasıl işletildiği sergilenmelidir. Güç merkezlerine yakın/uzak olmaktan başka nötr durumda olan, nötr kalmak zorunda aktör/kurumlaşma ihtimaliyeti açık husustandır.

Pür dinî-kültürel kurumlaşmalar, pür ekonomik gruplar, tam olmasa da siyasi tercihte bulunmaktan uzak durmak isteyen, bağlamdan/güncel siyasetten nispi mesafeli toplumsal türlü oluşumlar, tümü makul karşılanmalıdır.

Güç politikasının genişlemesiyle siyasi konsolidasyon baskınlaştığında; kendini geri çekme, toplumsal merkezden (çeşitli görünürlüklerden) uzaklaşma, kamucu iletişimi seyreltme, kurumsal profil düşürme sıklıkla görülen tepkimedir. Bu tür tutum fayda ve modern toplumda uygulanabilirliği tartışmalıdır.

Güç politika dönemlerinde ister çekilme/itilme ister türlü baskı altında kalma yoluyla tercihte bulunmak kaçınılmaz hale gelebilir. Zamana yayararak, az kâr ya da zararlarla konsolidasyona katlanılabilir. Ya hız faktörü?

Kaideleşme-kurumlaşma becerileri düşük olsa da sivil toplumda direnç bulunur. Güç politikasına izin vermeyen, güç politikasının genişletilip süreye yayılmasını sınırlamaya yönelik toplumsal yapılar, bunların ancak “fırsat” şeklinde güç politikasına müsamaha edebilecekleri işleyişler varittir.

Yukarıda sivil toplumun devlet ve idarede millet temel-yasasına aykırılıkları er ya da geç tasfiye edeceklerin, milletin devlet ve idari karakterinin muhakkak, emredici işleyişte devreye gireceklerine temas edilmiştir.

Kısa ifadeyle kastedilen, iktidar/Başkan Erdoğan’ca izlenen kuvvet politikasının sınırına gelindiği ve geçildiği, **kuvvet politikasında büzüşmenin politik doğallıkla başladı**dır. **Politika-kurumlaşma eşleşmeleri, riayeti zorunlu etkinlikler halinde kendiliklerinden etkinleşeceklerdir. Gerçek olan akla uygun hale er ya da geç gelecekti, gelme hemen başındayız. Ek izleği kapatalım.**

Halen uygulanan ve aslında yitik, na-mevcut makroekonomik çerçevede **alt-dayanak kuvvet politikası** haline gelmiştir. Ak Parti-Erdoğan makroekonomik iktidar tekniği, kuvvet politikasına dayanmasa da daha en baştan, belli eko-politik yaklaşıma dayalıydı. Bu yaklaşım nakledilmeli, “anlaşılmalıdır”.

İma edilen kuvvet politikası eko-politiğe hizmet etmektedir, eko-politik kuvvet politikasına değil. Faslı birkaç başlık altında nakledeken FETÖ’nün bahiste Ak Parti’yi nasıl tahrip ettiği, aşağıda nakledilen diğer tüm başlıkların zayıfladıkları/silindikleri ikaz edilmelidir.

FETÖ eşittir politika-kurum eşleştirmeme

FETÖ’nün yuvalandığı bürokratik networklar, makroekonomik çerçeve belli olup politika-kurum eşleşmesi sabitleştirilse, kamu kaynaklarını kendine, yaşadığımız acı tecrübelerdeki kadar, transfer edilebilir miydi? Büyük ölçüde hayır!

Belli kılınmış makroekonomik çerçeve, politika-kurum eşleştirme, objektiviteden başka şeffaflık, izlenebilirlik ve denetlenebilirlik temin edicidir. Politika-kurum eşleştirme, en azından, FETÖ’nün süreli-sistematik işleyişte networklarına transfer ettiği kamu kaynaklarını imkânsız kılıcıydı.

FETÖ, Ak Parti’nin makroekonomik çerçeve/planlamaya bürokratik-vesayetın mekaniği olarak bakmasında/baktırılmasında en büyük amildir. FETÖ için MGK neyse DPT ve planlama fikri aynıdır. DPT ilk “başkanının” albay olması bahis dışıdır.

Bunun ötesinde FETÖ, kalkınmanın maddi değil manevi oluşunu öne çıkartmakta, önceliğin sanayileşme değil beşeri sermaye, hizmetler sektör ve bilgi toplumu olduğunu vurgulamaktaydı. İktisadi evre kademelenme talihsizliklerinde bahis izah edilmiştir.

Bize göre Adalet ve Kalkınma Partisi kuruluş-orijininde mevcut olup giderek silinen ve yok edilen kalkınma ad-kavramının nedeni/hızlandırıcı belli ölçüde FETÖ'dür.

Birkaç istisna dışında **FETÖ networkları, münhasıran ticariydi**. Başkan Erdoğan bunu *alt tarafı ibadet, ortası ticaret, üstü siyaset* şeklinde tam-isabetle özetlemiştir.

Bu husus kritiktir: **FETÖ'nün Türk siyasi sisteminde zararları; hemen her cihetten, ağırlıklı; dinin istismarıyla meşruiyette tahribat, kamu kudretinin usulsüz paylaşımı, bürokratik objektivite vd. yönden değerlendirilmektedir.**

FETÖ makroekonomik çerçeve yitiminde, politika-kurum eşleşmelerinin olumsuz ağırlaştırılmasında, kritik-merkezî ekonomik bürokrasinin işlevsizleşmesinde başat aktördendi. Ki bu işlevsizleşme dalgası *ket* halde sürmektedir; kastedilen MB, BDDK, SPK'dır.

Ticari kötücül ketleşmeler:

Sanayileşme, kati-net olarak; sınıf ya da mesleki-korporatifler şeklinde işlevsel (çekişme yönetim ve müzakere biçimleri nispi akılcı) toplumsal bölümlenmelerin mekaniğidir. Hizmetlerse (Türkiye'de artan ticaretin örtüsü olarak), kuvvetle muhtemel, sanayileşmedeki işlevsel toplumsal bölünme mekaniklerini ezici/dışlayıcıdır.

Artan ticarileşme (üstelik kılcallaşmaksızın) hizmetler sektör örtüsü altında sanayileşmeden erken çıkışı ivmelendirdikçe, dışlanan işlevsel toplumsal mekaniklerin yol açtıklarına değinilmelidir. Sanayileşmeden erken

çıkış, siyasette ilk-evvel, makroekonomik yönetim ve çerçeveyi biçim/içerik bakımından izlenemez/flu hale getirmektedir.

Sanayileşmeden erken çıkış, “üretici güçlerin” üretimden kaynaklanan politik gücünü budadığı gibi hizmetler sektör örtüsü altında artan ticarileşme, **tüketicinin erken krallığını işlevsiz-denetimsiz işletmektedir**. Misal Amerika-Almanya’da tüketici, düzenli ve öngörülebilir beğeni kalıplarına sahiptir.

Bu ülkelerde tüketici sepeti; makul ve elverişli üretici/ithalat tepkimelerine yol açmakta, siyaset ve bürokrasice öngörülebilir ve yönetilebilir dinamiklerle işlemektedir.

Türkiye’deyse tüketici sepeti, hayli değişken beğeni kalıpları, kamu-ticaret eşleşmesinde, bilgi asimetrisinde, fırsatçı ve dışlayıcı kazanç kapısına dönüşmektedir.

Tüketicinin krallığı hoyratça işletildiği iktidar iktisadi network ve FETÖ ticari ağ-bakiyelerinde fırsat penceresine dönüştüğünde; dengeli, en iyi-uygun-ehven fiyatlamaya yönelen arz/üretici tepkimesini besleyememektedir.

Mevcut durum başka ifadeyle şöyle nakledilebilirdir; büyük-hacimli, iktidar iktisadi networklarıyla orta-ölçekli FETÖ networkları zamanında ticari döngüleri öylesine soğurmuştur ki, bunların dışındaki ticaret/tüccarlık ağlarının takati kalmamıştır. Türkiye’de makroekonomik işlevsizleşme geniş etkidedir; ticaretin yatağı sadece zehirlenmemiş, sağaltılmış ve zayıflatılmıştır.

Sanayileşmeden erken çıkıldıkça müzakereci **sosyal güvenlik devletinin** (makroekonomik çerçeve düzgünleştiren objektivite barındırır) yerini **sosyal yardım devleti** (makroekonomik çerçeve bozucudur) almaktaydı. Politik ederi, politika-kurum eşleşme modaliteleri az-çok bellidir.

Sanayiden erken çıkışla birlikte artan ticarileşme, biri-birleriyle zaten **ilişkisiz çeşitlenmiş** büyük Türk sanayi gruplarının daha fazla ezilmelerine yol açmıştır. Aynı devinim, sanayide düşük-dayanışmalı etkileşimi ivmelendirmiştir.

Sanayiden gayrimenkul ve spekülasyona artan yönelim, düşük değerlemeli stratejik pay satışları misaldendir.

Artan ticarileşme, alt-topluluk siyasi sosyolojisi nispi zaten keskin/güçlü Türkiye’de, finansal dalgalanmaların sosyo-ekonomik ederlerini yükselticiydi. Artan ticarileşmeye eşlik eden artan/hızlanan finansallaşma fasılda dikkate alınmalıdır.

Artan ticarileşme ortamında finansal dalgalanmaların yükselen sosyo-ekonomik ederleri, siyaset kurumunu ek baskılamaktan başka siyaset kurumunun toplumsal konumunu da farklılaştırmıştır.

Hizmetler sektör örtüsü altında artan ticarileşme, kamucu alanın ticaretle artan eşleşmesi, devlet-millet, temsiliyet, kamu hizmetinin arz ve fiyatlanmasıyla geniş kitleler arasında etkileşimi sıçrama ölçüsünde değiştireciydi.

Sanayileşmeden erken çıkış ve artan ticarileşmeyle elde kalan nihai toplumsal çıktı neydi? Ne mübadelenin yararı yeterli, güvenli ve kalıcı ne de kurumlar yetkin kalabilmiştir. **Bu karşılıklı kaybet-kaybet etkileşiminin geniş-kitlevî etkisi neydi?**

Artan ticarileşmeye eşlik eden eğitimde ya cemaat-networklarına dâhil olmak ya da dışında kalıp kaliteli eğitim için her yıl ehven otomotiv fiyatını paralı okullara vermektir. Artan ticarileşmeye eşlik eden, eğitim-sağlıkta kaliteye emeklilikte güvenceli-nispi yüksek getirili işleyişlere yönelimdir. Eğitimde yüksek taksitler, sağlık-emeklilikte yüksek poliçe bedelleri demektir.

Eğitim, sağlık-emeklilik poliçe bedelleri derken orta-sınıf tasarrufu eritilmiştir. Ticari akışa dâhil olmasa da elde kalan; piyasaya borçlu, kurumlara karşı suçlu/zan altında, herkese karşı yalnız insan tekleri; borçlu, suçlu ve yalnız!

Hizmetler sektörünün artan ticarileşmeyi örtmesi bir yana, maddi-gerçeklik şeklinde hizmetler sektörü “tabii/kendiliğinden” büyümesi, sanayileşmeden erken çıkışa eşlik ettiğinde, makroekonomik yönetim ve sektörel müdahaleler güçleşmekte, işleyiş yumak halini alabilmektedir. Hizmetler sektörü bazı kesimi sanayileşmeye öylesine iç-içedir ki müdahaleler, maksadı hilafına netice verebilmektedir.

“Günümüzde küresel ekonominin ulaştığı yapı düşünüldüğünde, hizmet arzında etkinlik ve verimliliğin artırılması sanayi sektörlerinin rekabet gücünü de tetiklemektedir. Nitekim küresel değer zincirleri içinde üretim faaliyetlerinin koordine edilmesi bakımından lojistik, ulaştırma, mali hizmetler, bilgi ve iletişim teknolojisi hizmetleri gibi altyapı hizmetlerinin önemi giderek artmakta; hizmet işlemleri, küresel sanayi üretiminde önemli bir girdi olarak öne çıkmaktadır. Hizmetleşme (servicification) olarak da nitelenen, hizmet faaliyetlerinin küresel değer zincirleri içindeki artan rolü dikkate alındığında, imalat sektöründe rekabet gücünün artırılmasını teminen hizmet üretimine yönelik de benzer hedefler gözetilmeli; sanayi stratejisi ile hizmet üretim ve arzına ilişkin politikaların uyum ve bütünlüğü sağlanmalıdır. Bu itibarla, sanayi sektöründe rekabet gücünün artırılması amacıyla, ekonominin temelini teşkil eden hizmet faaliyetlerinin etkin ve rekabetçi bir yapı içinde gerçekleştirilmesi ve hizmet ticaretinde uluslararası ekonomik entegrasyonun güçlendirilmesi elzemdir...” (TÜSİAD Sanayileşme Belge Değerlendirmesinden)

Mübadele mi? Kurum mu? İslamcının cevabı kısıtlıdır;

Bu çalışmada ifade edilen İslamcı yaklaşım, Türk siyaset ve eko-politiğine ağır-etki eden 2000 sonrası Ak Parti iktidar İslamcı yaklaşımıdır.

Ticaretin (**mübadele**) **kurumların alternatifi** olduğu, teorik alt-yapısı katı denebilecek İslamcı yaklaşımdandır. Mübadele, açık-belli ve “muhakkak” düşen maliyet yapısıyla kurumların rekabetine kapalıdır.

İslamcı hatta klasik iktisadi çerçeve dışına çıkarsak; *piyasa ekonomisinde herhangi işlemi müzakere edip sağlama alma ve tamamlamanın maliyeti bulunur, kısaca işlem maliyetidir (R. Coase)*. Bu maliyet, İslamcı yaklaşımda tam-tolore edilebilen ve kurumlarla kıyas kabul etmeyen düşüklüktedir.

Kurumlar zamana karşı dayanıklılık ve diğer aktörlere karşı güç kazandıkça mübadelenin işlem maliyetlerini düşüren rekabetine açıklık kazanır, bazısı dayanamaz yıkılır. İslamcı yaklaşımda insan fitratı mübadeleye yatkın, kurumların özü/niteliği itibariyle ölümlülüğü ikame etmesi söz konusu değildir.

İslamcı yaklaşımda tüzel kişilik problemi, es geçilecektir. Devlet dâhil, es geçilecektir. Fakat **İslamcı yaklaşım, reddettiği ve mübadeleyle ikame ettiği kurum/devlet ötesinde olguları da zımnen reddetmiş** olmaktadır.

Modern hayatın getirdiği işbölümü ve işbirliği, uzmanlaşma, bu sayede artan rasyonelleşme ve “ilerleme”, kurum/devletin reddedilmesi, yerine mübadelenin ikamesiyle güme gitmektedir.

Burada ele alınan ve değerlendirilen; inanç-kurum ve kurumlarla artlarındaki inançların rekabeti ya da biri birini ikamesi değildir. İnanç-mübadele, kurum-felsefe mukayesesinde değiliz.

Bazı İslamcı düşünce akımlarına nazaran; modern toplum hatta Batı Anayasal-Kurumsal demokrasilerinin **doktrin art alanında** dokümantere yahut kayda alma/kâğıda geçirme/kurumlaşma doc-three **teslis teorik alt-yapısı** bulunur.

Reddetme politik-bilinç arkasında neler olduğunu bilmemekteyiz. Neticeten reddedilen kurumculuk ve yerine ikame edilen İslamcı mübadele; kurum/devlet ötesinde, Weber’yen rasyonalizmi, Comte’cü pozitivizmi, Durkheim’gil işbölümü-uzmanlaşmaya dair tüm süreçleri de reddetmektedir.

Mümkün İmkân İmran

Politika mümkün olanın sanatıdır. Politika, mümkün olanı gerçekleştirmek için iktidar sahipliğini/ımkânı, aynı zamanda, ülke çıkarını kollamayı gerektirir. İmran, bireyin, aile ve toplumla bütünleşik halde çıkarını kollamayı, bu kollamayı, yüksek ahlak ve öngörü bileşimli yürütmeyi ima eder. Mümkün olanı imkânlarla yakınlaştırmak, düzgünce bağlamak, imran sahibi olmak, politik liderlikten beklentidir.

Daha yukarıda Ak Parti programından nakledilen makroekonomik hedefleme ve yönetimde muhafazakâr-maneviyatçı insana dayalılık, merkezidir. Merkezileşme, Mümkün-İmkân-İmran üçlemesinde eko-politik somutlaşmadır.

Problem, kurumların yataklık, mübadelenin örtü teşkil ettiği işleyişte işler terse gittiğinde yatağın örtü, örtünün yatak haline getirilmesidir. Kastedilen, kamu-ticaret eşleşmesi yetersiz ve işlevsiz hale geldiğinde mübadeleyle değil, kurumlarla denge-destek arayışlarıdır.

Mümkünü imkânlı kılanın son evrede kurum olmasını beklemek, başarısız mübadeleyi topluma/kamuya fatura etmektir!

Trickle down

Ak Parti programını naklettik. Artan zenginleşme ve **münhasıran yabancı yatırımcı**, elverişli-güvenli ortamda, öngörülebilir finansal parametrelerle birlikte **üretime yönelecekti**. Vergi sistemi reforma tabi tutulacak/tı, tutulmamıştır.

Sistemli düşük vergilenmiş zenginlerle yabancı yatırımcıların ellerinde birikmiş/şişmiş parasal kaynaklarla üretime yönelmesi beklenmiştir. Kurumlar vergisi indirilmiş, muazzam teşvikler verilmiş, af-istisnalar getirilmiş, ithalatın önünü kesecek rekabetçi üretime yönelim yine de temin edilememiştir.

İster Mümkün-İmkân-İmran cihetinden bakılsın, ister Trickle down umudu yeşertilsin, beklenen olmamıştır. Bu ikisi, Ak Parti eko-politik **üçleme (teslis)** ve beklentileri, **politika-kurum eşleşmesini ikame edememişlerdir**.

Ak Parti makroekonomik çerçeve/planlaması, politika-kurum eşleştirmeme, yerine objektivite ve şeffaflığı bulunmayan teknikler, işlevsel olmadıkları gibi olumsuz netice üretici ve mevcut tıkanıklığın kaynağıdır.

Ak Parti iktidarı öncesi uzun-vadeli planlamanın çalışmama nedeni hükümet etme süreleri ve koalisyonlardı. Ak Parti programında buna, ideolojik saikların ekonomi yönetiminde bozucu etkisi olarak bakılmaktadır. Uzun müddetli hükümetler döneminde planlamanın iş gördüğüyse paylaşılan genel kanaattendir.

Şimdi Anayasal statüsüyle başkanlık rejimi devrede, iktidar şantajı yapılamaz, uzun müddetli Hükümet iş-başındadır. Daha önemlisi, başkanlık rejimi şeklinde iktidarı güçlendiren Anayasal-kurumsal yapılanma milletçe kabul edilmiş ve bu, politika-kurum eşleşmesini boşlukta bırakmayı men edicidir.

Politika-kurum zorunlu eşleşme zamanı ve fakat makroekonomik çerçeve ya da planlama yine yoktur. Ak Parti'nin kendi iddiaları çerçevesinde olumsuzlanan nedenler ortadan kalkmış, kendi iktidar tekniklerinin başarısızlığı tecrübe edilmiş, politika-kurum eşleşmesini yine de boşta bırakmaktadır. Akıl dışı ve fakat bunun ötesinde millet temel-yasa ve idari karakterine aykırıdır.

Rahmetli **Süleyman Demirel** ve **Turgut Özal**, ikisi de makroekonomik çerçeve/planlamayı net biçimde set etmekten, bunu teknik-bürokratik gerekliliklerle birlikte ifa etmekten imtina etmişlerdi. Demirel, *plan değil pilav lazım* demişti. Özal plandan ziyade **proje** kavramına yaslanmıştı.

Özal **24.Ocak.1980**'de plandan ziyade politika seti denebilecek tedbirler manzumesini devreye almış, **politika-kurum bağlantılarını boşluklu** bırakmıştır. **Bırakmıştır zira 24.Ocak kararları tam-zora dayalı, geniş halk kitlelerini ağır ezici vasıftaydı.** 24.Ocak kararlarının politika-kurum eşleşme eksikliğini "12.Eylül" kapatmıştır.

Sadece 24.Ocak tecrübesi dahi politika-kurum eşleşmesinin işlev ve kritikliğini somut hale getirici, bizzat Özal'ca anlaşılammıştır. Rahmetli L.

Duran, Özal dönemine dair *Devlet Yönetiminde Karmaşa* kitabı yazmak zorunda kalmıştır.

Demirel-Özal, ikisi de, iktidar ilk dönemlerinde askerî-bürokratik baskı altında Anayasal ve kurumsal zorunlu planlamayla muhataptı. Sivil toplumcu cihetten, talihsizlikti. İkisi de iktidar ilerleyen dönemlerinde makroekonomik çerçeve/plan zeminine **kendiliklerinden yakınlaşmıştır**. Yönetimlilik cihetinden, gecikmedendir.

Makroekonomik çerçevelenmede politika-kurum eşleşmesi son olarak K. Derviş reform döneminde net biçimde hedeflenmiş, hedeflemeler büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. Elimizde somut halde kalan, Ak Parti/iktidar yerinin politika-kurum eşleşmesinden; uzun müddettir, sistematik, bilinçli işleyişte uzak durduğudur.

Türk ekonomisinin artan ticarileşmesi, zorunlu-otomatik olmasa da makroekonomik çerçeveye yönetimini güçleştirmiştir. Derviş'in özerk ekonomik kurumlarından eser kalmamıştır. Aynı şekilde, içinde durduğumuz özel sektör krizi, kriz nedeni ticari-spekülatif bulaşıklı olduğundan, tekraren, kamuca üstlenilip düzgün müdahale edilememektedir.

Küresel ortamda jeo-politik ve ekonomik çalkantıların okunma güçlükleri artmış, doğrudur. Böyle olmakla birlikte bunların devlet yönetiminde makroekonomik çerçeveden yoksunluk vesilesi olmadıkları, böyle ortamda tam-aksinin cari olma gereği açıktır. Bu nedenle, serbest piyasaya saygılı olmak bir yana reforme edilmiş kurumcu kapasite edinimi, kaçınılmazdır.

Politika-Kurum Eşleşmesi Anayasal Emir mi?

Millet temel-yasasında emredilenin kaideli devlet, makroekonomideyse muhakkak bütünlüklü hareketle politika-kurumlaşma eşleşmesini eksik/boşta bırakmama oluşuna temas edilmişti. Şeklî Anayasa’da durum kontrol edilmelidir: *“Madde 166- Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını **planlamak**, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak **Devletin görevidir.**”*

Kısaca; **1961 Anayasası’nın planlamayı zorunlu, 1982 Anayasa’sınınsa planlamayı takdiri** gördüğü söylenebilir. **Madde 166 metni emredici görünmekle** birlikte bu, devlet kapasite ve faaliyeti dâhilinde **şeklendir**. Emredici hükmün belli müddet-takvimde görevi ifa etmeme halinde istifa etmiş/düşmüş sayılır sair “Anayasal yaptırım” bulunmamaktadır.

Bundan başka ve daha spesifik düzenleme şeklinde **1982 Anayasası’nda planlama ve buna paralel teşkilatlanma madde 41 ile “aile” konu/sahasında zorunlu tutulmuştur**. Madde 45’te **tarımsal üretim planlaması ilkelerine uyum** zorunlu tutulmuştur.

Hatırlatılmalıdır; milli gelirin %6’sı tarımdan, bunun misliyle oranda nüfus kırsaldadır. 2018’de belde-köy nüfusu 6.337.000 görünmekte, büyükşehirlerin statüsü nedeniyle problemlili rakamdadır. 2012’de 17.178.000 olan kırsal nüfus 2013’de değişen statü nedeniyle bir anda 6.6330.000’e inmiş, tabii ki suni gelişmedendir.

TUİK hesapları kabul edilirse sübvansiyon dâhil 50 milyar USD’yi paylaşan nüfusun %6’sından birkaç misli nüfustan söz etmekteyiz. Madde 56 ile **sağlık hizmetlerinin** tek elden **planlı yürütülmesi** öngörülmüştür. Anayasa madde 57’de **şehirlerin ve çevrenin** özelliklerini gözeten **konut planlaması** öngörür.

Anayasa madde 131 ile YÖK ve uhdesinde yükseköğretimde planlama faaliyeti zorunlu kılınmıştır. Dikkat edilsin; **özerkliği** (rektör adaylıklarında öğretim üyelerinin sözü geçebilmektedir) **bulunan Anayasal kurumda Hükümetten ayrıştırılmış planlama işlevi** söz konusudur.

Madde 161 ile **kalkınma planlarıyla uyumlu bütçe** öngörülmüştür. Bütçe hazırlamada kalkınma planlarına riayet zorunluğu, bağlılık, referans teşkil etme sair atfedilmemiştir: Madde 166'dan devamen: "*Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir... Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında **Cumhurbaşkanına istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur...***"

Ekonomik Sosyal Konsey kanunla kurulmuş, üç ayda bir ya da Cumhurbaşkanı davetiyle toplanabilir, **toplanmamaktadır**. Konsey ayrıca fiilen kale alınmamaktadır.

Yukarıda planlamaya dair akim kalsalar da anket ve ihtisas komisyon-çalışma grup teşkilleri izlenmişti. Ekonomik-Sosyal Konsey bu düzeyde dahi canlandırılmamış, tam-uyutulmuştur. Ekonomik-Sosyal Konsey'in uyutulması, Ak Parti/iktidarın makroekonomik çerçeve/plandan uzak durma, politika-kurum eşleştirmeme iradesinin tam-katılaşmasıdır.

Elimizde kalan, politika-kurum eşleşmesinde Anayasal emir makroekonomik çerçeve/planlama bakımından na-mevcut, sadece aile ve çocukların korunmasında politika-kurum eşleşmesi emredilmiştir. Yükseköğretimde planlama Anayasal emir, politika-kurum eşleşmesi mevcut ve Hükümet "dışındadır".

Ak Parti/iktidar, Hükümet dışında yürütülen planlama-uygulamayı kabullenmekte, Hükümet içinde temel işleve dair (makroekonomik yönetim)

planlama, politika-kurum eşleşmesi reddedilmekte, tuhaftır. “Şekli” Anayasal durum bu, millet temel-yasasıdaysa makroekonomi çerçeve ve bunu hayata geçirten politika-kurum eşleşmesi emredici biçimde mevcuttur.

Politika-Kurum Eşleşmesi Yerine Politika-Kurum İkamesi

Politika, hedefler, kurumlar hayata geçirilmeleriyle yakın durur. Aradaki zar “iyi niyetliler” için aşılmaz, “kötü niyetliler” için pek incedir. Ne politika kurumun ne de kurum politikanın yerine geçebilir. Amaçlarla araçlar biri birinin yerlerine geçtiklerinde yalın politika terk edilmeye yüz tutmuş, *Makyavel’in politika çitasını aşığa çeken (L. Strauss) kötücül yüzü belirmiştir.*

Politika kurumları kendince ikame etmişse yaşanacakları güncel misaller üstünden izah ve nakledeyim: Ücreti, kısaca emeğin arz ve talebiyle, toplu pazarlık kurumu belirler. Ücret, Hükümetçe izlenen politikadan etkilenir ama onu desteklemek için araçsallaştırılmaz. Faizi kısaca belirleyen; belirsizlik, borç verilebilir fonların arz ve talebi, likidite vb. parametrelerdir. Bu parametrelerin hemen her biri yüksek düzeyde etkin kurum-usuller halinde işler.

Faiz, Hükümetçe izlenen politikadan yüksek düzeyde etkilenir ama bununla belirlenip sürdürülemez. Hükümet, faizleri düşürmeyi politika-hedef olarak koyabilir ama bunun için faizi belirleyen parametrelerin **yerine geçemez. Geçtiğini sanıyorsa Hükümet kendini araç haline getirmiş-metalastırılmış sayılmalıdır!**

Politika-hedefi dikte etmek, dikte ardına güç politikası koymak, kurumlaşma olmadığı, kurumlaşmayı kati ret olduğu gibi politikayı -örneklerdeki gibi- ücret ya da faize indirger. Fabrika yerine stat, işlek lojistik merkez yerine boş kamyon, Hazine trafik güvenceli ve fakat trafiksiz yol/köprü, giderek daha fazla sorgulanır. **Örnekleri çoğalttığınızda halk politikayı; akaryakıt pompa fiyatına, paket sigara ve sarma tütüne, patlıcan-bibere indirger.**

Patlıcanlaşma, Türk siyasi hayatının siyaset bilimine yeni katkısıdır! Halk, politikacı-politika olarak bunları (patlıcan fiyatını) görür, hareketlerini belli sabırla test eder, onar ya da reddeder. Halkın siyasi sistem bütününe dair ilgi ve bilgisi kısırlaşır! Merkezî siyaset, beka diye ısrarlı ikazda bulunmak durumunda

kalır! Metalaşma, milli-devleti manevi bileşenlerinden uzaklaştırıp günlük geçinmeye/maddiyata indirger.

H. Arendt 'in ağır ikazı devreye girer; “iş” günlük geçinmede “çalışma hayatıysa” yaşam boyunca yataklanır. İlki mübadele toplumunu yeterli görür. İkincisi devletli-toplumı öngörür ve gerektirir. Bekaya bu kez, devlet çerçevesinden değil metalaştırılmış politika şartlarında sivil toplumcu çerçeveden bakılmaya başlanır!

Kurumları ikame edeceğine/edebileceğine inanan politika, politikayı ya baştan ya sonradan, kavramamıştır. Yalın politika aşılmak yahut güç-politikasına savurulmak suretiyle de kurumları ikame edemez. İkame sürdürülebilir olmadığı gibi mevcutta limitlerine gelindiği aşikârdır. Politik problem, benzer ülke tecrübeleri örnek alınıp ders çıkartılabilir mi?

Daha esaslı-güncel politik problem, mevcut halde Türk siyasi sistemi için, benzer ülke tecrübeleri örnek alınıp ders çıkarılamaz, yol haritası teşkil ettirilemezdir. Bize göre en-ağır hata, başka ülke dersleri şeklinde nakille hata olacaktır.

Kurumlar, aynı zamanda, art alanlarında toplumsal mücadele ve dinamik barındırır. Kurumlara bu yönüyle kurum olarak da bakılmalıdır. Politika-kurum eşleştirmede benzer ülkelerin tecrübeleri, olağan zamanda nakledilebilir/iktibas edilebilir/esinlenebilirdi.

Oysa Türk siyasi sistem ve Anayasası halen, olağanüstüne göre, değinilen tehdit ve tehlikelere nazaran konumlandırılmıştır. Olağanüstüne göre konumlandırılmış sisteme kalıcı nitelikte yapı-kurum-usuller zerk edilebilir değildir. **J. Sachs**'ın *şok terapi* sair yaklaşımı halden hale geçiş içindir; küresel askerî denklem sopası altında olağanüstünde zor konumlanana dönük değildir.

Türkiye politika-kurum eşleşmeleri yerine politika-kurum ikamelerine dayalı işleyişteyken temel-endişesi, benzer ülke tecrübelerinden farklıdır. Benzer ülkelerde temel-endişe, demokratik rejimleri zayıflatan elitist ya da kapalı devre

işleyişleri eşitlik yahut objektiviteyle açmaktır. Ya da piyasaların rekabete açılmaları, rant-dağıtım mekanizmalarının verimsizliklerinin bertaraf edilmeleridir.

Türkiye’de temel-endişe otoriteye ilişkin değer tahsis süreçleri, bunların adilliği değildir. Bu evre Türkiye’de çoktan geçilmiş, tahsisler kalıcılık kazanmış, kamu-ticaret eşleşmesinde kalıcı/devredilemez sözleşme düzenine temas edilmiştir.

İktidar iktisadi networkları; ilgi alanları geniş, merkezî idareyle eklemlenmiş, çekirdek-banka işlevlerine ve kritik dağıtım mekaniklerine (perakende-elektrik-nakit-iletişim sair) konumlanmıştır.

Uzman ve uzmanlığına hasredilmiş yeteneklerden bu yolla ayrıştırılıp denetlenebilir değil yayılı-kitlevî etkileşimli işleyişten söz etmekteyiz.

Türkiye’de temel-endişe, olağanüstü dış-politik/askerî şartlarda demokratik-hukuk devletini daha fazla hasara uğratmadan politika-kurum eşleşmelerinin düzeltilmeleridir. Türkiye, piyasa-kamu şeklinde çekişmede değil, üstüne binmiş, kamu-mübadele eşleşme ve kamu-kurum tahrip edilmiş yapılanmasını sökmek zorundadır.

Yapılması gereken, kurumlaşma yanında iktidarcı izlenen mevcut politika-kurum ikame gayretinden çıkıştır. İktidar yeri problemin hem kaynağı hem de çözümün bileşenidir. İlk-evvel, iktidarı içinde bulunduğu kötü çözümden çekip çıkartmak, *ekstraksiyon*dur.

Geride kalan kurumları ikameye dayalı kötücül çözümler, öncelikli sahalarda kurumlaşmalar şeklinde seyreltilip temizlenebilecektir. İktidar makroekonomik yönetim tekniği haline gelen kamu-ticaret eşleşmeleri söküldük sanayileşmeden erken çıkış onarıldık ücret-faiz ve diğer sahalarda parametre-usul-kurum mekanikleri etkinleştirildikçe sistem ancak dengelenebilecektir.

Tekrar Politika-Kurum Eşleşmesi; Muhtemeller

Açmalıklar*

* Açmalık; kirden/tozdan arındırmak için kullanılan aparat manasındır. Çalışmada açmalık; marazadan çıkış temin eden kurum/araçları imayla kullanılmıştır. Açmalıklar en kötüden en olumluya şeklinde dört senaryodan oluşmaktadır. Bu bölümün daha rahat izlenmesinde *Siyasi Risk İzlekleri* son raporlamamızın ekonomi bölümünün okunması destekleyici olacaktır.

Dört açmalık tamamında geçerli-ortak politika-kurum eşleşme merkezi bileşeni, mevcut ekonomik-finansal bürokrasi tümünün ağır risk teşkil ettirdiğidir. Büyük banka-holding sahipliklerinin işbirliğiyle güvenilir piyasa profesyonellerinden süratle teşkil ettirilecek kadro havuzu, kademeli-kararlı işleyişte mevcut görevdekiler tasfiye edilmek suretiyle kamuda görevlendirilmelidir.

Makroekonomik çerçeve eksiklik temel riski, siyaset kurumundan değil ziyadesiyle ekonomik-finansal bürokrasiden kaynaklanmaktadır. İşlevsellik, objektivite, mesleki-teknik yeterlik, siyaset kurumunu doğru ve düzgün işleyişte desteklememe, karar destek ünitesi olarak ek-bozuculuk, idarede manzara tümüyle ağır olumsuzdur.

Politika-kurum eşleşmelerinde öncelik-sıralanma ve kademelenmeye göre tertipleneceğiz. Sırasıyla, hangi politik problem ya da aciliyeti bulunan alanlara öncelik verilecekse, ona göre politika-kurum eşleşmeleri önerilecektir.

Açmalık-I:

İşler ters gider ABD agresifleşir Ortadoğu ve Suriye’de işler kontrolden çıkarsa, yarı-askerî endüstriyel kapasite zorunluğu; “*Türkiye, ABD ile (stratejik) eşleşme nedeniyle on-yıllardır üretimden uzaklaşarak düzenli tasarruf açığı veren/sürekli borçlanan ülke konumundadır. (Tarihteki örnekler hatırlatıldığında) Türkiye, Rusya ile eşleşmesinde aksine, üretici-tasarruf*

yapabilen, askerî-endüstriyel güvenlik ve “refaha” açıklık kazanan ülkededir. Türkiye Rusya’yla eşleştiğinde Ortadoğu’da elzem hale gelen dönüşüm gereklerini askerî-endüstriyel kapasitesiyle destekleyebilecek, daha önemlisi barışçıl göğüsleyebilecektir. Aksi halde Türkiye, ABD müdahilliğinde Ortadoğu çalkantısı nedeniyle kayba uğrayabilecektir. Türkiye ekonomik ve jeo-politik hacimli dönüşüm baskısı altında, gidişat, ABD’den sert işleyişte uzaklaşma şeklindedir”.

Öneriyi şekillendirirken Cumhuriyet ilk on yılları ya da 1960’ların Rus sanayileşme yardımlarından daha çok, ileri dönük bakılmıştır. Rusya, son on yılda imalat sanayi kapasitesinde sıçrama yapan ülkededir. Rusya’nın üretim deseni, Türkiye ile asimetrik konumlanması, ortaklığa ve diğer piyasalara dönük işbirliğine elverişlidir.

Rusya sadece Putin’in tam-merkezî politik hâkimiyetiyle değil, buna paralel kritik işbirliğiyle, 7-8 ekonomik grupta ülke ekonomisinin %50-55’ini kontrol eden iktidar iktisadi network modeliyle de dikkat çekicidir. Nükleer santral spesifik misaldendir. Faslı şöyle ikmal edelim; ABD uçak satar yanında muhtemelen kredi verir, Rusya silah satar ama yanında kuvvetle muhtemel ağır sanayi de verir.

CENTCOM Karşısında Politik Cesaret ara raporlamamızda; şu dört hususu şart addetmiştik:

İlki makroekonomik çerçeveyi sıkı set etmek, kedi büyümesinde fren yapmak, bankaların kredi portföyünü tekletirmekten (iyi ve kötü kredileri eşanlı fiyatlayan tek kredi portföyü düşük faizli kredi plasmanını ağır zorlaştırır) çıkartmak, likidite tedbirlerini acilen aldirtmaktı. Kredi ve likidite yanında petrol kanununun amir hükümleri ifa edilmeliydi.

İkincisi; küresel ölçekte askerî müttefiklik ya da dostluk anlaşmaları tesis edilmeliydi. Üçüncüsü içeride hâlâ CENTCOM ile işbirliği gayretinde bürokratik-

istihbarî networklar tasfiye edilmeliydi. Dördüncüsü TSK'nın kısırlaştırılmasını önleyecek S-400 tedariki süratle ikmal edilmeliydi.

CENTCOM ile çatışmaya açık halde Suriye'ye girilecekse, bundan önce, makroekonomik çerçeve, değil kredi büyümesi banka kredi sistemini tam-ıslah etme şeklinde dönüştürülmeliydi. Bunun için **ilk-evvel II. grup krediler kamu-özel ortak sermayeli özel sektör yönetiminde kötü bankaya transfer ardından tasfiye edilmeliydi.**

Yarı-askerî endüstriyel kapasite gelişimi, kuşkusuz, makroekonomik çerçeveyi sert-köşeli biçimde tesis ettiricidir. Çerçevenin uygulanmasıysa, kamuda disiplinli-özel sektörde bağlayıcılığı çok yüksek işleyişle mümkündür.

Açmalık-I, ABD-Ortadoğu nedenlerinden işler ters giderse makroekonomik yönetimde ağır-sıkılaşıma öngörmektedir. Bu seçeneğe; zaten devrede olan zecri yönetim ve ***kuvvet politikası*** ötesinde, **objektivitesi bulunan ülke çaplı seferberlik** şeklinde bakılmalıdır.

Muhalefet parti liderleri iktidara seslenmekte; ***“beka meselesi bulunan ülkede seferberlik ilan edilir, tank fabrikası yabancıya satılmaz”*** Bu itham iktidarca düzgün cevaplanmalıdır. Bahse konu Sakarya-Arifiye tank fabrikası satılmamakta, tank ihalesi ile bizzat iktidarın soktuğu çıkmazdan kurtulunmaya çalışılmaktadır. Çünkü, tank üretiminde hem kaynak hem de başlangıç yüksek yatırımını karşılama güçlükleri bulunmaktadır.

SSM kaynakları “çoktandır harcanmış”, fonun Hazine alacakları ödenmemiştir. Tank üretiminde başlangıç yatırım problem ve ölçek gereklerini cevaplama, Arifiye fabrikasını kiralama suretiyle aşılma istenmektedir. İktidar, muhalefetin ikaz ettiği üzere beka problemi var derken her şey normalmiş gibi davranmayı sürdürmemelidir.

Açmalık-I için işaret şamandırası koymak, bunları izlemek nispi kolaydır. **Suriye’de denetimli gerginlikten denetimli çatışmaya geçiş evresi radardadır. Suriye krizinin Türkiye’yi topyekûn savaşa sürükleme ihtimalini görmemekteyiz.**

Bununla birlikte yine de Suriye’de kapsam ve hedeflemesi sınırlı çatışma halinde Türkiye, ekonomisini, iktidarın cari blöf bileşimli beka söylem şartlarında yönetemez, beka gereğini gerçekten ifa etmelidir.

Açmalık-I’in potansiyel sorusu; Suriye krizi bitirilse Ortadoğu’da işler yatışsa dahi Türkiye’nin ABD ile eşleşmesinin sürdürülüp sürdürüleemeyeceğidir. ABD-Türkiye eşleşmesi Suriye krizi çözüme doğru evirilse dahi yürütülebilir değil, Suriye ve CENTCOM tepkime ederi sabit, ağır-hasmanedir.

15.Temmuz üstüne Suriye krizinde CENTCOM’un sergiledikleri, Trump’ın ekonomik tehditleri, Kongre-Dışişleri-Amerikan kamuoyu ve finansının Türkiye üstüne çullanmaya iştirakleri hazmedilebilir, unutulabilir ve taşınabilir değildir. Daha ağır tekrarlanmayacaklarının tek güvencesi yoktur. Aksine, makroekonomide yarı-askerî endüstriyel yeniden yapılanmayı şart kılandır.

Açmalık-II;

İçeriden/TC vatandaşı olarak bakmak ayrı, dışarıda netice tayin edici realite farklıdır. Türkiye, mevcut sosyo-ekonomik nitelikleriyle küresel jeo-politik denklemde mensubu olduğu jeo-politik çemberde maliyet artırıcı/yük teşkil ettiricidir. Türkiye aynı zamanda askerî-stratejik cihetten mensubu olduğu jeo-politik çemberde maliyet düşürücüdür.

Türkiye’nin konsolide jeo-politik değeri, ilkiyle (sosyo-ekonomik pozitif ya da negatif gidişat/eder) ikinci (askerî-stratejik eder) arasındaki farkın açılıp açılmamasıyla alakalıdır. Türkiye’nin, sosyo-ekonomik maliyetleri bilhassa dış borçları düşükkken eşleştiği küresel stratejik denklem de kritiktir. Küresel askerî denklem sert/çatışmacı ve Türkiye bunda anahtar konum kazandığında dış borçları önemsiz, Batı yönünde taşınabilir ve transfer edilebilir yüke dönüşecektir.

Bunun için belki ilk şart, küresel askerî denklemin çatışma sahasını Türkiye’den uzak tutmak, Türkiye üstünden ya da Türkiye üstünde haline getirtmemektir. Irak’tan sonra Suriye küresel askerî çekişmesiyle bu, başırlanamamıştır. Org. **Kıvrıkoğlu**’nun 1998’de izlediği *front defense* doktrin ve

ederi fasılda ikaz edilmelidir. Kıvrıkoğlu kısaca, değil Türkiye üstünde ve sınırında iletmek, küresel askerî stresin 400 mil kadar Türkiye etrafına yaklaştırılmasını reddetmekteydi.

Küresel ekonomik-finansal işleyişte para bolken Türkiye borçlu olsa da bunun ederi düşüktür. Küresel ekonomik-finansal işleyişte parasal daralma faizlerde yükseliş, ticarete savaş söz konusuysa, Türkiye dış borcu yüksekken durumu ve ederi ortadadır: **jeo-stratejik yakar top.**

Değinilen ikili yapıda (sosyo-ekonomik yük teşkil ettirme ve askerî-stratejik maliyet düşürme) jeo-stratejik harita teşkil ettirebilecek ölçüt nedir? Türkiye'nin jeo-politik kıymetinin güncel ana-belirleyicisi ne olabilir? Yukarıda değinilen dış borç faiz ve kâr payı ödemelerinin büyümeyle elde edilen kaynakların altında kalması, bahiste merkeze alınmalıdır.

Türk ekonomisi dış borç faiz ve kâr payı ödemelerini büyümeyle ürettiği kaynak toplamının hayli altında tutmalıdır. Böyle yapabildiği takdirde Türkiye'nin jeo-stratejik denkleme ederi daima pozitif kalabilecektir.

Türkiye, kendisi için çok zor olanı başarmalıdır; jeo-stratejik kompartman üretmek zorunda; dış borçları yüksekken paranın bol olduğu Batı âleminde konumlanmalı, küresel askerî denklem sertleştiğindeyse AVRASYACI cenahla işbirliği üretebilmelidir. Mantıklı oluşu ve pratikliği bir yana sürdürülemezdir.

Son yıllarda en çok önem verdiğimiz çalışmadan biri **Jeo-Politikten Firar**dı.

*““Jeo-politikten” firar, politik aktörün, kendinde olmayan bilinçle, jeo-politik esas ve gereklerini terk etmesidir. Jeo-politikten firar, politik aktörün, dış politik etkileşiminde politik akıl yitirmesidir. Yitim, politik dellenme yahut geçici / düzeltilebilir kararlaştırmayı değil, geri dönüşsüz, **tam kırılmayı** ifade etmektedir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte Türk devleti, varlığını sürdürmek için jeo-*

politikten zorunlu firar etmişti (hilafeti terk, boğazların egemenliğini paylaşmak, Musul'dan karşılıksız çıkış vd.).

*“**Jeo-politik**” firar, zorda kalmış politik aktör hedef gerekleriyle elindeki imkânlar arası ilişkinin **anlamsızlaşmasıdır**. Politik aktörün ancak ağır tavizlerle ürettiği ittifakla edinebileceği geçici mevziler dahi çözülmüş, çaresizdir. Jeo-politik firar, sadece firar eden aktör nezdinde geri dönüşlüdür.*

*Politik aktör, bizzat kendi yol açmış olsun ya da aksi, ülkesinde politik kurumlarda çürüme/işlevsizleşme yahut meşruiyette etik-teknik ağır yetersizliklerle, **devlet kapasitesinde eksilme** ya da **idari kapasitede çökmelerle** yahut ağır zayıflamayla jeo-politik firara yönelebilir. 2011-12'de Türkiye'de TSK üst yönetimi hapiste, YAŞ'ta muharip birlik atamalarında olumsuz sistematikleşme varitti, Suriye'de denkleme girilememiştir.*

*Politik aktör, bizzat kendi yol açsın ya da aksi, ülkesinde **ekonomik dengesizleşmelerle**, siyaset/sivil toplumda artan **kutuplaşmayla**, bölünme risklerinin olağan kapasitelerle taşınamaz hale gelmesiyle de jeo-politik firara yönelebilir. Türkiye'nin dışarıdan görüntüsü budur.”*

Daha yukarıda nakledilen makroekonomik nedenlerden başka, başlığı nakledilen çalışmada, jeo-politik firarın tarihî arka planı da işlenmiştir. Açmalık senaryolarında çokça kullanılan *ülke ölçekli kaçış/geri çekilme/beklemeye alma* kavramlarına sığınma nedenlerinden biri budur.

“Çanta-mont formatta” makroekonomik analizde naklettiğimiz üzere Türk ekonomisi daimi-açık vermektedir. Jeo-politik cihetten Türkiye'yi içine almak/tutmak ve taşımak isteyen jeo-politik çevre, Türk ekonomisinin daimi açık veren niteliğini, aldığı borç faizini, kullandığı sermayenin kâr payını ödemesini destekleyebilmelidir. Çanta-mont, taşınabilir-yağmurdan koruyucu, kavram-çifti boşuna değilmiş!

Buna göre Açmalık-II, Suriye'de ABD-Suud-İsrail'in dikte ettiği işleyişte Türkiye'nin Batı âleminde kaldığı senaryoda makroekonomik çerçeve/planın nasıl

olması gereğidir. Suriye’de şimdiki halde kazanmaya yakın olan Rusya-İran-Esad eksenidir ve fakat durum maalesef her an değişebilir. Türkiye şimdiki halde işlevsel ve nispi başarılı ASTANA süreç bileşenidir. Maalesef saha ve diplomasi zıddına dönebilir.

Sİİ kapsamında Türkiye Suriye meselesinde kaideli devlet olarak kalmak, operatif devlet uygulamasından uzak durmak, düzenli ordu etkinliğine dayalılık bakımından ASTANA süreç bileşeni kalmalı, CENTCOM’u Suriye ve bölgeden uzaklaştırmak ana hedefi olmalıdır. Başaramadığı gibi Türkiye, tekraren geçirdiği tereddütlerle aksini etkinleştirecek jeo-stratejik hatalı kıvamdadır. Maalesef!

Açmalık-I aksine **Açmalık-II’de Türkiye**, CENTCOM’un Suriye’de kazandığı ve Türkiye’nin buna müdahale etmediği işleyişte **makroekonomik çerçeve, IMF yedekli, IMF’in hayalet şeklinde devrede olduğu yönelimdedir**. Bu seçenekte NATO, Türkiye’nin iradi ya da gayr-i iradi kabulüyle açıktan ya da örtük devrededir. Ukrayna’nın yaşadıkları ortada, Türkiye, **Polonya tostü** olmamalıdır. Açmalık-II, Sİİ kapsamında kötü seçenektendir.

Açmalık-II’de de, yine Açmalık-I’deki gibi **ilk-evvel II. grup krediler kamu-özel ortak sermayeli özel sektör yönetiminde kötü bankaya transfer edilmelidir. Açmalık-II’de farklı ve eşanlı olarak tasfiye yanında ıslah programları devreye alınmalıdır**.

Tasfiyede TMSF etkinliği, ıslahta İstanbul Yaklaşımı öne çıkabilecektir. Kalkınma bankacılığı, yerel kalkınma ve ihracatçı-katma değerli ürün üretimlerine özen dikkate alınmalıdır.

Bunların politika-kurumlaşma formatları az-çok bilinmekte, uygulamaya geçirmek nispi kolaydır. Kalkınma bankacılığı derken, Ak Parti/iktidar tekniğiyle hedeflenen ve bankacılar üstünde kredi portföyünü dilediği gibi tasnif ve transfer eden yetkide bankacılık kastedilmemektedir.

Türkiye Açmalık-II’de dolaylı vergi yüklerini süratle düşürüp özel sektörde yüksek likidite yaratmalı, ticari ana-akış içinden değil sonrasından vergi tahsil

etmeli, halen ağır tahrip edilmiş işleyişteki özel sektör ana-sermaye planlamasını desteklemelidir.

Halen yaşanan geniş-kitlevî *insolvency*, ileride kontrolden çıkan *bankruptcy* formatı alabilecektir. Politika-kurumlaşma mevcut eşleşmesi yaygın **konkordato**, ilerideki eşleşme “men edilen **iflastır**”.

Bankalarda II. grup kredilerdeki tasnif ve karşılık problemleri, fasla dair BDDK’da işlevsel çökme, reel sektörde konkordato, tümü esasen, mahkeme-yargılama-icra-iflas bürokrasisinden ne derece korkulduğunu ortaya koymaktadır.

Mahkemelerde üretilecek her tür neticenin ekonomik-finansal cehennemde üretilmiş karar addedildiği ikaz edilmelidir. Sadece Türkiye değil küre ölçekte bankalar, hukuk-yargılama yoluyla muazzam büyüklüklerin kaderini belirlemekten imtina etmektedir.

Açmalık-II’de ana-hedef (**politika**), dış borç faiz ve kâr payı ödemelerinin üstünde döviz fazlası üretmek olduğundan, döviz cinsinden borçlanmalara getirilen sınırlamalar (**tedbir**) genişletilmelidir. Döviz fazlası üretilmelidir derken bunu yukarıdaki gibi suni yoldan değil, gerçek kurlarla kastetmekteyiz.

Kastedilen gerçekçi kur TL/USD karşısında çok daha düşük değerde TL’dir. Buna ek olarak, döviz cinsinden borçlanan reel sektör şirketlerinin rezerv/karşılık teşkil ettirmesi **kurumlaştırılmalıdır**. Mevcut **tedbirden** ihracat gelirlerinin en az %80’inin bankada bozdurulma zorunluluğu düzenlemesi sürdürülmeli, izahtan varestedir.

Açmalık-III:

Türkiye, çok zor olsa da, ortada değil ve fakat **kenarda** kalabilir, muhtemel bölgesel (Ortadoğu) çatışmasından uzak durup Suriye çekişmesinden geri çekilebilir. İdlib’deki “yabancı savaşçıları” tasfiyeyi Rusya-İsrail anlaşmasına bırakabilir. Üslerini kaldırıp askerini dilediğinde çekebilir. Afrin ve Cerablus’u Türkiye’deki sığınmacıları transfer ederek Rusya eliyle Esad’a bırakabilir.

Türkiye, Suriye'nin yeniden yapılandırılmasına yeni piyasa yahut kaldıraç şeklinde bakmaz. Türkiye çatışmalara bulaşmaz, konsolidasyonu beklemeye geçebilir. Beklenen konsolidasyon; bölge ve küre ölçekli işletilmek ve neticelendirilmek bakımından şart değil, Türkiye'ye dönük haliyledir. Kimse sınır aşan yapıda saldırmadıkça Türkiye, ordusunu susturabilir.

Bu seçenekte Türkiye, Suriye'de on-binlerce silahlı militana sahip PKK'nın mevcudiyetini ortadan kaldırmayı öter. Ortadan kaldırmayı zaman ve şartlara bırakır, uygun fırsat kollamaya geçer. Bunu önceden birkaç kez yapmıştı. Türkiye kendini, yanı-başında parlama hatta bölgesel ölçekli hale gelmeye yüz tutmuş çatışmada PKK riskini ayrı tutmak isteyebilir.

Bu senaryo aksine Türkiye, Sİİ kapsamında doğru biçimde, sadece Suriye'de değil çok daha ötesi Katar-Sudan ve Somali'de asker konuşlandırmış, kalıcı üs teşkil ettirmiştir. Türkiye halen bu üslere dönük denizden bağlantıları kesintisiz kılmada küresel askerî denklemi (Rusya ve Çin) yanına almaya hazırlık halindedir.

Mevcut doğru konumlanmayı kenara koyarak Açmalık-III'e nazaran makroekonomik konumlanmaya geçelim. Açmalık-III'te makroekonomik çerçeve, içeri-dışarıda tam tasarruf, içeride kredi batıklarının tasfiye değil istihdam maksatlı yaşatma, yüksek enflasyona katlanma moduna geçecektir. Açmalık-III'te bankaların II. grup kredilerinin tasfiyesi minimum ıslahı maksimum yönelimde işletilecektir.

Açmalık-III'te dolaylı vergiden “yavaşça” çıkılması, özel sektör ana-sermaye planlamasını desteklemek önem kazanacaktır. Bu seçenekte de özel sektörde döviz cinsinden borçlanmada rezerv/karşılık mekanizma teşkili şarttır.

Açmalık-III'te **politika-kurum** eşleşmesinde **merkezî konu; uzun zamana yayılmış işleyişte** dayanma/tahammül ve yük transfer gayretlerinin sınırlanması, işlevsel ve adil kılınmalarıdır. Merkezî problem zaman-müddet uzunluğu olunca makroekonomik çerçeveleri işletmek ek olarak güçleşmektedir.

İktidar iktisadi network kollama ve koruma gayretleri hız kesmeyecek, bankaların neye öncelik verecekleri kritikleşecektir. Kamu bankalarına abanma, limitini aşalı hayli geçmiştir. Siyaset kurumuyla banka mevcut etkileşiminde siyasetten neşet eden zecrilik bankacılık cihetindense direnç gösterilen işleyiş, uzun müddetli çekişmeye dayanıklı değildir.

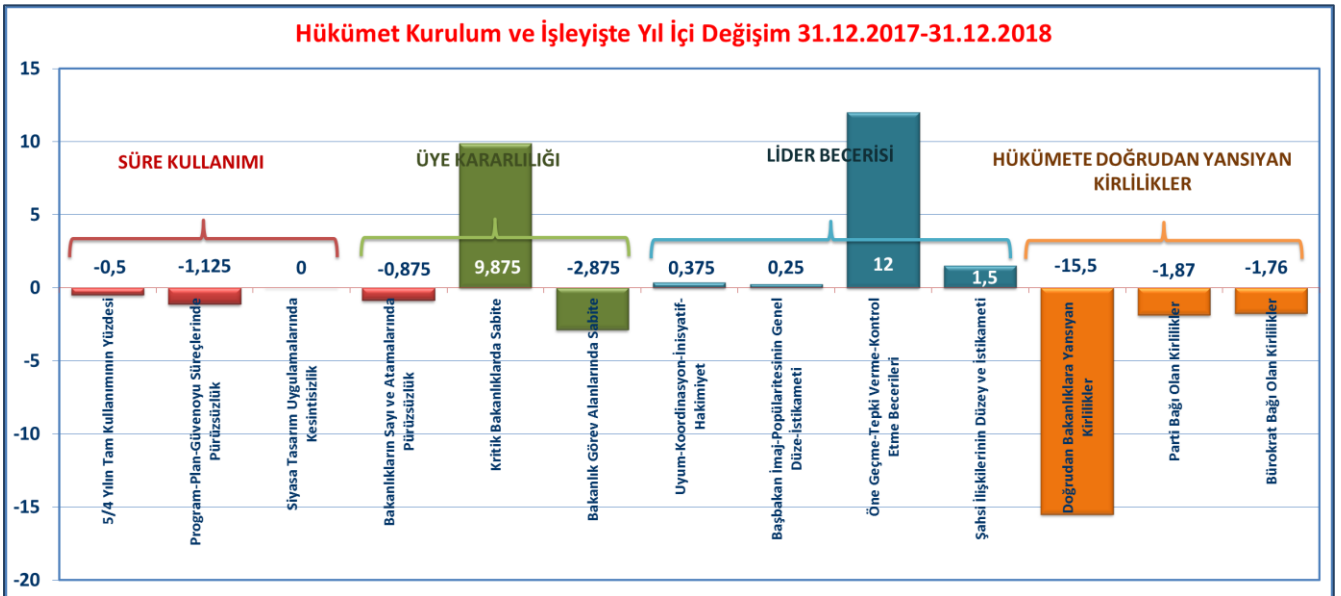
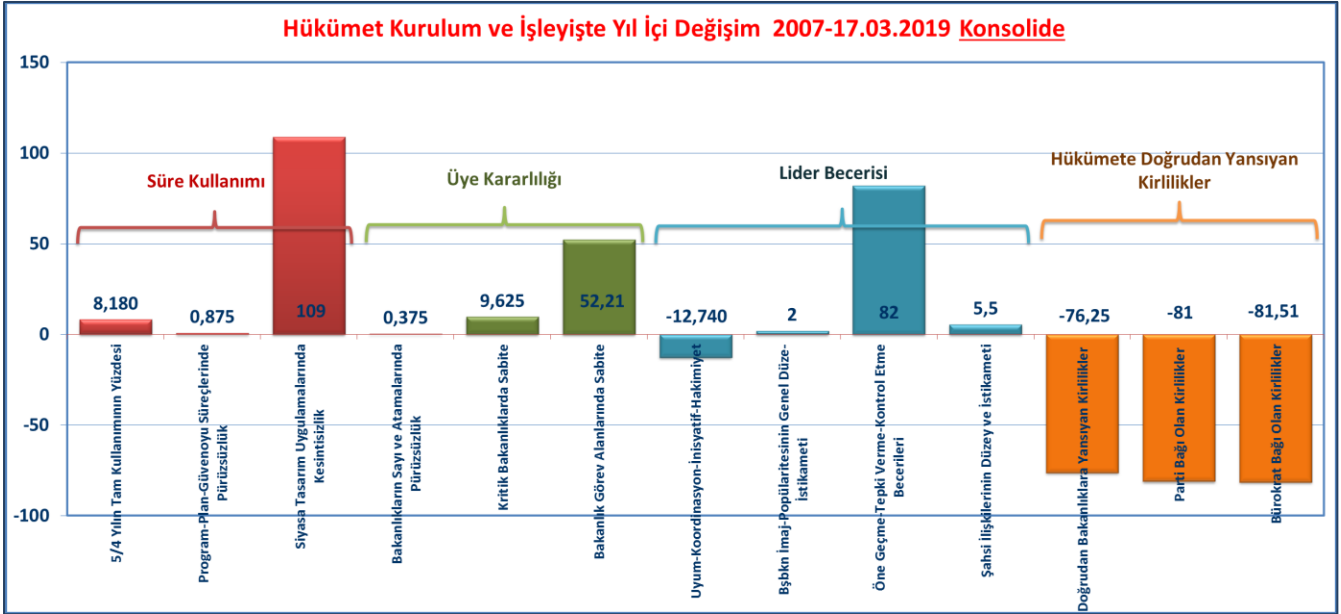
Açmalık-III'ün makroekonomik çerçevesi, ayakta kalabilmek için siyaset kurumu-banka-kamu banka etkileşiminde yeni kapasiteler, politika-kurum eşleşmeleri üretmelidir. İkaz edilmesi gereken, söz konusu etkileşimde MB-API destekli kamu bankaları kötü tecrübesi katiyen tekrarlanmamalıdır.

Ağustos.2018'de kamu bankalarının yaslandıkları Londra swap piyasasının yol açtıkları ortadadır. **Likidite yönetimi**, diğer seçenekten fazla en çok Açmalık-III'ün **merkezî kurumundandır**. Belki en çok Açmalık-III'te baskınlaşan ve diğer seçeneklerle ortak politika-kurumlaşma öncelikli teknik ve tedbiri, kamu bürokrasisinde düzelmedir.

Mevcut **Hazine, MB, BDDK, SPK, kamu banka yönetimleri olup en kısa ifadeyle ağır risklidir**. **Açmalık-III'te merkezî problem müddet/dayanma olduğundan, kamuda mevcut ekonomi-finans bürokrasisiyle zamana yayılı makroekonomik çerçeve yürütmek mümkün değildir**.

Enteresandır; 1960'ların makroekonomik çerçeve/zorunlu planlama döneminde uygulamanın değişken bileşeni siyaset kurumu, sabitesi bürokrasiydi. Şimdi yer değiştirmiş, realite budur. 1960'larda sabit unsur planı yürütmeye değişken unsuru/siyaset kurumunu dilediği gibi yönlendirebilmekteydi. Şimdi sabit unsur siyaset kurumu, marazayı tasfiye edemez haldedir.

Hemen aşağıdaki iki grafikten üstte olanda "Hükümet Kurulum ve İşleyiş" alt-sektör parametre değişimleri izlenebilir. 2007-2018 dönem uzunluğu, yani Hükümet devamlılığı, süre kullanımı şeklinde siyasi istikrarı destekleyicidir.

Ak Parti/İktidar yerinin Hükümet etmede en büyük gücü/avantajı, süre kullanım (uzunluk) ve lider becerisi kaynaklıdır. Yine aynı başlıktan **politika uygulamada kesintisizlik**dir. Dikkat edilsin; politik güç, müddet kaynaklıdır.

İkinci grafikteyse aynı parametrelere 2017-2018/19 dönemi ayrıştırılarak bakılmıştır. Bu dönemde müddet kullanım kaynaklı güçlülük, sürmemektedir. Dikkat edilsin, Allah'ın nizamı tabiatın kanunu *azalan fayda*, acımasızca çalışmaktadır.

Alttaki ikinci grafikte üye kararlılık kaynaklı yükseliş, diğer bahislerde nakledilen sabite unsuru haline gelen siyaset kurumu, kritik bakanlıkların aynı şahısta kalmasından (Adalet, İçişleri, Dışişleri, kısmen Savunma) dolaydır. Müsteşarlıkların ilgası, bahsin diğer bir cihetten teyididir.

Hükümet etmede müddet uzunluğundan, politika uygulama kesintisizliğinden kaynaklanan üstünlük/avantajlar, bitmeye yüz tutmuştur. Aşağıda netice bölümüne geçilirken nakledilen grafikten izleneceği üzere Ak Parti/İktidar Hükümet performanslarında düşüş, dipte durulmuş olsa da sistematiklik kazanmıştır.

Açmalık-IV;

Yaklaşık on yıldır halkoylamaları dâhil seçmen önüne konulan sandıkların hiçbiri, siyasi sistem temel değer ve genel istikameti hakkında herhangi köktenci ya da net siyasi karar üretmemiştir.

Halkoylama ve seçimlerle üretilen, ülke bütününe hitap eden karar düzenlerini yenilemek, güçlendirmek, işleyişe dairse sadece «karar imasıdır». Siyasi sistem temel değerleriyle bağılısı jeo-politik konumlanma, boşlukta bırakılmıştır.

Siyasi sistemin genel gidişatına dair dengeci/fırsatçı yahut herhangi «arasındalık» kararı, halka bırakılacak türden kararlaştırma değildir. Halkın üretebileceği yegâne karar tipi netliktir.

Siyaset kurumunca muğlak karar ürettirilen halklar, sivil toplumcu yönden geriletilmiş sayılmalıdır. **Netlik/kesinlik, demokrasi ve hukukun yanında yönetimliliğin de asgari şarttır,** ifa edilememiş, ettirilmemiştir.

Halkın ülkeye dair yönetimlilik mesuliyeti tamdır ancak bu mesuliyetin içeriği siyasi elit ya da siyaset kurumunca doldurulmadığında, boş senet imzalatılarak sermaye koyulmuş şirket benzeri işleyişe yol açılmaktadır.

Halk, *devleti güçlü idareyi etkin kılmak* için önüne konulan proje/karar metnini imzalamış, desteklemiştir. Halk, yetmediğinde canını ortaya koymuş, devleti yere düşürmemiş, yukarıda nakledilmiştir.

Ülke genel gidişatıyla küresel jeo-politik konumuna dair üretilemeyen/ürettirilmeyen netlik, doğal olarak, dönüş ya da somutlaşma şeklinde politika-kurum zorunlu eşleştirmelerini de belirsizleştirmekte, zayıflatmakta, kopartmaktadır.

Halkın iradesiyle onun somutlaşması arasında boşluk-kopukluk, politika-kurum eşleştirmelerinde siyaset kurum tembellik ve işlevsizliklerine zemin kazandırıcıdır.

Yine de bunu düzeltecek genel-temsiliyeti somutlaştırıp maddileştirecek olan, politika-kurum eşleştirmeleriyle hayata geçirecek olan, “yönetimdir”. Halka ısrarla *kim* diye sorulmakta ve fakat *ne yapacak* sorusu eklenmemektedir.

Ne yapacak sorusu sorulup cevabı netleştirilse, bu kez *nasil yapılacağı* konusu da sorgulanabilir hale gelebilecek, gelmemektedir. Siyaset kurumunun işlevsizleşme nedenlerinden biri, siyasetin asli problemağıne sırtını dönme kaynaklıdır.

Nakledilen boşluk-kopukluk, siyasi belirsizlikle kurumsal kapasitede tahripten başka dış politik/diplomatik/askerî/güvenlik parametre netlik kayıplarına, makroekonomik çerçeve teşkilinde güçlülere yol açmaktadır.

«Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi», kaçak güreşi sürdürme, henüz ilk evredeyiz bahanesi olmamalıdır. Şu soru tevcih edilebilir; çalışma başlangıcında bu problem neden tüketilmedi?

Çünkü Açmalık-IV’ün barındırdığı seçenekler, ancak, değinilen siyasetin asli problemağıne sırt dönmenin sonlandırılmış olmasıyla devreye girebilecektir. **Açmalık-IV, maalesef, kısa sürede devreye girme ihtimali en zayıf seçenektendir.**

Siyasetin asli problematiğinde kötü işleyişte sonlanma, siyasi sistem merkezî-hiyerarşik temel-değerlerinin netlik kazanmaları demektir. Siyasetin asli problematiğinde mevcut kötü işleyişte sonlanma, Türk siyasi sisteminin mevcut jeo-politik firar halinden de çıkması demektir.

Ancak bu halde, siyasi sistem temel-merkezî değerleri hiyerarşik hale getirildiği jeo-politikten firardan çıkıldığında, **kapsamlı siyasi reformlar gündeme alınabilir.** **Kapsamlı siyasi reformdan kasıt, çalışmada nakledilen politika-kurum düzgün-kalıcı eşleşmeleridir.**

Siyasi düzen; uyuşmazlıkların çözümünde, makul, genel kabul gören mevziide kalınmasıyla sürdürülebilir. “Adalet devleti”, adalet duygusunun tatmini, kadim adlandırmayla *daire-i adliye*, Türkiye’de aşılması güç kısıttandır.

Adalet duygusu uzun müddettir tatmin edilememiştir. Başkan Erdoğan dolaylı olsa da durumu teslim etmektedir; “*eğer bir ülkede halk bunalmış, adalet çılgılığı atar hale gelmiş ise; oradaki yargı sisteminde bir sorun vardır.*” Salt bu nedenden diğer tüm kurumların etkinliği baskılanmakta, yer yer kalmamaktadır.

Yargılanan her bir blokta (AVRASYACI’lar, Ergenekon’cular, PKK/KCK’lılar, "FETÖ"çüler, “Kürt siyasi hareket” mensupları, milletvekilleri, ilh.) yargılamalar ya yarım bırakılmakta ya da yargılanan sanıklar aksi istikamette mazhariyet görebilmekte, yargılamalar yer değiştirebilmektedir.

Adalet duygusu tatmin edilemediğinde; geleceğe dair karamsarlık artmakta, hamleci/reformcu politikalar tesis edilip yürütülememekte, haklı ya da değil savaş/kriz sairle mücadeleye gönüllü **ıştirak** temin edilememektedir. Politika tesis edip yürütülemez hale gelindiğinde politika-kurum eşleşmeleri de gereksiz ve önemsiz addedilmektedir.

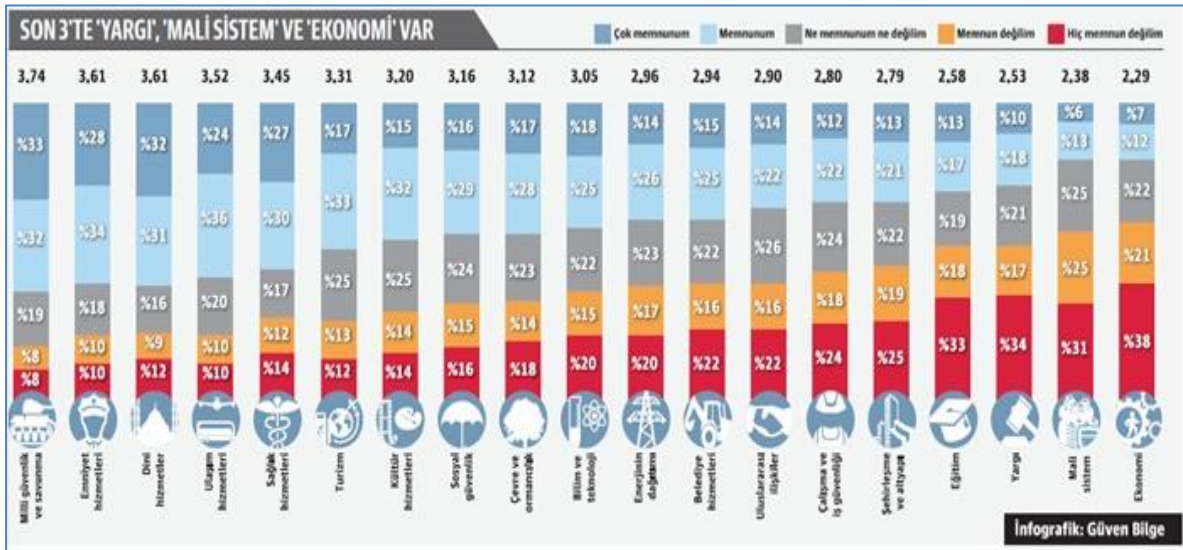
«Saygın hukuki değer» üretici mekanizmalar geliştirilmeli, **yüksek hukuki değer üretim çevreleriyle etkileşime** girilmelidir. Hukuki değer tüketen ve sivil toplumu anomiyeye icbar eden mevcut çevrime son verilmeli, AB ile «sessiz yeni etkileşim» tesis edilmelidir.

F.C.V. Savigny'den naklen; *“milletlerin dinlerinin onlara özgü olmaması ve literatürlerinin güçlü dışsal etkilerden pek de muaf kalamaması gibi, aynı ilke uyarınca, onların yabancı ve ortak bir hukuk sistemine sahip olmaları da tuhaf değildir”.*

Ak Parti/iktidar yeri *güncel işleyişte* gerek 100/200 günlük eylem planlarında gerekse temel siyasi mesaj düzeninde adalet üretim ve dağıtım meselesinde politika-kurum eşleşmesine tam odaklanmış haldedir. Dikkat edilsin, mevcut işleyişte adalet meselesinde sadece adaletin kurumsal mekaniğine odaklanılmıştır.

Adalet Bakanlığı adalet-etik meselelerinde kapsamlı konferans çalışmaları da yürütmüş, iştirak ve kalitesi pürüzlüdür. Fasılda diğer problem; MHP'yi teklif ettiği af (teknik olarak ceza indirimi) kanunlaşmasında tıkanıklıktır. MHP teklifinde FETÖ yargılamalarında sistematikleşmeyle yol açtıklarının onarımı da hedeflenmektedir. Tam bir politika-kurum eşleştirme meselesidir.

Endişeli sivil toplum ve beka problem yüklü iktidar söyleminden çıkışa böylelikle yönelebilir. Siyasetin asli probleminde kötü işleyişte sonlanmayla, adalet duygusunda belli ölçüde tatminle ancak ilerleyebilir, politika-kurum eşleşmesi kotarılabılır. Karamsarlığın yerine umudu, didişme yerine projeyi ortaya böylelikle getirebiliriz.

Dış politik etkileşimde mevcut askerî kapasiteyle jeo-stratejik sıçrama yapılmayacağına göre **politikanın zorunlulukla eşleşeceği kurum, diplomasidir.** İşlevsellik ve ederini unuttuğumuz, zamanında pek iyi yürüttüğümüz diploması!

Diploması ve yumuşak güç parametrelerinin süratle öne çıkarılması, sert güç ve alt bileşimlerinin geri çekilmesi, elzemdir. Jeo-stratejik sıçrama imkânı bulunmaksızın kapsamlı siyasi reformlara giriş, yeterli olmasa da politika-kurum eşleştirmelerinde başlangıç için gerekli zemini temin edicidir.

Savunma kapasite geliştirme gayretleri –ki, elzemdir- iletişim evreninde göze sokarak değil, soğukkanlılık ve özgüvenle yürütülmelidir. Üstelik tanklı/toplu resmigeçitleri kaldıran Ak Parti’ydi! Yılda birkaç günlük resmigeçitleri kaldıran parti şimdi bunu ulusal medyada manşetlerde her gün tekrarlamaktadır!

Teker teker geri çağıracağımız sadece zamanının kaideli devlet kurumları değil, sağduyu ve beceri misali klasik dönemiyle Ak Parti ve liderliğidir. **Şimdi-acil ihtiyacımız; ustalıklarının zirvesindekiler değil, başlangıcındakilerdir.**

Merkezî hiyerarşik değerlerle jeo-politik konumlanmada netlik yitimleri, birarada, Türkiye’nin son sekiz-on yıllık önemli kazanımından askerî-bürokratik vesayetin kaldırılma yapısal dinamiğini de sarsıcıdır. Hatta bağımsız teknik-bürokratik görünümlü hamlelerle gerileticidir.

Merkezî hiyerarşik değerlerle jeo-politik konumlanmada netlik yitimlerinin bertaraf edilmeleri birarada yönetilmeli, sivil-yönetim pekişme testi geçilmelidir. Bu yolla Erdoğan cihetince bitirilen askerî-bürokratik vesayet Bahçeli cihetince bitirilen kesintili yönetim (kamu kudretini paylaşma konu ettirip kamu düzenini askıya aldırılan) **ikili-reformları eşanlı pekiştirilir.**

Nasıl askerî vesayet geriletilirken iç-dış politik arlaşma birarada yönetilmişse, askerî vesayetdeki geriletme ve kesintisiz yönetimlilik reformlarının pekiştirilmeleri de **dış politik ortamda sükûnetle** mümkündür.

Henüz darbe hasarı almış askerî bürokrasinin onarımı tamamlanmaksızın dış politik sertlik ayrıca akılcı değildir. Tümü aynı yola, **politika-kurum eşleşmesine** çıkmaktadır, **yumuşak güç ve diplomatik etkinlik!**

Kapsamlı siyasi reform kapasitesinde «dış ve iç tavan», limit ortaktır: **Yüksek enflasyon** ki, yüksek kredi büyümesinden imtina demektir, **yüksek savunma harcamaları** ve **tek adam üçlemesi** (tek adam/yüksek enflasyon/yüksek savunma harcaması), bundan katıyetle kaçınılmalıdır. Arka planda işsizlik ve dış açıkla birlikte taşınabilir değildir!

Kapsamlı siyasi reform hamlesi muhakkak, siyasi sistem ve sivil toplumun küresel medyaya tam açıklığıyla birlikte yürütülmelidir. Mevcut körleşme/sağırlaşma, ülke dış politik etkileşimini ağırlaştırmaktadır.

Bahiste tam açıklık (dışa tam açık erişimli basın merkezi, en sert/prestijli medya mecralarını davet ve tam eleştirel incelemelerine gönüllü maruz kalma) ve bizatihi işleyiş temin edilmelidir. Politika-kurum eşleşmeleri kendiliğinden izlenebilirdir!

Kırılgan savunma ve güvenlik ortamında **devlet kapasite inşası** acildir. Öncelik, savunma-güvenliğe verilmeli ancak halen işleyen/ivmelenen risk, savunma-güvenlik açığıyla birlikte artan işsizliktir. Özellikle G. Doğuda artan işsizliktir.

Güvenlik açığı olan ortamda işsizlik, en çok güvenlik açığı olan ortamda en yüksek işsizlik, muhakkak değiştirilmesi gereken eşleşmedendir. Devlet-şiddet-gençlik etkileşiminde risklere önceki raporlamalarda temas edilmiştir.

Fasılda olumsuz diğer eklemlenme, Suriye-Irak sınır yönetim artan güçlüğüdür. Sınır esnekleştirildikçe güvenlik açığı olan bölgelerde devlet-şiddet-gençlik etkileşimini yönetmek, güçleşmektedir. Sınır katılaştırıldıkça içerideki sığınmacıların konumu ağırlaştırılmaktadır.

Ortamı savunma-güvenlikte düzeltirken eşanlı olarak enflasyon geriletilep iş üretilmelidir. Enflasyonu geriletip eşanlı iş üretimi ancak, kaynağın enflasyona yol açmaksızın ve kaynak maliyetini artırmaksızın çevrime girmesiyle olur ki bu, döviz cinsinden yatırım ve çıktı sağlayan sahalardır. Bu da ancak yabancı yatırımla mümkündür.

Doğrudan yabancı yatırımlar bunu belli ölçüde sağlamaktaydı, düşmüştür. Savunma-güvenlik ortamının sakinleştirilmesi kapasite inşa edilmesinin, eşanlı enflasyonsuz iş/istihdam üretiminin anahtarı, bankacılık sisteminin döviz-TL geçişli işleyişini açmaktır. Bunu temin edecek olan, **kur-faiz geçişliliğini, serbest piyasa eline bırakmaktır.**

Mega projeler geçici yol ve basamaktadır, **esas üretim, herkeste herkesçe üretilir.** Mega projelerin özel yatırımda finansı dışlayıp üretimi kırmaması, **üretici özneler olan kitlelerde de kırdırılmaması** gerekir. Mega projelerin üretici sahneyi çalmak değil kurmak için yapıldıkları ikaz ve izah edilmelidir. Bu yolla Mega projeler birer geçiş (yol-basamak) projesi haline getirilmelidir.

Üretim kitlevî-yayıllı kılınmadık belli grup ya da projede büyük-kümüle hale getirildikçe kısıtlanmaktadır Mega projeler bitmiş-tamamlanmış gayretlerin ana unsuru olmaktan çıkartılmalıdır. Ak Parti/iktidar, herkeste herkesçe üretim yoluyla maddileşme-kalıcılışmaya yönelmelidir. İyi bir dönem ana-hikâyecisi olunmamalı, hedeflenen de bu olmamalıdır.

Şunu ekleyelim; **H. Arendt, iş ile çalışmayı** ayrımlar. İkel toplumlarda geçinmek için gezinmek hatırlansın. Bu bir işti. Basit, gündelik, belirsizlik yüklü! Oysa çalışma; modern toplumun özünü ifade eder. Çalışma hayatında belirsizliğe yer yok, belirsizlik istisnadandır. Aksi halde çalışma hayatı, çöker.

Misal; küreselleşme belirsizliği artırdığından bazı ülkede örgütlü-toplum ve çalışma hayatının düşmanı addedilir. Çalışma, toplumun tüm örgütlüğüyle birlikte işleyen, ancak ve onun sayesinde paylaşılarak kısmen yeniden üretilen

yapıdadır. İş günlük icra edilir, planlamaya ihtiyacı pek yoktur. Çalışmaysa derecesi düşük ya da yüksek ömür boyu işletilen planlamanın parçasıdır.

Toplum içinde siyaset, **herhangi kötü işleyişle siyaset, politika-kurum kopukluğuyla üretimi kitlevî-yayıllı kılmadık belli grup ya da projede büyük-kümüle hale getirdikçe**, küreselleşmenin çalışma hayatına düşmanlığının benzerini sergiler. Örgütlü toplumu işlevsiz ve gayri-meşru vasıfta yeniden böler.

Üretimi, kritik ya da merkezî üretimi kümüle hale getirip başkaları için sınırlamak, kamu hizmetleriyle iktidar iktisadi networklarını birleştirip kaynakları bunlara hasretmek, üretimin toplumsallığını hasara uğratmaktır.

Halen Türkiye’de artan ticarileşme, kamu hizmetleriyle mübadeleyi daha fazla eşleştirme, aynı zamanda, kümüle hale getirilmiş üretimle dışında kalabilmiş üretimin mevcut toplumsallığını ezmektedir.

Kritik üretimi kümüle ettirmek, hele ki yabancı yatırımcıya hasretmek, ayrıca, makroekonomik bilgi setini asimetric hale getirip kısırlaştırmaktır. Üretim daima kitlevî kaldıkça gerçekten üretim olarak işlevsellik sergilemektedir.

Rahmetli **Alparslan Türkeş**’in deyimiyle “fabrika yapan fabrikalar yapacak, işçiyi fabrikaya ortak edeceğiz”. Üretim toplumsal kalabildiğinde kendini yeniden üretme, eğitim ve yenilikçilikle, bunlara uygun anonim-finansal ve toplumsal değerler sistemiyle eşleşebilmektedir.

Arayı; DPT-Müsteşar Yrd., İş Bankası ve OYAK yöneticiliği yapan rahmetli **Selahattin Özmen**’le tamamlayalım: “*Sanayi (genişçe) düzen içinde yaşayabilir, yarışabildiği sürece gelişip büyüyebilir. Düzenli bir kamu yönetimi ile böyle bir ortam oluşur. Kuralları, değişim esasları herkes tarafından bilinen çalışma ortamı şarttır.*”

Ana bahse dönersek; reform, maddiyata verilen biçim-tekniktir. Reform, teknikleşmenin yeni tekniğidir. Teknikleşme, politikanın maddi âlemde yol açtığı

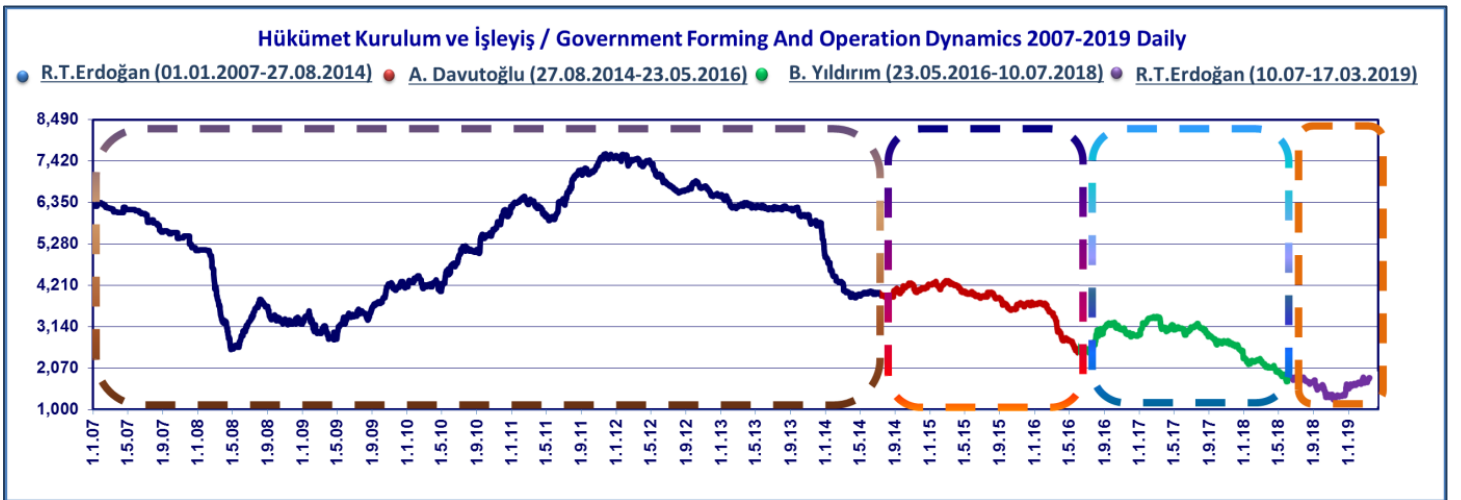
değişimin üretime dayalı maddileşme ve zamana yayılmasıdır. Kitlevî-yaylı formatta işletilmesidir.

Chaebol, Zaibatsu, Keiretsu, Jituanqiye, Klum Thurakit Amerika'ya özgü tepe-üçlemesi (asker-politikacı, endüstriyel-finansçı ve bürokrat-tüccar; Kongre ve Beyaz Saray/Washington, Pentagon ve Wall Street), Kraliçenin valisi-kaptanı-komutan ve tüccarı, İtalyan Kuzey Ligi, Alman Protestan endüstriyel cemaatleri gibi.

Tümünde **politik yerindelikleri** hayata geçiren **kurumlaşma becerileridir**. Tümünde kurumların; mekanik-mihaniki olmayan işleyişte, **indirgemecilikten uzak** tarzda, ziyadesiyle pragmatik ve diğer sosyo-kültürel yapılanmayla uyumlu oldukları açıktır.

Demokratik karar saygınlığıyla makroekonomik kaynak etkinliğini dengelemek, politika-kurum eşleşmesinde maharet, gerçek reform budur.

Çalışmada ortaya konan tespit ve öneriler, “Hükümet Kurulum ve İşleyişi” alt sektör indeks ve “Bakanlık Performansları” raporlama serimizle uyumludur.

Neticeten

Kut-küç-ülüg, devlet-millet birlikteliğidir. Kutsallık, meşruiyet ve devlet otoritesinin eko-politik işlevsel-paylaşım üçgeninde birlikteliğidir. Birlikteliğin, daire-i adliye döngüsünde zamana yayılı maddileşme ve kurumlaşmasıdır. Mevcut yönetimce millet temel-politikasını maddileştirme ve kurumlaştırma tamamlanmamakta, boşta bırakılmaktadır.

Millet temel-sözleşme yahut Anayasası, milletin devlet ve idareye yansıyan karakteri, hemen daima, makroekonomik sahada bütünlüklü ve tertip-düzenli hareket etmeyi esas almıştır. Planlama ve teşkilatı, Türk idare sistemine, askeri-bürokratik vesayet unsuru kurum olarak değil millet idari karakterinin güncellenmesi olarak girmiştir.

Kesintili koalisyon hükümetleri döneminde planlama çalışmamıştır. Şimdi başkanlık rejimi devrede, zorunlu denebilecek politika-kurum eşleşmesi ortadadır. Başkanlık rejimine geçilmiş, Cumhurbaşkanlık Danışma Kurulları, sadece ekonomide değil, tesis edildikleri her bir alanda hayaletleşmektedir. Başkanlık rejimi Temmuz.2018 itibariyle yürürlüktedir. Yeni rejimin devreye gireceği Nisan.2017'den beri kati olarak bilinmekteydi.

Yani başkanlık rejim danışma ve politika kurulları yaklaşık Mayıs.2017'den beri mensuplarının belirlenme ve bilinmesinden başlayarak hazırlık, emre-amade oluş, etkinlik, bütünlüklü işleyiş sergileyememiştir. Üstelik tüm kurum-kurullarıyla bir bütün halinde Kasım.2019'da devreye girecek yeni rejim, kurucu aklındaki aciliyeti öne çekmiş, 18 ay kadar önceden erken seçimle devreye sokulmuştur. Aciliyet katmerli halde, işleyişse zıddındadır.

“Başkan”, başkanlık rejim tümünün yegâne üstlenicisi değildir. Kurulları, danışma ve politika öneri organları bulunmaktadır. Başkanın bütünlüklü ve etkili politika sergileyebilmesi, etrafındaki kurumsal mimarinin de işlevsel ve etkili olmasıyla mümkündür.

İşleyişten anlaşılın ve çalışmada önerilen özel sektör destekli kadro havuzunu devreye alma, aciliyettendir. Zaman geçmekte, han-1 devlet ana direğine bel verdirilmemelidir. Başkanlık rejim yürütücüleri kendini tesis ettiren şartları anlamalı, doğru-düzgün değerlendirmeli ve gereğini süratle yerine getirmelidir.

Gereğin ifası, makroekonomik çerçeveyi netleştirmek, az-çok belli hale getirilmiş senaryolara göre piyasalara büyük ölçekli olsa da yol haritalarını piyasalara teslim, kamudaysa politika-kurum eşleşmelerini düzgün biçimde tesis etmektir. Büyük ölçekli haritadan kasıt her şeyi en ince detayda gösteren haritalar değil, en azından ana noktaları işaretleyen-gösteren türdedir. Kurumlardan kasıt, çalışmada izah edilen politika ve mübadeleyle ikame edilemeyeceği idrak edilmiş, bu niteliklerine hürmet gösterilen usul ve kurumlardır.

Saygılarımızla,
S Bilişim Danışmanlık

“Bu raporun barındırdığı ya da dayandığı bilgiler yazarlarının doğru ve güvenilir olduğuna inandığı kaynaklardan alınmış ve akademik denetime tabi tutulmuştur. Bununla birlikte üçüncü şahıslardan alınan hiçbir bilginin doğruluğu ve tamlığı bağımsız olarak onaylanmamış buna dair bir garanti verilmemiştir. Rapordaki ifadeler geleceğe dair güncel beklentiler temin edebilir ve doğrudan güncel veya tarihi bir gerçeğe ilişkin olmayan herhangi bir beyan içerebilir. İşbu ifadeler bilinen / bilinmeyen riskler, tereddüt ve kapsamlı olarak belirtilmemiş başka faktörler içerebilir. Bu rapora katkıda bulunanlar sürekli değişen bir çevrede faaliyet gösterdiğinden devamlı yeni risklerin ortaya çıkması doğaldır. Okuyucu bu ifadelere aşırı bir güven sergileyerek yatırım ya da ticari bir işlem yapmalarını için uyarılmaktadır. Raporun hazırlanmasına katkıda bulunanlar yeni bir bilginin doğuracağı sonucu müteakiben hiçbir ifade üzerinde halka açık bir güncelleme yapma zorunluluğu taşımaz. Raporu yazarlar bu bilgilerin kullanımına bağlı doğacak hiçbir zarar yahut kayıptan hiçbir şekilde sorumlu tutulamazlar.” Tüm hakları saklıdır. Bu raporun hiçbir parçası fotokopi, kayıt, bilgi depolama ve yeniden kullanımı mümkün kılacak araç / sistem dâhil olmak üzere alıntı yapılamaz, yeniden yayınlanamaz.